

**TÜRK DÜNYASINDA SPOR OYUNLARI VE
MÜSABAKALARININ GELİŞEN İŞ BİRLİĞİ
AÇISINDAN ÖNEMİ**

**2023
YÜKSEK LİSANS TEZİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI (DİSİPLENLERARASI)**

Saime KARAÇETİN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ali ASKER**

**TÜRK DÜNYASINDA SPOR OYUNLARI VE MÜSABAKALARININ
GELİŞEN İŞ BİRLİĞİ AÇISINDAN ÖNEMİ**

Saime KARAÇETİN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ali ASKER**

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Bölge Çalışmaları (Disiplinlerarası) Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**KARABÜK
Kasım 2023**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	13
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	14
1. SPOR, ETNOSPOR VE TÜRK TOPLUMLARINDAKİ YERİ	15
1.1. Spor Kavramının Tanımı ve Ortaya Çıkışı.....	15
1.2. Sporun İçeriği	18
1.3. Geleneksel ve Modern Spor Ayrımı.....	19
1.4. Tarihten Günümüze Geleneksel Spor Kavramı	22
1.5. Etnospor Kavramı	24
1.6. Türk Toplumlarında Spor Kavramı.....	26
2. SPOR TÜRLERİ VE SINIFLANDIRILMASI	32
2.1. Geleneksel Dallar ve Alt Dallar	32
2.1.1. Atlı Sporlar	32
2.1.1.1. Genel Olarak Atlı Sporlar	32

2.1.1.2. Polo/Çevgan/Çöğen/Çevgen.....	34
2.1.1.3. Cundilik.....	36
2.1.1.4. Atlı Avcılık	36
2.1.1.5. Gökbörü.....	37
2.1.1.6. Mızrak Oyunu.....	38
2.1.1.7. Post Kapma	39
2.1.1.8. Ok Atışı.....	39
2.1.1.9. Çıplak Yarış	41
2.1.1.10.Cop Atlamak	41
2.1.1.11.Tavuğa At Sürme (Papağa)	42
2.1.1.12.Seymen Yarışı	42
2.1.1.13.Dört nal Yarışı (At Yarışı)	43
2.1.1.14.Atlı Cirit	44
2.1.1.15.Yorga Binicilik (Rahvan)	45
2.1.1.16.Beyge	45
2.1.1.17.Oodariş (At Sirtında Güreş)	46
2.1.2. Atsız Sporlar.....	46
2.1.2.1. Genel Olarak Atsız Sporlar	46
2.1.2.2. Kılıç.....	47
2.1.2.3. Menzil Ciriti (Yaya Ciriti)	48
2.1.2.4. Su Ciriti	48
2.1.2.5. Güreş.....	48
2.1.2.6. Tepük.....	49
2.1.2.7. Kayak ve Kızak.....	50
2.1.2.8. Yüzme	52
2.1.2.9. Seyirtmek (Yaya Koşusu)	53
2.1.2.10.Matrak Oyunu	53
2.1.2.11.Tomak Oyunu	54
2.1.2.12.Tuluk Oyunu.....	55
2.1.2.13.Ağırlık Kaldırma	55
2.1.2.14.Gürüz Kaldırma	55
2.2. Geleneksel Spor Federasyonu ve Branşlara Göre İstatistik Bilgileri	56

3. TÜRK CUMHURİYETLERİ İŞ BİRLİĞİ VE ENTEGRASYON SÜRECİNDE SPOR ETKİNLİKLERİNİN ÖNEMİ	60
3.1. İş Birliği ve Entegrasyonun Kavramsal Çerçevesi	60
3.2. Türk Cumhuriyetlerinde İş Birliği ve Entegrasyon Süreçlerinin Kurumsallaşması	63
3.2.1. Gelişim Süreçlerinin Ana Hatları.....	63
3.2.2. Türk Devletleri Teşkilatı (Türk Konseyi).....	64
3.2.3. TÜRKPA (Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi)	66
3.2.4. TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı)	67
3.2.5. Türk Kültür Mirası Vakfı	68
3.3. Türk Cumhuriyetleri Arasında Geleneksel Oyun ve Müsabakaların Gelişim Süreci	69
3.4. Geleneksel Spor Oyunlarının Kültürel İş Birliği Açısından Önemi	74
3.5. İlişkilerin Geliştirilmesinde Türk Geleneksel Oyun ve Müsabakalarının Önemi	75
3.5.1. Genel Olarak	75
3.5.2. Turizm Açısından Önemi	76
3.5.3. Sosyo-Kültürel Açıdan Önemi	77
3.5.4. Ekonomik Açıdan Önemi	78
3.5.5. Siyasi Açıdan Önemi	80
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	85
TABLolar LİSTESİ	98
ŞEKİLLER LİSTESİ	99
EKLER	101
Ek 1 :	101
Ek 2 :	113
Ek 3 :	124
ÖZGEÇMİŞ	135

TEZ ONAY SAYFASI

Saime KARAÇETİN tarafından hazırlanan “TÜRK DÜNYASINDA SPOR OYUNLARI VE MÜSABAKALARININ GELİŞEN İŞ BİRLİĞİ AÇISIDNAN ÖNEMİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ali ASKER

.....

Tez Danışmanı, Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Bölge Çalışmaları Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 27/11/2023

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Ali ASKER (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Abdül Samet ÇELİKÇİ (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ali Samir MERDAN (ÇKÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Saime KARAÇETİN

İmza :

ÖNSÖZ

Bu çalışma ile Türk dünyasında gelişen iş birliği ekseninde spor oyunları ve müsabakalarının önemini, Türk dünyasına olan katkıları ve birleştirici özelliklerini araştırarak literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Tez çalışmasının hazırlanmasında bana yol gösteren değerli tecrübe veengin bilgileri ile yolumu aydınlatan tez danışmanım sayın Prof. Dr. Ali ASKER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Savunma jürisinde yer alan ve beni sabırla dinleme tevazuunu gösteren sayın hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Abdül Samet ÇELİKÇİ ve Dr. Öğr. Üyesi Samir MERDAN'a teşekkür ederim.

Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu Başkanı Sayın İsmail CENGİZ'e güzel sohbeti ve vermiş olduğu çok değerli bilgiler için teşekkür ederim.

Tüm bu süreçte elim, gözüm olan değerli arkadaşım Neslihan KİBAR'a teşekkür ederim.

Yüksek lisansa başlamam konusunda şahsıma telkinde bulunarak bu yolda başlangıç noktası olan sevgili dostum İsmail KIRMIZI'ya, her sıkıştığım da benden yardımını esirgemeyen sevgili dostum gazeteci Güngör YAVUZ ARSLAN'a teşekkür ederim.

En zor zamanlardan bile kahraman olarak çıkacağımı düşünüp buna tüm kalbi ile inanarak bana cesaret veren oğlum Ege KARAÇETİN'es onsuz teşekkür ederim.

ÖZ

İnsanlık tarihine bakıldığında insanoğlu yaşamını sürdürebilmek doğaya ayak uydurarak barınma, avlanma, korunma gibi bazı ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bulunduğu ortama hâkim olma ve güçlü olma isteği ile farklı birçok bedensel çalışmalar yapmıştır. Bunun sonucu olarak spor kavramı ortaya çıkmıştır. Dünyadaki en eski uygarlık ve topluluklara bakıldığında Türklerde güçlü ve cesaretli olma bir erdem olarak telakki edilmiştir. Zamanla yaşadıkları bölgelere göre ayrılmış olsalar da Türkler ortak paydalara dayanarak, birlik ve beraberlik sergilemiştir. Geçmişten günümüze kadar gelen, “kılıç, at yarışları, atıcılık, polo (çögen/çevgen), cop, mızrak, cirit, gökbörü, tepük(futbol), avcılık, boks, kayak, süngü, yüzme, seyirtmek (koşu), tomak, matrak, taş atma, tuluk oyunu, yağlı direk, ağırlık kaldırma, yaya koşusu” gibi unutulmaya yüz tutan birçok spor oyunu ve müsabakaya Türkler ataları gibi tarihi, kültürel ve manevi bağlarla birbirlerine bağlılık sergilemiş, sahip oldukları manevi mirasın önemi ve birleştirici potansiyelini temel almışlardır. Gün geçtikçe artan iş birliği sürecinde spor oyunları ve müsabakalarının özel bir yeri vardır. Türk dünyasında ortak değerlerin kurumsallaşma ve entegrasyon süreçleri ile beraber hız kazanmış olması Türk toplumları arasındaki iletişim ve iş birliğini güçlendirerek Türk dünyasına katkı sağlamıştır. Bu oyun ve müsabakaların gerek siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik iş birliği gerekse turizm açısından faydalarından bahsetmek bu bağlamda doğru olacaktır.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde spor, etnospor ve Türk toplumlarındaki yeri ile kavramlar açıklanmıştır. İkinci bölümde geleneksel spor türleri ve bu türlerin sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Türk cumhuriyetlerinde iş birliği ve entegrasyon sürecinde spor etkinliklerinin önemi ele alınmıştır. Tez çalışmasında bahsi geçen hususlardan hareketle günümüz Türk dünyasında geleneksel spor oyunları ve müsabakaların gelişen iş birliği açısından önemi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Spor; Oyun; Müsabaka; Etnospor; Türk Cumhuriyetleri.

ABSTRACT

When we look at the history of humanity, human beings have done many different physical studies with the desire to dominate to environment and to be strong in order to meet some of their needs such as shelter, hunting, protection by keeping up with nature in order to survive. As a result of this, the concept of sport emerged. When we look at the oldest civilizations and communities in the world, being strong and courageous was considered a virtue in the Turks, one of the oldest. Although they were separated according to the regions they lived in over time, Turks generally exhibited unity and solidarity based on common denominators. "Sword, horse races, shooting, polo(çögen/ çevgen), baton, spear, javelin,gökbörü, tepük(football), hunting, boxing, skiing, bayonet, swimming, seyirtmek (running), tomak, matrak, stone throwing, tuluk game, oil pole, weight lifting, the Turkic republics, which have managed to be together again with many different sports games and competitions some of which have sunk into oblivion such as "pedestrian running", have demonstrated loyalty to each other with historical cultural and spiritual ties like their ancestors Turkic societies have built on the importance and unifying potential of their spiritual heritage. Sports games and competitions have a special place in the ever-increasing cooperation process. The fact that the common values in the Turkic world have gained momentum with the institutionalization and integration process has contributed to the Turkic world by strengthening the communication between Turkic societies. In this context, it would be correct to mention the benefits in terms of political socio-cultural, economic and tourism. The thesis consists of three chapters. In the first part, sports, ethnosports and its places in Turkish societies and concepts are explained in the second chapter, types of sports and their classifications are given. In the third chapter the importance of sports activities in the process of cooperation and integration in the Turkic republics is discussed.

Based on the mentioned issues in the thesis, the importance of traditional sports games and competitions in terms of developing cooperation in today's Turkic world is analyzed.

Keywords: Sport; Game; Competition; Ethnosport; Turkish Republics,

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Türk Dünyasında Spor Oyunları ve Müsabakalarının Gelişen İş Birliği Açısından Önemi
Tezin Yazarı	Saime KARAÇETİN
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Ali ASKER
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	27/11/2023
Tezin Alanı	Bölge Çalışmaları Anabilim Dalı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	135
Anahtar Kelimeler	Spor; Oyun; Müsabaka; Etnospor; Türk Cumhuriyetleri

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	The Importance of Sportsgames and Competitionsin Terms of Developing Cooperationin The Turkish World
Author of the Thesis	Saime KARAÇETİN
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Ali ASKER
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	27/11/2023
Field of the Thesis	Regional Studies Department
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	135
Keywords	Sport; Game; Competition; Ethnosport; Turkish Republics

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
M.Ö.	: Milattan Önce
TAFISA	: Herkes İçin Uluslararası Spor Derneği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TÜRKPA	: Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi
TÜRKSOY	: Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tez çalışmasının konusu “Türk Dünyası’nda Spor Oyunları ve Müsabakalarının Gelişen İş Birliği Açısından Önemi” olarak belirlenmiştir. Bu başlık altında Türk cumhuriyetlerinin kültürel, manevi mirasları olan spor oyunları ve müsabakalarının Türk dünyasındaki birleştirici özelliği ve gelişen iş birliği sürecinde sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi ve turizm açısından faydaları irdelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Tez çalışmasında, Türk cumhuriyetlerinin kültürel ve manevi mirası olan spor oyunları ve müsabakalarının gelişen ve değişen dünyada iş birliği açısından birleştirici özelliği ve bu özelliğin günümüzde arz ettiği önemi araştırılmıştır. Böylece bahsi geçen araştırma ile literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Keza Türk dünyası geniş kültür çeşitliliğine sahiptir. Bu çeşitlilik Türk toplumlarının karakteristik bir özelliği ve duygularını yansıtmaya yöntemidir. Bu bağlamda geleneksel yapının kaybedilmemesi büyük önem arz etmektedir. Kurumsallaşma süreçleri ile birlikte geleneksel spor alanlarındaki iş birliği Türk toplumları arasındaki entegrasyon süreçlerine ivme kazandırmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tez çalışması sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılan nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Çalışma, konuya ilişkin kaynaklardan faydalanmak suretiyle tarama-inceleme yoluyla yazılmıştır. Konuyla ilgili kitap, dergi, makale, gazete yazıları ve tez çalışmaları üzerinden yapılan okumalar sonucunda elde edilen tespit ve hususlar tez çalışmasının içerik yönünden zenginleşmesine katkı sağlamıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Tez çalışmasının ana sorunsalı Türk dünyasında spor oyunları ve müsabakalarının gelişen iş birliği sürecinde neden önemli olduğunu belirlemektir. Bu bağlamda kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel Türk sporlarının kayıt altına alınması

konusunda yeterli kaynağın olmaması aynı türden çalışmalar için bir sorun teşkil etmektedir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Tez çalışmasında incelenen geleneksel Türk sporları çok eski tarihlere dayanıyor. Bu konudaki bilgilerin çoğu eski kaynaklarda yer almakta olup, kapsamlı bir araştırma yapılması farklı ve interdisipliner bir uzmanlık gerektirmektedir. Bu yüzden yabancı dil eksikliği nedeniyle söz konusu kaynaklardan yeterince faydalanılamamış olması zorlayıcı unsurlar arasında yer almaktadır. Bu konuda uzman kişilere ulaşılması gerek seyahat gerekse zaman bakımından zorluk teşkil ettiği için çalışmanın başında yapılması öngörülen anket ve mülakat çalışmaları araştırmanın bu boyutunun eksik kalmasına neden olmuştur. Belirtilen sorunlar tez yazım sürecinde karşılaştığımız zorlayıcı hususlardandır.

1. SPOR, ETNOSPOR VE TÜRK TOPLUMLARINDAKİ YERİ

1.1. Spor Kavramının Tanımı ve Ortaya Çıkışı

Spor kavramı ve sporun önemine dair ulusal ve uluslararası literatürde pek çok tanım ve yaklaşıma rastlanmaktadır. Zira bu eylemin, en eski çağlardan günümüze kadar insanların önem verdiği, kullandığı gerek güç göstergesi gerekse kültür varlığı veya manevi miras olarak benimsedikleri önemli bir olgudur. Öncelikli olarak spor kavramının kökeni ve Türkçedeki anlamına değinmek isabetli olacaktır.

Kelime anlamında spor kavramı ilk defa eski Yunancada “asil ve kibar erkeklerin uğraşı alanında olan hareketleri” ifade etmekte kullanılmıştır. İngilizcede “spore”, “sports” ya da “sporting” gibi kavramlarla karşılanan aslen Latince kökenli “spor” kavramı ise; “dağıtmak” ya da “birbirinden ayırmak” anlamlarına gelen, “disportore” veya “deportare” sözcüklerinden türetilmiştir.¹ Türklerde spor sözcüğüne karşılık olarak “idman” kullanılmıştır.² Spor, “Bedenin veya zihni geliştirmek amacıyla kişisel veya toplu olarak gerçekleştirilen, bazı kurallara göre uygulanan hareketlerin tümü” olarak nitelendirilir. Eski zamanlarda savaşlar fiziksel güce dayalı olduğundan Türkler için spor savaş antrenmanı idi. 15. yüzyılda spor kelimesi “oyun” ve “rahatlama” kavramları çerçevesinde anılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda sporda anlamına gelen “in sports” kullanılmaya başlanmıştır. 1520 yıllarına gelindiği zaman “egzersiz içeren oyun” olarak literatüre geçmiştir.³ Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre; spor bedeni geliştirmek amacıyla belirli kurallara göre kişisel veya toplu olarak gerçekleştirilen hareketlerin tümü ya da belirli kurallara göre bireysel, ikili veya takım olarak gerçekleştirilen rekabete dayalı bedensel veya zihinsel yarışmaların tümü olarak belirtilmektedir.⁴

Fransızcada “*sport, desport, amusement*” olarak ifade edilen spor; fiziksel durumu iyileştirmek için yapılan fiziksel aktivite, bireysel veya grup oyunları şeklinde genellikle rekabet içeren belirli kesin kurallara göre uygulanan tüm fiziksel egzersizler

¹ Nihat Özen, *Türk Kültür Tarihinde Spor ve Türklerin Spora Katkıları*, (Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Batman, 2012.s.1

² Aytekin Alpulu, *Uluslararası Basketbol Organizasyonlarının Spor Turizmine, Ülke Ekonomisine ve Tanıtımına Katkılarının Değerlendirilmesi*, (Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul, 2011, s.21

³ Michael Adrian Peters, “Critical Philosophy of Sport”, *Educational Philosophy and Theory*, Vol.:52, No.8, United Kingdom, 2020, (pp.801-812), p. 806.

⁴ Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi:01.04.2023.

olarak ifade edilmiştir.⁵ 1975 tarihinde Bernard Gillet'in çıkardığı “Spor Tarihi” kitabında, şöyle bir tanımlama yapılmaktadır:

Yönetici ve eğitimcilerin insan karakterinin ve kişiliğinin oluşmasını, gelişmesini sağlayarak içlerinde bulunan mücadele ruhunu, enerjinin doğru bir şekilde biçimlenmesine, uyandırılmasına katkı sağlamak için uygulanan disiplin ve yöntemdir⁶.

Eski Türk Sporları üzerine birçok araştırmaya imza atan Fehmi İşcan'ın tanımına göre ise spor eğlenmenin, hoş vakit geçirmenin ve dinlenmenin yanında amaç olarak kişilerin sosyalleşmesini sağlayan ve bir eğitim aracı olarak insanların karakterinin oluşmasına, gelişmesine yardımcı olan hareketler, oyunlar, yarışmalar, vb. etkinliklerdir.⁷ İnsanın sosyal bir varlık olduğu düşünüldüğünde spor ile ilgili sosyolojik tanımlamaları da göz önünde bulundurmak gerekir. Bu alanda spor sosyolojisi üzerine Türkiye’de önemli yazarlardan Mustafa E. Erkal sporu şöyle karakterize eder:

Kişinin fiziksel ve zihinsel yapısını geliştirerek istençlerini kuvvetlendirmek, toplu bir şekilde hareket etmek ve çalışabilmeyi kolaylaştırmak, kendine duyduğu güveni arttırmak ve karşılıklı güveni sağlayarak dayanışmayı arttırmak, kişinin toplum içinde kendisini ifade etmesini sağlayarak sosyalleşmesine yardımcı olmaktır.⁸

İnsan kavramına felsefi olarak bakarsak; “tanımı kolay olmayan”, “varlığı tabiatında saklı olan” bu nedenle de tarihin farklı dönemlerinde birbiri ile bağı olmayan, bazen de birbirini tamamlayan, birçok konuya temel oluşturan, üzerine çokça tartışma yapılan, gizemi hala çözilemeyen fakat birçok konuda düğüm, birçok konuda çözüm olduğu düşünülen tek varlıktır. İnsanlık tarihinde insan davranışları ile ilgili birçok değerlendirme yapılmış ve kategorize edilmiştir. Bunlar arasında “homo faber (alet yapabilen insan türü), homo sapiens (düşünebilen insan türü), ve homo ludens (oyun oynayabilen insan türü) vardır.⁹

Hollandalı tarih profesörü ve filozof Johan Huizinga'nın ileri sürdüğü “homo ludens (oyun oynayan insan)” kavramı, yazarın kitabının 1938 yılındaki ilk baskısında Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture (Homo Ludens: Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme) adlı eseri ile karşımıza çıkmıştır. Huizinga ya

⁵Larousse, <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/sport/74327>, Erişim Tarihi: 01.04.2023.

⁶Bernard Gillet, *Spor Tarihi*, (Çev. Mustafa Durak), Gelişim Yayınları, İstanbul, 1975, s.5.

⁷Fehmi İşcan, *Türklerde Spor*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1988, s.11.

⁸Mustafa E. Erkal, *Sosyolojik Açıdan Spor*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1986, s.58.

⁹Bedia Akarsu, *Kişî Kavramı ve İnsan Olma Sorunu*, İnkılâp Kitabevi, Ankara 1998, s.163-171.

göre “oyun insan doğasından kaynaklanan, tüm kültürlerin temel ögesi ve ilk yapıcısıdır.”¹⁰

İnsan sosyal bir varlıktır. Bu nedenle insanlar arasında iletişimin bir zorunluluk olduğunu kabul etmek doğru olacaktır. İnsanların birbirleri ile iletişimde kullandıkları sözlü ya da sözsüz her türlü iletilerini diğer insanlara ulaştırma çabaları içindeler. Fakat bunu farklı şekillerde yaparlar. Huizinga, insanların ilk iletişim yeteneklerini edinmeleri, konuşma ve dil gelişimlerinin buna bağlı olarak da kültürlerinin oyun aracılığı ile oluştuğunu düşünmektedir. Huizinga’ya göre;

...oyun özgürce razı olunan ama tümüyle emredici kurallara uygun olarak belirli zaman ve mekan sınırları içinde gerçekleştirilen, bizatihi amaca sahip olan, bir gelirim ve sevinç duygusu ile alışılmış hayattan başka türlü olmak bilincinin eşlik ettiği, iradi eylem yada faaliyettir.¹¹

Tarihte yapılan ilk hareketler, ister araç kullanarak isterse araçsız olsun hepsi saldırı ve savunma amacı taşımaktadır. İnsan neslinin ilk örnekleri gerek kendi türleri gerekse hayvanlarla ilk karşılaşmalarında ilk şey kendi güçlerini kullanmak olmuştur. Onlar yürüme, atlama, zıplama, koşma ve tırmanma hareketlerini sadece tehlikelere karşı kendilerini koruyabilmek ve beslenebilmek için yapmışlardır. Bu tür davranışlar ilerleyen zamanlarda dağcılık ve atletizm gibi sporların temelini oluşturmuştur. Suyu düşüklerinde kendi beden güçlerini kullanarak kurtulmaları, suyun üzerinde kalabilmeyi öğrenmelerine sonraki süreçlerde ise suda batmayan aletler keşfetmelerine, salları, tekneler yapmalarına temel olmuştur. Bu araçlarla hem kendilerini hem de yüklerini taşımışlar, diğer insanlarla iletişim kurmak ve yeni insanlarla tanışmak için fırsat bulmuşlardır.¹²

Spor kavramı, tarihine bakıldığında insanoğlunun yaşamlarını sürdürebilmesi, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, yaşadıkları ortamda doğaya ayak uydurup hayatta kalabilmesi için gösterdiği çabalar ve bulundukları ortama hâkim olma arzusu oyun ve ihtiyaçları temelinde ortaya çıkmıştır. Yaşamsal fonksiyonların sürdürülebilir olması için yiyecek bulmak, hava şartlarından korunarak hayatta kalabilmek, barınmaya ve

¹⁰Johan Huizinga, *Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, s.16.

¹¹ Cengiz Buyar, “Türk Dünyasında Bir İş Birliği Alanı Olarak Etnosporlar”, *Kriter Dergisi*, Sayı:73, Yayın Tarihi 01.11.2022, <https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-dunyasinda-bir-is-birligi-alani-olarak-etnosporlar>, Erişim Tarihi: 06.02.2023

¹²Arif Korkmaz, *Geleneksel Spor Oyunlarının Kırgızistan Turizmine Etkileri Üzerine Bir Araştırma*, (Kırgızistan –Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm ve Otel İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Bişkek, 2022.s.31

giyinmeye olan ihtiyaçları doğrultusunda birçok hareketi yaptıkları görülmüştür. Koşma, zıplama, atma, atlama, tırmanma gibi hareketlerin kas yapısını da geliştirerek vücutlarının daha fazla güçlendiğini fark etmeleriyle beraber spor hareketleri ortaya çıkmıştır.

İnsanlık tarihi ile yaşıt olduğu düşünülen sporun, bulundukları ortamlarda hâkim olma, güçlü olma, lider olabilme gibi konularda kendini gösterme çabası olan insanoğlunun, iğdsel bir şekilde aslında sporunda temelini oluşturan “rakibe karşı üstünlük sağlama” arzusunu da beraberinde getirmesine neden olmuştur. Spor kültürü ile ilgili ilk faaliyetlerin ilk ağlarda Akdeniz, Orta Asya, Nil, n Asya ve Mezopotamya havzalarında yapıldığı bilinmektedir. Asya kıtasında Hint, Türk ve Çin uygarlıklarında Nil de Mısır’da; Mezopotamya’da Asur ve Babil, Sümer uygarlıklarında; Anadolu’da ise Hitit uygarlığı ve sonrasında kurulan uygarlıklar da spor faaliyetlerinde önemli gelişmeler olmuştur. Bu uygarlıklarda spor ve bedensel faaliyetlere önem verilmesinin nedeni diğer uygarlıklar karşısında daha üstün olma, varlık gösterme olmuştur.¹³

1.2. Sporun İçeriği

Dar anlamda spor denildiğinde ilk olarak “fizik ile yapılan eylemler” aklı gelmektedir. Fakat bu kavram söylendiği kadar kısıtlı ya da sınırlı değildir. Spora farklı açılardan baktığımızda, beden gücü ile yapıldığı düşünüldüğünde fiziksel, kararlılık, disiplin ve irade gerektirdiği için psikolojik, insanları birleştirici özelliğinden dolayı sosyolojik niteliği bulunan, bundan dolayı da disiplinler arası olarak değerlendirilmesi gereken bir yapıdır. Sporun günümüzdeki yerine bakacak olursak; “eğitim, fizyoloji, sosyoloji, ekonomi, psikoloji, tıp, farmakoloji, felsefe, politika, hukuk, iletişim, değişik teknolojiler gibi birçok alanda bilimsel araştırmalar yapan çok yönlü bir alandır.”¹⁴

Spora bireysel fayda olarak bakarsak; aslı itibari ile günlük yaşamdan uzaklaşmaktadır. Fakat modern toplumlar onu günlük hayata adapte etmeye çalışmaktadır. Sağlıklı olmak için koşu, itibar kazanmak için rekor denemeleri yapılmaktadır, başarı için antrenman yapılmakta, hoplayıp zıplayarak kilo vermeye çalışılmaktadır. Yani spor, spor dışında her şey için kullanılmaktadır. Aslında spor

¹³Arif Korkmaz, s.32

¹⁴Atilla Erdemli, *İnsan, Spor ve Olimpizm, Spor Felsefesi Yazıları*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 58.

sadece spor olduğu için ve gereken prosedürleri ile yapıldığında günlük hayatın getirdiğı korku, kaygı, endişe, stres, kin, nefret, düşmanlık, hırs ve tutku gibi birçok kirli duygudan kurtularak psikolojik olarak rahatlama sağlamaktadır dolayısıyla, kişiyi günlük hayatın telaşı içerisinde yüklenen bu duygulardan arındırmaktadır.¹⁵

Spor, kişinin kendi içindeki potansiyelin farkına varması hususunda sürekliliğı sağlamaktadır. Böylelikle kişi kendine yetebilmeyi, zorluklara karşı ayakta kalabilmeyi ve bu zorluklarla mücadele edebilmeyi öğrenir. Spor, toplumsal olarak insanların sosyalleşmesine olanak vermektedir. Spor yapan birey açısından teknik ve fizyolojik beceriler kazanmak amaçlanırken, izleyenlerde heyecan duygusu yaratan ve göze hoş gelen, yarışmaya dayalı bir aktivite aracı olarak kullanılmaktadır. Toplum bakımından karakteristik özellik taşıyan toplumun istek, arzu ve kültürünü yansıtan etkili bir sosyal yapıdır.¹⁶

Spor, insanların bireysel gayretlerinin ve karakteristik özelliklerinin dünyaya yansıtmasında bir araçtır. Sporların uygulanmasında yararlanılan unsurların gelenek görenek, kültür, savaşlar ve günlük rutinlerden olduğı ayrıca tüm bu unsurların toplumları spora teşvik ettiğı düşünülmektedir.¹⁷

1.3. Geleneksel ve Modern Spor Ayrımı

Gelenek, “Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısı ile saygın tutulup kuşaktan kuşağı iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyondur.” Modernite ve gelenekler arasında aksi iddia edilse de vazgeçilemez bir ilişki vardır. Tarihin en güçlü modern yapıları kuvvetli geleneksel bağlardan meydana gelmiştir. Bu şekilde bakıldığında modernliğin temelinde de geleneklerin yer aldığı görülmektedir. Şayet gelenekler ile modernlik arasındaki bağların birbirinden tamamen kopması söz konusu olsa da geleneksellik yerini gelenekçiliğe bırakacak ve sonuç olarak birçok kültür emaresi teker teker mazide kalıp yok olacaktır¹⁸

¹⁵Atilla Erdemli, s. 31.

¹⁶Fusun Öztürk, *Toplumsal Boyutlarıyla Spor*, Bağırğan Yayınevi, Ankara, 1998, s.7.

¹⁷Dieter Voigt, *Spor Sosyolojisi*, (Çev. Ayşe Atalay), Alkım Yayınları, İstanbul 1998, s.93.

¹⁸Cengiz Buyar, <https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-dunyasinda-bir-is-birligi-alani-olarak-etnosporlar>, Erişim Tarihi: 06.02.2023

Modern spor olarak adlandırdığımız spor faaliyetlerinin ilk çağlardan bugüne geldiği bilinmektedir. M.Ö. 5000 yılında başladığı bilinen Sümer uygarlıkları ve Antik Mısır uygarlıklarından günümüze ulaşmayı başaran birçok tarihi bulgu ve eserde spor uygulamalarının izlerine rastlanmaktadır. Bununla beraber sporun günlük hayatın bir rutini olarak toplumlarda yer alması konusu ilk kez Antik Yunan’da görülmektedir. İlk kez Antik Yunan’da düzenlenen olimpiyat oyunları tarihte organize edilmiş olan ilk spor oyunları olarak bilinmektedir. Bu oyunların ilk kez M.Ö.776 yılında düzenlendiği tespit edilmiştir. Bu organizasyonlar M.S. 395 yılına kadar da sürdürülmüştür.¹⁹

Türklerde ise spor, bir varoluş meselesi olarak telakki edilmiştir. Bu husus dikkate alındığı zaman spor etkinliklerinin sadece organizasyon olarak değil, aynı zamanda neden hayatın günlük bir rutini olduğu anlaşılmaktadır. Günümüze kadar ulaşana dek yok olan ya da yaşatılmaya çalışılan, amacı güzel vakit geçirmek olan aynı zamanda yardım özelliği de taşıyan, rekreatif etkinliklerin gelenekselleşip bugüne kadar kimi değişerek kimi ise değişmeden ulaşan ritüelleri içinde bulunduran sportif aktiviteleri bugün kendine has şekli ile “Geleneksel Türk Sporları” olarak adlandırmaktadır. Geleneksel sporlar Türk toplumunun yüzyıllar süren birikiminin kültür süzgecinden geçerek bugünlere ulaşmış hali olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel Türk sporlarının günümüze ulaşana kadar aldığı şekli kazanmasında etkili olan unsurlar arasında Türklerin yaşam biçimleri, yaşadıkları coğrafyanın özellikleri, doğumları ile getirdikleri genetik yapıların büyük önemi vardır.²⁰

Geleneksel spor, tarihsel süreçte spor benzeri hayatta kalmak için yapılan bazı etkinliklerin evrimleşerek günümüze kadar gelmiş olan biçimidir. Günümüz de rekabetçi bir nitelik taşıyan örgütlü bir biçimi olan ve profesyonelce yapılan sporlar, tarihte birer oyun, yarış, kaba oyun ya da alıştırma olarak doğan halk oyunlarının torunlarıdır diyebiliriz.²¹Bu halk oyunları, Türk milletini diğer milletlerden ayıran önemli bir özelliktir. Göçebe ve hareketli bir millet olan Türkler gittikleri her yere hakim oldukları her ülkede ve kurdukları her devlete taşıdıkları bu özelliği götürmüşlerdir. Geçmişten günümüze yapılan bilimsel çalışmalar ve arkeolojik kazılarda da görüldüğü

¹⁹Arif Korkmaz, s.56.

²⁰Fatih M. Karahüseyinlioğlu, “Geleneksel Türk Sporlarındaki Modern Spor Yansımaları”, *e-journal of New World Sciences Academy*, v.3, n.3, 2008, (pp.130-137), p.134.

²¹ Fatih M Karahüseyinlioğlu, pp.66-74.

gibi, Mezopotamya'dan Anadolu'ya, Uzak Doğu'ya kadar yaptıkları tüm sporlarla aslında temel savaş eğitimi verdikleri de tespit edilmiştir.²²

Hal böyleyken geleneksel sporların tamamen “doğal” bir gelişimi olması ve doğal bir kültür içinde gelişmesi ayrıca günümüze gelene kadar birçok süzgeçten geçmiş olması, herhangi bir özel kurala tabi olmaması, bir kişi ya da kurum güdümünde bulunmaması, tamamen beceri temelli ya da güce dayalı olması bilinmektedir. Burada, kazananın gerçekten üstün yetenekleri sayesinde kazandığı, ataların önünde saygı ve izin ile oynanan, değerli bilginlerin önemle ağırlandığı, yazılı kuralları olmayan bir olgusu söz konusudur. Fakat çocukluktan gelen, geleneklere saygı ve bağlılıkla öğretilen bu geleneksel sporlar ve spor oyunları çağlar değiştikçe ve toplumlar geliştikçe modernize olmuştur. Günümüze kadar gelen bu gelenekler modern toplumlarda değişmişti; eskiden toylarda, düğünlerde, cenazelerde oynanan oyunlar ve sporlar şimdi özel sahalarda, özel ekipmanlar ile kulüpler, federasyonlar gibi kurum ve kuruluşların koyduğu kurallar çerçevesinde devam ettirilmektedir. Bu olgu, kazanmanın puan alma anlamı taşıdığı veya bir süre kısıtlaması içerisinde müsabaka şeklinde yapıldığı, medya mensuplarının, politikacıların ya da ünlülerin ağırlandığı organizasyonlar halini almıştır.²³ Geleneksel sporlarda bile doping kullanan pehlivanların bulunduğu, bir geleneksel spor müsabakasında dahi hakeme itiraz edebilen sporcuların olduğu, yumruklaşmaya varan tartışmaların görüldüğü bir duruma gelmiştir. Oysa geleneklerde önce kendine sonra karşısındaki sporcuya saygısından eşit şekilde yarışmayı kendine ilke edinen, rakibini kötü bir duruma düşürmemek için uğraşan, adil, yeri geldiğinde rakibinden özür dileyip yeri geldiğinde ise rakibini affeden, yanlış kararında bile saygı ile ustasının(hakem) içtenlikle elini öpebilen bir toplum vardı. Günümüzde ise tamamen kazanma hırsı ve ödül kaygısı ile rakibini hiçe sayabilen, spordan çok seyircinin rahatını, konforunu düşünen, ürün tanıtımları ve reklamların ön plana alındığı bu nedenle organizasyon beklentisinin yüksek olduğu bir hal almıştır. Bu durum günümüzde modern spor anlayışında köklü değişikliklere neden olmuştur.²⁴ Böylelikle etik anlayışının da günden güne azalarak ileriki nesillere aktarıldığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

²² Kurthan Fişek, *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*, Gerçek Matbaası, İstanbul, 1985, s.8-9.

²³ Fatih M. Karahüseyinlioğlu, p.135.

²⁴ Fatih M. Karahüseyinlioğlu, p.136.

1.4. Tarihten Günümüze Geleneksel Spor Kavramı

İnsanoğlunun tarihi gelişim sürecinde farklı düzeylerdeki uygarlıklara geçişle spor faaliyetleri de gelişim göstermiştir. Hatta uygarlıklar kendi geleneksel yapılarını bozmadan ileriki nesillere bir kültür aktarımı sağlamak için sporu temel almışlardır. Yaşayışlarını kültürlerini hatta uygarlıklar arası iletişimlerini sağlamak için dahi sporu kullanmışlardır. Günümüzde de hala spor müsabakaları bir ülkenin gelişmişlik seviyesi, kültürü, sosyoekonomik durumu, siyasi ve bilimsel gelişimleri konularında da kendi içinde ve diğer kültürlerle olan ilişkilerinde önemli rol oynamaktadır.

Geleneksel spor, kendi içinde bir karakteri bulunan eğlence amaçlı boş zaman etkinliğidir. Bu spor etkinlikleri global miras yelpazesinin bir parçası olduğu gibi yerel veya bölgeye ait bir kimliğe sahiptir, ayrıca bireysel ya da toplu olarak uygulanmaktadır. Geleneksel sporlar, organizasyon ve uygulamalarda popüler olmasına rağmen müsabaka şeklinde yapıldığında tek tip kurallı ve kurumsal olma özelliği taşımaktadır.²⁵

Geleneksel spor oyunları, kaynağı olan toplumun kültürel kişiliğinin, o topluma ait geleneklerin ve kültürün bir parçasıdır. Birçok sosyal topluluğun omurgası olarak da nitelendirilebilen geleneksel sporlar binlerce yıldır yapılmaktadır. Bu oyun ve spor aktiviteleri doğdukları yerlerde yaşayan halkların rekreatif etkinlikleri ve spor üzerine olan yaratıcılıklarının dışavurumudur. Geleneksel oyunlar özel bir hazırlık gerektirmeksizin cinsiyet ve yaş ayrımı yapmadan herkes tarafından oynanabilen eğlenceli spor oyunlarıdır. Bu oyunlardan bazıları kişilerin güçleri, fiziksel yetenekleri ve olgunluk düzeyleri gibi bazı özelliklerini de ortaya koyduğu için toplum içerisinde deki konumlarını da belirlemektedir.²⁶

Geleneksel spor oyunları, Türklerin göçebe bozkır yaşamına göre şekil almış olup, kültürel ve milli özellikleri doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Dini, milli törenleri ve eğlencelerinin temeli haline gelmiştir. Türklerde örf, adetlerinde, sanat, edebiyat, gelenek ve göreneklerinde spor oyunlarının çok önemli bir yeri vardır. Yaşamlarının her aşamasında yer alan spor oyunları çok yönlü olma özelliğine haizdir. Bu oyunlar bulundukları toplumlardaki millet bilincini güçlendirerek, aynı karakteristik özellikleri

²⁵Malgorzata Anna Bronikowska, Michael Groll, "Definition, Classification, Preservation and Dissemination of Traditional Sports & Games in Europe", *TAFISA Recall*, 2015, (pp.1-10), p.2.

²⁶Nevena Ćurčić, Željko Bjeljac, Jovana Brankov, "Rural Olympics As Promoters Of Old Folk Sports And Games", içinde: *Bet on Health International Scientific Conference, Book of Abstracts*, Brežice: Faculty of Tourism, University of Maribor, 2020, (s.44-48)

bulunan halklar arasında kaynaşmayı, kolektif belleği canlı tutarak bu kültüre ait ilk örneklerin kaybolmamasını sağlamaktadır.²⁷

Sahip oldukları değerler toplumları bir arada ayakta ve güçlü tutan ortak unsurlardır. Geleneksel sporlar da bu ortak unsurların en önemlilerindendir. Toplumlar arası iletişim ve davranış özelliklerini gösteren yaşam biçimleri ile ilgili önemli bilgiler verir. Türk toplumlarının köklü tarihe sahip olan kültürünün önemli bir kısmını geleneksel spor ve oyunlar oluşturmaktadır. Eski Türk topluluklarında iyi at binen, kılıç kullanan, güreşen, ok atan, yiğit, cesur ve ahlaklı kişilere “Alp” denir ve Türk kültüründe de “Alplik” önemli bir unvan olarak bilinirdi. Bu kavram, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün sporculara yönelik söylevinde olduğu gibi “zeki, çevik ve güzel ahlakı” ifade etmektedir. Bu nedenle zeki, çevik ve güzel ahlaklı nesillerin yetiştirilerek Türk kültürünün sürdürülebilirliğini sağlamak Türk toplumları ve spor oyunları açısından son derece değerlidir.²⁸

Tarihe biraz daha göz gezdirecek olursak, her milletin varoluşunu, kendine ait kahramanlarını anlatabilmek ve kültürünü nesillerine aktarmak adına farklı öykü ve destanlar yazılmıştır. Bunları bazen bir şiir, bazen bir nesir, bazen heykel, anıt, minyatürlerle sembolize etmişlerdir. Diğer kültürlerde kahramanın genellikle erkek olduğu ya da tanrı olduğu düşünülür. Etrafındaki kadın figürünün sadece onu süslemek için kullanılan bir motif olduğu görülürken bu öykü sanat, aşk, güzellik, kuvvet ve cesaretle ilgili olmuştur. Türk destanlarında ise bu durum biraz farklıdır. 40 yiğit, 40 ince belli kız, kurt, kuş, at, dünya görüşü, savaş aletleri, eski töreler, çeşitli spor oyunları, milli birlik duyguları aşk ve kadından önce gelen unsurlardır.²⁹

Türklerde toplumsal yaşamın önemli unsurlarını kavramlarla tanımlayan Kaşgarlı Mahmut, insan fizyolojisinin eski Türklerde “yin” olarak ifade edildiğini yazar.³⁰Bu kavramın yanı sıra “*tawradı*” ve “*tıgradı*” sözcükleri de kullanılmaktadır. Örnekli anlatımına göre; “*er tawradı*” cümlesi “*adam dayanıklılaştı, bedeni*

²⁷Mehmet Türkmen, “*Türk Halklarının Geleneksel Sporlarındaki Ritüeller*”, içinde: *Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII Bildiri Kitabı*, (Ed. C.Buyar, M. Türkmen ve N. Useev) Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi ve Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş, 2019,(ss.19-25),s.20.

²⁸Tamer, Karademir, “Geleneksel Sporların Yeri ve Önemi”, içinde: *Uluslararası Türk Halkları Geleneksel Oyunlar- Sporlar Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (Ed. O. İmamoğlu), Kahramanmaraş, 2017, (ss. 48-49), s.49.

²⁹Bkz: Bahaeddin, Ögel, *Türk Mitolojisi*, Devlet Basımevi, Ankara, 1971

³⁰Kaşgarlı Mahmud, (Çev. Besim Atalay), *Divanü Lûgat-it Türk* (Altıncı Baskı, Birleştirilmiş Birinci Baskı), C.III.,Türk Dil Kurumu, Ankara, 2013, s.145.

sağlamlaştı” olarak açıklanmıştır.³¹Bu bağlamda Türklerin o dönemden buyana beden ile ilgili birçok aktivitesi bulunduğu ve literatüre alınabilecek ölçüde önem verildiğini söyleyebiliriz. Ayrıca eski Türklerde mücadele ve savaşçılık dendiğinde kendi özlerini keşfettikleri bununla beraber toplumdaki yerlerini yaşamları içinde aldıkları başarılarla belirledikleri de söylenebilir. Türk tarihi boyunca sadece erkekler değil Türk kadınları da tıpkı erkekler gibi savaşçı olarak eğitilmiştir. Farklı kaynaklarda birçok kez erkeklerle beraber savaşlara katıldıkları da tespit edilmiştir.³²

Geleneksel sporlar, farklı toplumlarda farklı ihtiyaçlara yönelik ve kendi gelenek görenekleri ile uyumlu bir şekilde hayat bulmuştur. İçinde yaşadıkları coğrafi alanlar gereği ve yaşayış biçimleri olarak değerlendirildiğinde her toplum için benzer ama içerikleri farklılaşmış olan onlarca spor türü ortaya çıkmıştır.

1.5. Etnospor Kavramı

Sinolog ve Türkolog olan Eberhard “*Bir toplumun kültürünü özetleyebilmenin en verimli yolu, bugün dahi o topluma özgü milli nitelikli oyun ve sporlardır*”³³ demiştir. Geleneksel spor ve oyunlar toplumların yaşayış şekillerini, değerlerini, anlayışları ve dünyaya bakış açılarını gösteren önemli kültür yapılarını ifade etmektedir. Türklerin en önemli hazineleri içerisinde yer alan geleneksel sporlar ve oyunlar; kültür, oyun, spor, gelenek ve etnospor terimleri ile doğrudan ilintilidir. Etnosporları anlamak için bu terimleri açıklamak gerekir.³⁴

Kültür, “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde meydana getirilen bütün maddi manevi değerler ile bunları oluşturmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür”.³⁵ Etnosporlar çerçevesinde kültürü şu şekilde ifade etmek mümkündür: Toplumsal düzen oluşumunu sağlamada destek unsurudur, toplumsal davranışları düzenler, birleştiricidir, toplumsal kişilik oluşumunu ve toplum bilincini oluşumuna

³¹ Kaşgarlı Mahmud, s.543-561.

³²Cemile Arıkoğlu Ündücü, Fahri Türk, “Kamu Hayatında Türk Kadını”, *TÜBAR-XXXI*, 2012, (s.s31-53), s. 33

³³ Cengiz Buyar, Zuhra Altımişova, *Geleneksel Spor ve Oyunlar Alanında Kırgızistan Modeli*, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, (İnceleme- Araştırma dizisi; yayın no:09), 2023, (ss. 13-18) s.14.

³⁴ Cengiz Buyar, Zuhra Altımişova, s.15.

³⁵ Cengiz Buyar, Altımişova, s.15.

yardımcı olur, diğer toplumlardan ayrışmayı sağlar, toplumun sürekliliğini sağlar, toplumsal dayanışmayı, kaynaşmayı sağlar, kendi sınırları içinde bütünleyicidir.

Etnospor kavramı, geçmişten bugünlere sirayet eden spor oyunları ve müsabakalarının artarak kurumsallaştığı sanayileştiği ve başarı odaklı olduğu günümüzde geleneksel kültür miraslarının korunduğu yerel kimliklere özgü birçok içeriği bünyesinde muhafaza eden spor aktivitelerinin tanımı olarak açıklanmaktadır. Geleneksel spor ve oyunlarının tüm dünyada yeniden aktif bir şekilde faaliyete geçirilmesi, yaşatılması ve tanıtılması tüm insanlığa kendi temelinde mevcut bulunan değerlerini tekrar anımsatacaktır. Etnospor, evrensel değerlere olan saygı, gelenek, barış ve dayanışma çerçevesinde insanlığa fayda sağlamayı amaçlamaktadır.³⁶

Türklerin geleneksel özelliklerini taşıyan ve Türklere özgü toplumsal yaşamın getirdiği yapıyı içinde barındıran, bugüne kadarki tarihsel süreçte Türklerin hem fiziksel hem de toplumsal olarak güçlü olmak için yaptıkları fiziksel faaliyetler etnospor kavramı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Tarihin en eski toplumlardan biri olan Türklerin günlük yaşamlarının rutinleri arasında olan faaliyetleri; “atıcılık, güreş, binicilik” gibi görünse de Türk toplumlarında “*okçuluk, kılıç, at yarışları, atıcılık, polo (çögen/çevgen), cop, mızrak, cirit, gökbörü, tepük (futbol), avcılık, boks, kayak, süngü, yüzme, seyirtmek (koşu), tomak, matrak, taş atma, tuluk oyunu, yağlı direk, ağırlık kaldırma, yaya koşusu*”³⁷ gibi faaliyetlere de aktif olarak yer vermişlerdir. Tüm bu faaliyetler Türk toplumlarının uygarlıklar aşamasında yeni kurulumlara, kurulan uygarlıklar içerisinde birlik beraberlik yeni düzen sağlama konusunda ayrıca askeri başarı, düşmana karşı üstünlük kurma konularında da avantaj sağlamıştır.

Tarihin derinlerinde en eski topluluklarında henüz adı dahi konmamışken izlerine rastlanmış olan bu etkinlikler, farklı anlayışlarla biçimlenmiş olmasına rağmen geçmişten günümüze ilkel düzey topluluklardaki anlayış ile çağdaş spor anlayışının ortak kaynağının insan olduğunu ortaya koymaktadır. Eski ve köklü bir yapıya sahip olan spor gerçek şeklini 19. yüzyılın sonlarındaki gelişmelerle bulmaya başlamış, 20.yüzyılda ise büyük yol kat ederek insan yaşamında çok yönlü bir yere sahip olmuştur.³⁸ Etnik kökenli sporlar başta Türkiye olmak üzere, Kazakistan, Kırgızistan,

³⁶World Ethno Sport, Ethno Spor Nedir? <https://worldethnosport.org/etnospor-nedir>, Erişim Tarihi: 12.02.2023

³⁷ Atilla Erdemli, *Spor Yapan İnsan*, E Yayınları, İstanbul, 2008, s.25.

³⁸ Atilla Erdemli, s.243.

Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan gibi Orta Asya Türk toplumlarında hala devam ettirilmektedir. Etnospor faaliyetlerinin devamı için 2015 de Kırgızistan da Dünya Etnospor Konfederasyonu kurulmuştur. 2017 yılında geleneksel sporların korunması ve aynı çatı altında toplanabilmesi adına konfederasyon İstanbul'a taşınmış faaliyetlerini de burada sürdürmektedir.³⁹

Dünya Etnospor Konfederasyonu'na göre “geleneksel spor ve oyunların dünya genelinde daha uygulanır ve bilinir olması, yaşatılması insanlığın tabiatında buluna temel değerleri tekrar hatırlatacaktır. Geleneksel spor ve oyunlar, evrensel değerler çerçevesinde sahip olduğu; gelenek, saygı, dayanışma ve barış temelinde dört ilke etrafında insanlığa katkı sağlamayı amaçlar.”

1.6. Türk Toplumlarında Spor Kavramı

Tarihten günümüze Türk toplumları arasında hayat bulan birçok spor dalı bulunmaktadır. Günümüze kadar ulaşabilen spor dalları olduğu gibi unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutan spor dalları da vardır. Türkler sporu bir yaşam şekli olarak benimsemişler ve eğlenceli bir hale getirmişlerdir, hatta üzerine inanılmaz bir kültür inşa etmişlerdir. Şöyle ki, gençlerin iyi ata binmeyi ve iyi güreşmeyi öğrenmeden evlenmelerine izin verilmezken, cenaze törenlerinde yapılan oyun ve müsabakalar, kabilede yaşanan ölümün ardından insanların yas tutarak güçten düşmelerine karşı bir önlem olarak yapılmaktaydı. Ölülerini anarken, dua ederek Yaradanlarından yardım dilerken, hastaların şifa bulması için ya da yeni doğumlarda yapılan dini törenlerde spor müsabakaları yapılırdı. Yapılan müsabakalar sonunda galip gelenler toplumun saygısını kazanır, toplumda yer edinirlerdi. Türkün tanımı yapılırken ilk akla gelenler arasında güçlü, kuvvetli bir beden yapısı, cengaverliği, fatihliği ve askeri yetenekleridir. Tüm bunlar ancak sporun tanımı olarak gösterilebilir. Orta Asya'dan dünyaya yayılmayı başaran ve tüm bu başarılarla imza atarken çok çetin savaşlar veren bir millet için öncelikli tanım olarak sporcu denebilir.⁴⁰

³⁹ Aslı Yurdigül, *Dünya Etnospor Konfederasyonu Konulu Haberlerin İçerik Analizi*, Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII, Kırgızistan –Türkiye Manas Üniversitesi, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2019, (ss.169-185), s.172.

⁴⁰ Şükrü Öztürk, “Dede Korkut Hikayelerinde Türk Sporunu”, *Akademik Sosyal Araştırma Dergisi*, Sayı:36, 2016, (ss.581-592), s.584.

Türklerin bu özel yetenekleri fark edilip birçok yabancı bilim insanı tarafından da incelenmiştir. Örneğin 1873 yılında Rusların Maveratünnehir'i işgal ettikleri zaman Türklerle yapmış oldukları savaşları yakından izleyen Amerikalı gazeteci I.A.Mac Gahan gördüklerini şöyle anlatmıştır:

Türkmenlerin binmiş oldukları atlar gayet güzel olup daima kurşun menziline uzakta durup at oynatıyor ve ara sıra da “ha hoy, ha hoy” diyerek bağırıp kılıç sallıyorlardı... Türkmenlerin bu hali savaşı eğlence yerine koymuş olduklarını gösteriyordu. Amaçları Rusları gafil avlayıp işlerini bitirmekti. Bunların ata binmedeki maharetleri ve savaşta gösterdikleri kahramanlık ve gayrete bakınca, eğer bunlar disiplin ve düzen altına alınmış olsalar, Orta-Asya'da karşılarında kimse duramaz Ruslara elli atmış adım yaklaşıyor onları savaşa davet ediyorlardı, eğer Ruslar kendi sayıları kadar asker çıkarsa savaşıyorlar, daha fazla asker çıkarsa geri çekiliyorlardı. Eski Türklerde gelenek böyleymiş...

Amerikalı gazeteci benzer durumları daha sonra da yaşadığını belirtmiştir.⁴¹ Buradan da hareketle Türklerin at kullanmadaki yeteneklerini savaşta dahi eğlenceli bir oyun oynuyor gibi sergilemelerini, kendi kültürleri içindeki ve savaş egzersizi niteliği taşıyan sporlara borçlu olduklarını da söylemek mümkündür.

Tarih, Türkleri sportmen kişilikleri ile tanımaktadır. Dünya hala çok uzun bir geçmişte iz bırakan ve batı şövalyelerine Türk gücünü gösteren pehlivanlarımızın bugün de yine söylediği o muazzam cümle ile Türklerin spora olan yatkınlık ve düşkünlüğünü bilmektedir. “Türk Gibi Kuvvetli” deyimi de bu doğrultuda tarihe geçmiştir.⁴²

Bu gücün ve kuvvetin temelden geldiği de bir gerçektir. Çünkü eski Türklerde çocuk eğitimi yaşam içerisindeki ihtiyaçlar üzerine kurulmuştur. Çok küçük yaşlardan itibaren eğitime başlanan çocuklar binicilik, atıcılık, avcılık, güreş gibi sporları öğrenerek birer savaşçı olarak eğitilmişlerdir. Tahta kılıçlar ve tahta atlarla oynarlar ve oyun antrenman sistemine göre çalıştırılmışlardır. Çocuklar büyüdükçe eğitimlerin düzeyini de arttırmışlardır. Gerçek silahları kullanmaya, keskin kılıçla mücadele etmeyi öğrenmeye, gerçek atlara binmeye başlamışlardır. Çok erken yaşlarda at sürebilmenin, kılıcı ustalıkla bileğinde döndürebilmenin, dilediği yeri okla delmenin keyfini almışlar. Türk sporlarının bıkmadan usanmadan keyif alarak yapılması o dönemin temel eğitim felsefesini ifade etmektedir. Antrenman yapan gençler hiçbir yorgunluk dahi hissetmeden güçlendiğinin farkına varmışlardır. Bu sistemde aldıkları keyifle adeta birer spor aşığı olmuşlardır. Yapılan tüm müsabakaların yorucu olmadan, keyifli ve eğlenceli olmasına önem vermişlerdir. Kız çocukları da dahil herkes ata binmesini öğrenmişlerdir.

⁴¹I.A. Mac Gahan, *Hive Seyahatnamesi ve Tarihi*, 1293, (çev. Kolağası Ahmed), İstanbul,2020, s.348-349.

⁴² Juan Goytisolo,”Fuerte Como Un Turco, El Pais Samanel”, *Galaxia Gutenberg, Madrid*,1998, s.24.

Çocuklar biraz büyüdülerinde ava çıkıp yay kullanmayı iyice öğrendiklerinde ise savaşa katılmışlardır. O dönemde Türklerde bir kişinin değeri fiziksel gücü ve silah kullanma konusundaki becerileri ile ilgili olduğundan savaşa gidecek olan gençler tüm marifetlerini göstermek için ciddi çabalar sarf etmişlerdir.⁴³

Eski Türk toplumlarının her biri spora olan tutkusu ile bilindikleri gibi her birinin bulunduğu coğrafyaya göre ortak ya da farklılık gösteren ilgi alanları vardı. Örneğin Hunlarda kadınların yeri ön plandaydı. Onlarda tıpkı erkek çocukları gibi yetiştirilir ayırım yapılmazdı. Bedenlerini geliştirmelerine, sağlıklı olmalarına çok önem verilen kadınlarda çok iyi ata biner, ok atar, top oynar, güreşirlerdi.⁴⁴ Hunlarda at sürmek kadar önemli diğer bir unsur ise at üzerinde ok kullanmalarıdır. Kız ya da erkek ayrımı olmaksızın bütün çocuklar yedi sekiz yaşlarına geldiklerin zaman okçuluk eğitimi almaya başlardı. Kaynaklarda Hun imparatoru Mete Han'ın "ıslık çalan ok" icat ederek emrindeki tüm askerlerine de nasıl yaptığını öğrettiğine dair bilgiler yer almaktadır.⁴⁵

Selenga ve Orhun ırmakları çevresinde yaşayan Uygurlar kadın erkek eşitliği konusuna tıpkı ataları gibi oldukça önem vermekteydiler. Özellikle Uygur kadınları ok atma ve at sürmede ustaydılar. Uygurlarda da Hunlarda olduğu gibi kadınlar güreşirler. Ok atma konusunda Göktürklerden daha fazla ustalaşmışlardı ve her yöne (ön, arka, sağ, sol olmak üzere) isabetli oklar atmakta üzerlerine rakip tanımıyorlardı.⁴⁶ Uygurlar ok ve at binmedeki hünerlerinin yanı sıra su sporları ile de ilgilenmişlerdir. Çin elçisinin ifadesine göre Uygurlarda su sporları yapıldığı netleşmiştir. Elçi Wang-Yen-Tei, sarı nehir civarına yaptığı gezide "koyun derisinden tulum yapmışlar, içini hava ile doldurmuşlar tulumlar suda yüzmüştür." Olarak yazar.⁴⁷ Göktürklerde de benzer bir durum hakimdir. Onlar da at sürmede diğer Türk toplumları gibi ustalaşmışlardır. Uygurlar kadar olmasa da at üzerinde giderken geriye doğru isabetli ok atabiliyorlardı. Coğrafi konumları sebebiyle uzun kış mevsimlerini yaşıyor olmaları Göktürkleri kayak gibi kış sporlarını yapmaya itmiştir. Onlarda diğer Türk toplumlarında olduğu gibi kadına ayrı bir önem göstermişlerdir. Göktürklerin kadınları ata biner güreşir ayrıca ok

⁴³ Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992, s.3

⁴⁴ Ayhan Dever, Ahmet İslam, "Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kültüründe Spor Algısı", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2015, Cilt: 4, Sayı: 5, (ss.47-61), s.48.

⁴⁵ Ayhan Dever, Ahmet İslam, s.49.

⁴⁶ Ayhan Dever, Ahmet İslam, s.51.

⁴⁷ Ayhan Dever, Ahmet İslam, s.52.

atarlardı. O dönemde ayak topu olarak bilinen futbolun da çok keyifle cinsiyet ayrımı olmadan tüm çocuklarca oynandığı bilinmektedir. Oğuz Türklerinin de Göktürkler, Uygurlar ve Hunlar gibi ata olan tutkuları ve atı kutsal saydıkları bilinmektedir. Oğuzların doğuştan gelen bir asker özelliği vardır. Bu yüzden daha savaşçı ve güçlü oldukları söylenebilir. Biniciliğin temellerini diğer toplumlara göre daha erken yaşlarda koçlara binerek atmakta idiler. Buda onların binicilikte daha ileri bir seviyeye ulaşmalarını sağlamıştır. Değim yerinde ise onlar ata hükmedenlerdi. Bunun yanında devlet erkanına dahil olabilmek isteyenlerin çok iyi çevgen oynaması, kılıç gösterilerinde iyi olması ve okçulukta da ileri derecede marifetli olmaları gerekirdi.⁴⁸

Oğuz Türklerinin kahramanlıklarını anlatan önemli destanlardan biri “*Dede Korkut Hikayeleridir*. On iki destandan oluşan bu eser bizlere Türklerin yaşayışları hakkında birçok önemli bilgi vermektedir. Bunlardan biri de sporun toplum yaşamındaki yeridir.⁴⁹ Dede Korkut hikayelerinde eğitim eğlence ve yarışma olarak yapılan sporlar güreş, atıcılık, binicilik ve avcılık olarak anlatılmıştır. Özellikle güreş sporu Dede Korkut hikayelerinde birçok yerde karşımıza çıkar. Bunların arasında, “*Kam Böri Oğlu Bamsı Beyrek*” hikayesinde geçen Bamsı Beyrek ve Banu Çiçeğin yaptığı güreş örnek olarak verilebilir. “*Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikayesi*’nde Kan Turalı güreş sporunu şöyle anlatır:

Hey kırk işum, kırk yoldaşum
Yüğrük olsa yarışsam,
Güçlü olsa güreşsem,
Hak Teala inayet eylese,
Üç canavarı öldürsem
Güzeller severi saru tonlu Selen Hatunu alsam.⁵⁰

Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek’i anlatan hikâyede ikisinin yapmış olduğu at yarışlarından bolca bahsedilmektedir. Türklerde her ölüm, doğum, eğlence ve üzüntüde, hasat sonu şenliklerinde evliliklerde atlı sporlar yapılmıştır.⁵¹

⁴⁸ Ayhan Dever, Ahmet İslam, s.54

⁴⁹ Şükrü Öztürk, s. 583.

⁵⁰ Orhan Koloğlu, *Türk Güreşi- Dünya Minderlerini Titreten Müthiş Türkler- Batı Kaynaklarına Göre Türk Güreşçilerinin Avrupa ve Amerika Güreşleri*, Yavuz Yayınları, İstanbul, 1972, s. 19.

⁵¹ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1988, s. 220.

Dede Korkut hikâyelerinde Türklerin avcılıkla uğraştıklarına dair bilgilere de rastlanmaktadır. Destana göre avcılık iki ye ayrılır; biri uçar av diğeri ise yürür (sürek) avdı.⁵² Türkler avları için özel olarak eğittikleri kuşlar yetiştirir ve bu kuşlarla ava giderlerdi. “Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı Boy” adlı hikâyede av üzerine şöyle denilmiştir:

Ulaş-oğlu Salur Kazan kaba dizi üzerine çöktü:

Ünümü anlayın beyler,

Sözümü dinleyin beyler,

Yata yata yanımız ağrıdı,

Dura dura belimiz kurudu,

Yürüyelim beyler,

Av avlayalım, kuş kuşlayalım,

Yabani geyik yıkalım,

Dönelim otağımıza inelim,

Yiyelim, içelim, hoş geçelim.⁵³

Dede Korkut Hikâyelerinde “Kam Böri Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi” Türklerin günlük hayat rutinleri içinde dahi sporun ne kadar büyük bir yer kapladığının en güzel örneklerini vermektedir. “Bu hikâye çocuk yaşlarda evliliklerinin uygun olacağına kanaat getirilen Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek’in evlilik yaşları geldiğinde ilk karşılaşmaları ve birbirleri ile olan yarış ve diyalogları, ayrıca Bamsı Beyreğin Banu Çiçek’i nasıl yendiği anlatılmaktadır.

Oğuzların günlük yaşamda evlilik bağı için dahi evlilik çağına gelen gençlerin bir dizi spor müsabakası ile kendini ispat etmesi gerekmektedir. Spor Türkler için günümüzde olduğu gibi haftada bir iki kez yapılan bir etkinlik veya ödül kaygısı ile yapılan yarış ve yarışmalardan ziyade hayatın ta kendisidir. Dede Korkut hikâyelerinde işlenen diğeri bir unsur ise kadınlar ve erkeklerin aynı şekilde spor yaptıkları ve onların savaşçı kişiliklerinin olduğudur. “Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesinde” Selcen Hatun’un çok iyi derecede kılıç kullandığı belirtilmektedir. Öyle ki babasının gönderdiği düşmanlarla at üzerinde savaşmış ve onlarca düşmanı kılıçtan geçirmiştir. Hikâyede şu

⁵²M. Şevki Çapan, “Dede Korkut Hikayelerinde Spor İzleri ve İlk Güreş Şeklimiz Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Mayıs, 1985, (ss.17-19), s.18.

⁵³ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2001, s.38.

cümlelerle ifade edilir: “*Selcen Hatun at sürdü, Hasımını bastırdı. Kaçanı kovalamadı, aman diyeni öldürmedi. Öyle sandı ki düşman bastırıldı. Kılıcın kabzası kan içinde otağa geldi...*”⁵⁴ diğer bir diyalogda eşine cevap olarak söylediği sözlerdir ve sporcu kişiliğinin ne kadar ön planda olduğunu göstergesidir;

Kalktım yerimden doğruldum,
Yelesi kara cins atıma binerdim,
Babamın ak otağından,
Arku Beli Ala Dağı avlardım,
Alaca geyik, yabani geyik kovalardım,
Çekince bir ok ile vururdum.⁵⁵

Dede Korkut hikâyelerden hareketle Türklerin kadın erkek çocuk ayrımı olmadan cesur mücadeleci bir toplum oldukları bilinmektedir. Destandan görüldüğü gibi Türkler gerek aile hayatı gerek günlük yaşamlarını hatta bir başka ifade ile hayatlarının her anını spor, yarış, sınama ile geçirmişlerdir.

Johan Huizinga'ya göre; “Oyun, *kültürün basit bir parçası değildir; kültür, oyunların birleşmesinden oluşur.*”⁵⁶ Türklerde geleneksel spor oyunları anlamında iki etken çok önemlidir. Bunlardan ilki bağımsız bir şekilde hareket etmeye alışarak fiziksel bir gelişim sağlamak ve pratik bir aktiviteye dahil olmak, diğeri ise çevresel konularda bilgisini artırarak manevi bir keyif almasıdır. Geleneklerin toplumların yaşamından çıkarılması ve ilgi görmemesi, toplumların ve kişilerin üretken kimliğine hasar veriri, ayrıca nesiller arası aktarım sağlanmadığı için bazı geleneklerin günümüze ulaşması da mümkün olmayacaktır.⁵⁷

⁵⁴ Muharrem Ergin, s.38.

⁵⁵ Muharrem Ergin, s.141-142.

⁵⁶ Cengiz Buyar, <https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-dunyasinda-bir-is-birligi-alani-olarak-etnosporlar>, Erişim Tarihi: 06.02.2023

⁵⁷ Cengiz Buyar, Erişim Tarihi: 06.03.2023.

2. SPOR TÜRRLERİ VE SINIFLANDIRILMASI

2.1. Geleneksel Dallar ve Alt Dallar

2.1.1. Atlı Sporlar

2.1.1.1. Genel Olarak Atlı Sporlar

Türklerde geleneksel spor dallarının çok çeşitli olduğu bilinmekle beraber günümüze kadar ulaşabilen ve varlığını sürdürebilen sporları iki grupta inceleyebiliriz:1) atlı sporlar, 2) atsız sporlar

Türklerde ata verilen önem Türk tarihinin hemen her döneminde karşımıza çıkmaktadır. Ata duyulan sevgi, saygı ve bağlılık öylesine büyüktür ki ölümden sonra dahi sahiplerine eşlik edecekleri düşünüldüğü için birlikte gömülmektedirler. At yiğitlerin yaverleri olmuştur. Türklerde spor milattan önce 4000 yılına kadar uzanır. At sevgisi özgürce yaşamayı bir yaşama sevinci olarak bilen her Türk için kutsaldır. Türk-İslam düşüncesi içinde de Atın çok özel bir yeri vardır. Peygamber efendimiz bir hadisi şerifinde “*atıcılık ve binicilik öğreniniz*” öğütünü de bulunmuştur.⁵⁸

Halk edebiyatımızda da önemli yeri olan şairlerimizden biri olan Köroğlu’nun en büyük desteği canı gibi sevdiği yardımcısı kır atıdır. Türk Destanlarında, efsanelerimizde kahraman atları ile anılırlar. Aşılmazları aşarlar, uçarlar, yaralanan kahramanların başında beklerler. Hz. Ali’nin Döldül’ü, Battal Gazi’nin Aşkar’ı, Sarı Saltuk’un atları, halk inancında asırlardan asırlara geçen atlardır. Battal Gazi atı Aşkar’a Aşık Fezai’nin dilinden şöyle seslenmiştir;

Haydi Aşkar fermanı var beylerin

Dönsün başımıza ecel kuşu heey

Bulutları kısıbet yapan dağların

Gözümüzde tüter oldu döşü heey

Kır At Köroğlu’nun kahramanlıklarında, şiirlerinde, türkülerinde ilham kaynağıdır. Köroğlu atına şöyle seslenmektedir:

Çamlıbele süreyidim yolunu

⁵⁸ Feyzi Halıcı, “*Halk Edebiyatında At*”, *Geleneksel Türk Sporları Semineri*, Konya Turizm Derneği Yayınları, Konya, 1976, s.10.

Altınlardan nallatayım nalını
Üç güzele dokutayım çulunu
Alma gözlü, kız perçemli Kır Atım
Başını başımdan yukarı tutar
Haykırır köpüğü başından atar
Kaçarsa kurtulur, kovalarsa tutar
Alma gözlü, kız perçemli Kır Atım⁵⁹

Atlar, Halk Destanlarında, Türk- İslam düşüncesinde olduğu gibi savaş hazırlıklarında, eğlencelerinde yanlarında yer almışlardır. Türkler çocukluk çağlarından itibaren ata binmişler ve birlikte spor yapmışlardır. Birlikte yaptıkları sporların bilinenleri şunlardır:

- Polo (Çövgen, Çögen)
- Cundilik
- Atlı Avcılık
- Gökbörü
- Mızrak Oyunu
- Post Kapma
- Ok Atışı
- Cop Atlamak
- Çıplak Yarış
- Tavuğa (Papağa) At Sürme
- Seğmen Yarış
- Dört Nal Yarışları
- Atlı Cirit
- Yorga (Rahvan) Binicilik
- Beyge
- Oodariş (Atlı Güreş)

Türkler tarihten günümüze kadar birçok sporla uğraşmışlardır. Fakat hepsi tespit edilememiştir. Tespit edilebilen sporların da birçoğu günümüzde etkinliğini kaybetmiş veya yok olmaya yüz tutmuşlardır. Adı geçen atlı sporlar dışında bugün etkinliğini

⁵⁹ Feyzi Halıcı, s.11-12.

yitirmiş atlı sporlarda vardır. Bunlar; *kolbörü* (kızbörü), *beyge* (babiga), *alamanbeyge*, topuz çarptırma (*şopkar-cukmar-çokmar-çarpuc*), *yar* (uçurum) *atlama*, *cırgatartu* (at üzerinde yırtıcı kuşla yapılan avcılık), *kır kovmay-gelin kovmay* (kız kovuu, gelin kovuu), *tellal* (haberci), *er ve ayal sayış* (bay ve bayan süngü yarışı), *tiyinenmey* (at üzerinde yerdeki kuruşu kapma) *çambiatmay*, *oodariş* (at üzerinde güreş), *cılanaççabışu* (çıplak çarpma), *öpküçabışu* (ciğer çarpma), *kunançabuğ* (bir yaşında at yavrusu yarışı) olmak üzere birçok Türk atlı sporu bulunmaktadır. Tespit edilmiş olan yaklaşık 157 adet atlı spor bulunmakta ve Türk atlı sporunun bunlarla da sınırlı olmadığı düşünülmektedir.⁶⁰

2.1.1.2. Polo/Çevgan/Çöğen/Çevgen

At sırtında oynanan ve dünyada bilinen en eski spor oyunudur. *Çevgan* sözcüğünün Farsçadan mı yoksa Türkçeden mi geldiği konusu tatmin edici bir açıklamaya sahip değildir. Çevgan kelimesine çok yakın kelimelerle de bu sporun anılıyor olması ve bu kelimelerin Türkçede etimolojik köklerinin aynı olması çevgan kelimesinin Türkçe olduğunun düşünülmesine neden olmaktadır.⁶¹ Polonun Batı dünyası kaynaklarında M.Ö. 6. yüzyılın başlarından bu yana Türkmenlere ait bir oyun olduğu bilinmekle beraber bu, kaynaklarda da belirtilmiştir, fakat 19. yüzyılın başlarına kadar hak ettiği ilgiyi literatüre yansıtamamıştır, bu konuda sıkıntılar çekmiş ve gereken ilgi bu konuda Türklere gösterilmemiştir. Asıl olan ise 19. yüzyıla kadar Türklerin hatırı sayılır oranda bu sporla meşgul olmalarıdır.⁶²

Türklerde çevgan oyunuyla ilgili önemli bilgilerin Orhun yazıtlarında karşımıza çıkmasına rağmen, bu oyun Karahanlı dönemine ait olan Kaşgarlı Mahmûd'un Divânü Lugati't-Türk adlı eserinde ve Yûsuf Has Hâcib'in Kutadgu Bilig adlı eserinde "çögen" adıyla anlatılmaktadır. Dîvânu Lugâti't-Türk'te bu oyunla ilgili bazı bilgiler de bulunmaktadır. Bu bilgiler o dönemde çevgan oynandığını düşündürmektedir.⁶³

⁶⁰Osman İmamoğlu, M. Yalçın Taşmektepligil, "Türk Kültüründe Spor", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:10, Sayı:1,1997, (ss.145-150), s.145.

⁶¹Ali Çavuşoğlu, "Çevgan/Çöğen Oyunu Kültürü ve Edebi, Tasavvufi Metinlerde Yansıması", *İstem Dergisi*, Sayı: 11,2008, (ss.159 – 174), s.159.

⁶²Mehmet Türkmen, "Dünden Bugüne Türk Toplumlarında Çevgem/Çöğen/Çevgan /Polo Oyununa Genel Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı:183, (ss.479-492), s.484.

⁶³Aysun Eydurhan, *Türk Kültüründe ve Edebiyatında Çevgan Oyunu*, Erdem yayınları, Aydın, 2009, s.85

Askerler tarafından barış dönemlerinde oynana oyunun en önemli özelliği talim oyunu olmasıdır. Atlı ya da yaya olarak oynanabilmektedir. Bu oyun için atlar özel olarak yetiştirilmektedir. Oyuncuların at üzerinde hareket kabiliyetlerinin olması, kıvrak, dengeli ve çevik olması, çevgan sopasını ustaca kullanması gerektiği için el göz koordinasyonunun gelişimi adına zihin ve beden eğitimi olarak görülmektedir.⁶⁴

Yaşamı ile ilgili bir bilgiye sahip olmadığımız İslâmî, Eski Anadolu Türk edebiyatında günümüze değin bilinen ilk manzum dinî eserlerin örneklerinden biri olan “Adı Konulmamış Mesnevi”sinde, diğer kaynaklardan farklı olarak bu oyunun ilk ne zaman oynandığına dair ilginç bilgiler bulunmaktadır. Eserin “Ashâb-ı Kehf” bölümünde, Ashâb-ı Kehf’in çevgan oynadığı ve bu oyunun onlar zamanından kaldığı belirtilir.

2748: Altı kardaş zindan içinde turur
Uyuruken YemliHa bir düş görür
2749: Gördi düşinde iki oğlan gelür
İkisi-de derdine derman gelür
2752: Kim ne bilür bunda bunlar ne kıla
Topıla çevganı vardı hem bile (...)
2762: Yemliha uyandı gör kim neyledi
Gördüğü düşi bulara söyledi
2763: Altısı-da turugeldi bil i yar
İşlerini kimse bilmez kim tuyar (...)
2789: Top u çevgan ol zemandan kaldı bil
xakdur işbu sözde itme kal ü kil (...)
2838: Altı kardaş çoban-ile kelb dahi
Sekiz oldılar bular bil ya ahi

İslâmî, Mesnevî⁶⁵

Çevgan altışar ya da dörder kişilik iki takım halinde oynanır. Boyutları 240 metreye 160 metre olan geniş ve düz bir alanda at üzerinde oynanmaktadır. Alanın büyüklüğüne bağlı olarak oyuncu sayısı 50’şer oyuncuya kadar arttırılabilmektedir.

⁶⁴Akif Korkmaz, *Geleneksel Spor Oyunlarının Kırgızistan Turizmine Etkileri Üzerine Bir Araştırma*, (Kırgızistan Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Bışkek, 2022, s.76.

⁶⁵Aysun Eyduran, s.88

Oyun sapı 1,20 metre ile 1,50 metre arasında değişen uzunlukta ucu eğri sopalarla oynanmakta hatta adını bu sopalardan aldığı bilinmektedir. Oyunda kullanılan toplar 10-15 cm çapında olup Akçaağaç ya da Söğüt budağı kullanılarak veya çakıl taşları etrafına pirinç samanı sarılıp üzeri deri kaplanarak yapılmaktadır. Çevgan oyununun amacı hakemin sahanın ortasına bırakmış olduğu topu, yarımşar saatlik periyotlar içerisinde rakip takımın kalesine atarak veya belirlenen hedefe isabet ettirerek en yüksek sayıyı yapmaktır. En fazla sayı kazanan takım ödülü de kazanmış olur. Oyunda kuraldışı hareketlerde mevcuttur: atını rakibin atına çarptırmak, çevgan ile rakibe ya da rakibin atına vurmak, rakibin önünü kesmek yapılmaması gereken hareketlerdir.⁶⁶ Türkler bu oyunu savaşa hazır olmak için oynarlardı. Polo Osmanlıda oynanırken mehter marşları eşliğinde oynanırdı.⁶⁷

2.1.1.3. Cundilik

Osmanlıda ata iyi binen, atını iyi yönlendiren yetenekli kişilere *cundi* adı verilmekteydi. Bu sözcük 1359 yılında Memluklu elçisinin Bursa'ya gelmesi ve gelirken yanında getirdiği *Cundilik Kitabı*'nın Türkçeye çevrilmesi sonucu Osmanlıda da kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁸ Osmanlıda sarayın ve padişahın desteklediği sporlar arasında yer alan *cundilik*, yani diğer adı ile binicilik, devletin en ihtişamlı dönemlerinin değerli sporlarından olmuştur.⁶⁹ Bu spor oyunları doğum, düğün, bayram gibi özel günlerde oynanan oyunlar arasında da yer alırdı. Cundi oyunlarında genellikle at sırtında uzağa cirit atma, at sürme, keçeye kılıç vurma şeklinde olurdu.⁷⁰

2.1.1.4. Atlı Avcılık

Türkler avcılığı, gıda giyim ve askeri eğitimleri için etkin bir aktivite olarak yaparlardı. Ama her ne nedenle olursa olsun avcılık Türkler için bir yaşam şekli

⁶⁶ Ali Çavuşoğlu, s.159-174.

⁶⁷Nihat Özen, Türk Kültür Tarihinde Spor ve Türklerin Spor Tarihine Katkıları, (Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Batman, 2012, s.38.

⁶⁸ Atıf Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, T.C. Kültür Bakanlığı Başvuru Eserleri, Ankara,1995, s.441.

⁶⁹Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.13.

⁷⁰Kemalettin Kuzucu, İstanbul'un Spor Tarihi ve Mekânları, <https://istanbultarihi.ist/139-istanbulun-spor-tarihi-ve-mekanlari>, Erişim Tarihi:04.04.2023.

olamamıştır. Sadece önemli bir uğraş olarak görülmüştür. Başlarda bireysel olarak yapılan avlar daha sonra yayılarak toplumsal bir hal almıştır. Bu da “sürek avını” ortaya çıkarmıştır.⁷¹

Kazak Türklerinde dini ve ekonomik nedenlerle av yapılırdı. Hayvancılık ve tarımla uğraşan kazaklar kış aylarında avcılık yaparlardı. Kazaklarda daha çok eğlence amaçlı olarak yapılan avcılık, dağ keçisi, yaban domuzu, sırtlan, vaşak, kaplan avlamaya yönelik yapılırdı. Sürgün avı şeklindeki avlar at üzerinde yapılmaktaydı. Tarihsel sürece bakıldığında Göktürklerde de aynı türden bir yaşamın olması, Kazak kültürünün Türk kültürü üzerinde ne denli etkili olduğunu da gözler önüne sermektedir.⁷²

Harzemşahlılar, Selçuklular Gazneliler, Memluklu devletleri ve Anadolu beyliklerinde İslamiyet öncesi Türk devletlerinde olduğu gibi varlığını devam ettirmiştir. Eski Türklerde avcılık merkez yapılanmalarıyla sınırlı kalırken Osmanlıda tüm sınırlara yayılmış ve teşkilatlı kurumsal kimliği olan yapılara dönüşmüştür. Her kurumun başında rütbeli görevliler bulundurulmuştur. Bu görevlilere *av ağaları* ya da *şikar ağaları* denilmiştir.⁷³

2.1.1.5. Gökbörü

Gökbörü (kökbörü), kelime anlamı olarak “tüyleri gök renginde olan bozkurt” demektir.⁷⁴ Geçmiş nesillerden günümüze kadar gelmiş olan *Gökbörü* diğer adı ile *Kökbörü* Kırgız Türklerinin milli oyunudur. Bu oyun Kırgızların en sevdiği oyun olma özelliğini de barındırır. Kırgız Türkleri dışında bu oyun Kazaklar ve Özbeklerle beraber Asya’nın birçok boyu içinde önemli bir oyundur. Günümüzde hala aktif olarak oynanan bu oyun farklı isimler ile anılır. Anadolu da ki “ödül kapmaca” oyununda da izlerini gördüğümüz oyun, Kırgızlarda *Kökbörü*, Kazaklarda *Kökpar*, Farslarda Boz Kaşı olarak bilinmektedir. Kırgızlarda değişik isimlerle de anılır bunlardan biri de *ulak çekme*’dir. *Kökbörü* ile ilgili Orta Asya da *Kökperi* veya *Köpkeri* olarak da adlandırıldığı

⁷¹Şenol Çelik, *Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne’nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-Gâhı)*, XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler Kitabı, Ankara, 1999, (ss.1-15) s.1.

⁷²Abdülkadir Özcan, *Mehmed IV*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, XXVIII, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.

⁷³ Mehmet Türkmen, Cengiz Buyar, “Osmanlı Devleti’nde Atlı Avcılıktan Bir Kesit”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:66, 2019, (ss.427-432) s.429.

⁷⁴Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi:01.04.2023.

binmektedir. Ziya Gökalp; “Türklerde totem sayılan bozkurt (gökbörü) ile bağlı bir anane mahsulüdür. Kurt menkıbesi, Kırgızların gökbörü tesmiye ettikleri oyunda tecelli eder” diyerek Türkiye de ilk kez *Gökbörü*’yü kullanmıştır. *Kökbörü*’nün bilinen iki farklı hikâyesi mevcuttur. Bu hikâyelerden bir tanesi: Eski tarihlerde erkekler savaş için köylerini terk etmek zorunda kaldıklarında köy savunmasız kalır, yetiştiricilik yapan köylülerin koruyucuları gidince köy kurtlar için cazip hale gelir ve karınlarını doyurmak için kurtlar köye inerlermiş, köyün erkekleri savaştan döndüklerinde kurtları görüp onlara saldırılar ve çeşitli şekillerde öldürürlermiş. Canlı kalan kurtları at üzerinde birbirlerine atarak eğlenmeye başlarmış. Zamanla canlı ele geçirdikleri kurtları yakalayıp onlarla oynamayı gelenek haline getirerek bir isim dahi vermişler. Bu oyunun adı artık *Kökbörü* (Bozkurt) oyunu olarak yerleşmiştir. Zamanla kurtlar azalınca gelenek haline gelen bu oyundan vazgeçmek istemeyerek oyunu teke ile oynamaya başlamışlar. Yetişkin erkekler bu oyunu *teke* ile oynarken, daha genç olanlar ise *oğlak* ile oynadıkları için *ulak çekme* de denilmekteydi. Oğlak Göktürkçede *ulak* demektir. Bilinen diğer bir görüş ise bu oyun atik çevik ve yiğit erler tarafından oynandığı için onlara *Kökbörüler* denilmiştir. Kökbörü ve Köktürkler arasındaki bağa dikkat edildiğinde Göktürklerin sembolü olarak kurtu görmekteyiz. Bunun yanında yiğitlere verilen isim olarak ise karşımıza *Kökbörüler* çıkmaktadır. Tüm bunların ışığında bu oyunun çok eski tarihlerden bu yana Türklere ait olduğunu söylemek de mümkündür. Göktürk devletinin dağılmasını takip eden süreçte bu oyun diğer Türk boylarına Kökbörü adı ile kalmıştır. Bu oyun çok eski tarihlere dayandığı bilgisini de Kırgızların Manas destanını kılavuz alarak söylemek mümkündür.⁷⁵

2.1.1.6. Mızrak Oyunu

Eski Türklerde önemli yemin törenlerinde öncelikle kılıç ve ardından balta, mızrak ve ok kullanılmaktaydı. Eski Türkler de *süngü* olarak da bilinen mızrak, kazılarda bulunan kurgan denilen mezarlarda ve kaya resimleriyle bilgi sahibi olunan en eski buluntulardır. Eski Türklerin, Moğolistan da Har Had kayalıklarındaki çizimlerinde elleri mızraklı ve zırhlı atlılar olarak çizilmiş ve Türklerin savaşa verdiği önemi gözler önüne sermiştir. Ayrıca, Çin kaynakları, Oğuz Kaan destanı, Marcellianus’a dayanarak

⁷⁵Doğan Kaya, *Kırgızların Milli Oyunu Kökbörü*, İzzet Gündoğdu Kayaoğlu Hatıra Kitabı. Makaleler, İstanbul, 2005, s.303-304.

Ahmet Beyoğlu'nun eserinde, El-Cahız, Nizamü-l Mülk, Manas Destanı, Manas destanının ikinci kolu olan Semetay Destanı, Edilgey Destanı da Türklerin saldırı silahı olarak kullandıkları mızraklardan, Türkmenistan da yaşayan özellikle Türk toplumlarının kullandığı en eski savaş aleti olduğundan bahsetmektedir.⁷⁶ Sonraları farklı isimlerde almış olan *mızrak* Osmanlı devletinde kullanılan isimdir. Orta Asya da ise *süngü*, *nayza*, *kargı* veya *sayış* olarak isimlendirilmiştir. Mızrak üç çeşide ayrılır, *kanatlı mızrak*, *peçeli mızrak* ve *mızrak*. Osmanlı devlet erkanının arzusuyla çok iyi bir savaş eğitimi tabi tutulmuş, saldırı ve savunma konusunda uzmanlaşmış kişiler arasında oynanan bir oyundur. Bu oyunda, “Oyuncular at üzerinde mızrakları ve kalkanları ile sahaya çıkarlar. Mızrak iki savaşçı karşı karşıya geldiğinde kullanılmaktadır. Mızrak ucunun değdiği yerde kama etkisi yapmakta ve kullanılan ağaç sap iki metreden uzun kullanıldığından uzak mesafeden etkili olmaktadır. Kullanılan ağaçlar uzun olduğu için esnek olmayan ağaçlardan seçilmektedir.”⁷⁷

2.1.1.7. Post Kapma

Post Farsçadan dilimize geçmiş olan bir kelime olup tüylü hayvan derisine verilen addır. Genellikle küçükbaş hayvanlar için kullanılır.⁷⁸ Bu oyun hakkında detaylı bir bilgiye ulaşılamamış olsa da bilinen verilere göre sadece Anadolu da özellikle de Maraş, Sivas, Amasya, Samsun'un doğusu ve Van, Siirt, Adıyaman Muş'un kuzeyinde oynandığı bilinmekle beraber günümüzde Kazakların “Bala Beygen” oyunu, post kapma oyunu ile ciddi benzerlikler göstermektedir.⁷⁹

2.1.1.8. Ok Atışı

Türkler tarihleri boyunca farklı adlarla betimlenen bir millet olma vasfına sahiptirler. “Okçu milletler” olarak da adlandırılan Türkler, kültürlerinde “ok ve okçuluk sporunu” göçebe-savaşçı bir yapıya sahip oldukları için, avcılık, beslenme ve savaş sanatları ile ilgili konularda değerli bir yere oturtmuşlardır. Ok ve yay Türklerde bir

⁷⁶ Mehmet Özmenli, “Savaş Sporü Cirit”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences* 6, Sayı: 30, 2020, (s.1386-1396), s.1389.

⁷⁷ Korkmaz Atalay, *Geçmişten Günümüze Geleneksel Türk Sporları*, Neyir Matbaacılık Tanıtım Hizmetleri, Ankara, 2021, s.105.

⁷⁸ Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi :15.04.2023.

⁷⁹Korkmaz Atalay, s.107.

yaşam biçimidir. Türklerin tarih sayfaları içinde *Bozok*, *Üçok* gibi isimler aldıkları dikkat çeken bir detaydır. Türkler de özel olan ok ve yay adalet ve hakimiyetin de sembolü olmuş, “yay hakanlık, ok ise hakana bağlılığın” ifadesi olarak kullanılmıştır. Türklerin hayatlarının her alanında ok ve yayın izlerine rastlamak mümkündür. Ok ve yay kullanmak *yiğitlik* (*Alplik*) ifadesidir. Ayrıca güç sembolü de olan ok ve yay yiğitlerin kendi güçlerini ispatlama yöntemi olduğundan ok atma yarışları düzenlendiği ve yiğitlerin bu yarışları kazandıklarında kendi güçlerini ispat ettikleri de bilinmektedir. İslamiyet öncesi dini bir ifade şekli olarak yine karşımıza çıkan ok ve yay yeminlere bir davet ya da çağrı niteliği taşımaktaydı. İslamiyet ile beraber yine farklı bir boyut kazanarak bir erdem/ meziyet niteliği taşımaya başlamıştır. Hz. Muhammed’in ok atma ile ilgili hadisleri, İslamiyet’in oka yüklediği anlamı onaylar ve arttırır niteliktedir. Hz. Muhammed’in bir hadisinde “*Bir ok sayesinde üç kişi cennete girer; oku yapan, sunan ve atan... Ok atmayı öğrenen sonra da (sebepsiz yere) terk eden kişi bizden değildir*” buyurmuştur. Bunun gibi birçok örnekleri de görmek mümkündür. Hz. Muhammed’in bir babanın evladına okçuluğu öğretmekle yükümlü olduğu konusunda da ifadeleri bulunduğu söylenmektedir. Okçuluğun Müslüman Türklerde bir *sünnet* niteliği de taşıdığı anlayışı da hâkim olmuştur. Ok meydanları kutsal sayılmış ve cennetten bir parça olarak nitelendirilmiştir. Dini bir nitelik taşıdığı için ok meydanlarına abdestsiz besmelesiz ve alkollü girilmez, *Ya Allah/ Hak* denilerek ok atılmaya dikkat edilmiştir. Sonuç olarak Türklerde her dönemde okçuluk büyük anlamlarla ifade edilmiş bir yaşam biçimi durumundadır.⁸⁰

Kırgız Türkleri içinde Antik çağlardan beri önem arz eden at, Kırgızlar için de sadık bir dost ve arkadaştır. Kırgızlar için de ata binme becerisi çok değerli bulunurdu. At sırtında sığır güderler ava çıkarlar savaflara katılırlardı tıpkı tüm Türk soylarında olduğu gibi. Kırgızlarda ne kadar çok atınız varsa o kadar zengin sayılırdınız. Kırgızlarda en yaygın milli oyun biniciliktir. Büyük kutlamalar ya da tatillerin vazgeçilmez bir parçası olarak görülmektedir. Jambyatmai ya da hedef atışı oyunu en önemlilerindendir. Oyun; hedef, içinde ödül (mücevher) bulunan bir çantadır (jamba). Çanta 0,5-1 cm kalınlığında 10-12 metre yüksekliğinde bir direğe çapraz çubuklu bir kayışla bağlanır. Binicinin (atıcı) görevi bir ok atışta dört nala giderken çantanın kayışını

⁸⁰Mehmet Alparslan Küçük, “İslâm Öncesinden Sonrasına Türk Geleneğinde Bir Yaşam Stili:“Okçuluk”, *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, Cilt: 4 Sayı: 1, 2018, (ss.178-191),s.182-184.

kırmaktır. Hakemler hedefe olan mesafeyi belirler. Atın çevikliği ve ok atışı yapılırken hareketin doğruluğu önemlidir.⁸¹

Okçuluk Türklerde farklı şekillerde hayat bulmuştur. Bunlar: av okçuluğu, savaş okçuluğu ve spor okçuluğu olarak üç farklı alana ayrılmıştır. İslamiyet öncesinde ve İslamiyet sonrasında karşımıza çıkan bu üç okçuluk türü bugün gelişen ve değişen hayat şartları ve teknoloji ile beraber sadece spor amaçlı olarak yapılmaktadır.⁸²

2.1.1.9. Çıplak Yarış

Atların üzerinde herhangi bir malzeme olmadan sadece dizgin ve yular kullanılarak yapılan yarışlara *çıplak yarış* denir.⁸³ Çıplak yarışlar ile ilgili diğer detay ise şunlardır; Güney Sibiry Türk destanlarında evlenmek isteyen gencin istediği kıza ve babasına yakışan bir yiğitlik göstermesi gerekli idi, kıza talip olan diğer adaylar içinden her mücadeleyi kazanarak yiğitliğini ispat etmek amacı ile at yarışlarına katıldığı atlarını farklı şekillerde yarıştırdıkları gibi ata eğer, koşum takımı benzeri hiçbir şey kullanmadan da çıplak olarak yarıştırdıklarının örnekleri mevcuttur.⁸⁴

2.1.1.10. Cop Atlamak

Sarayın gözde atlı sporları arasında olan *cop atlamak* oyunu cirit oyununun İstanbul da kaldırılması sonucu daha da önem kazanmıştır. Genellikle düğünlerde davul, zurna eşliğinde oynanan bir oyundur. Bu oyunun amacı; hızla gelen atlar üzerindeki binicilerin ellerindeki *mısır odunu* adı verilen sopayı yerden sektirmek suretiyle 5-6 metre yüksekliğinde gerilen ip üzerinden atlatmaktır. Günümüzde *çöp oyunu* sadece Ege'nin birkaç yöresi ve Balıkesir civarlarında oynanmaktadır.⁸⁵

⁸¹ Almaz Kasenov, "Çocuklarda ve Yetişkinlerde Kırgız Binicilik Oyunları", *Uluslararası Türk Halkları Geleneksel Oyunlar ve Spor Sempozyumu*, Kahramanmaraş, 2017, s.225-229

⁸² Deniz Erim, Türkiye Selçuklu Devletinde Spor ve Eğlence Hayatı, (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar, 2007, s.31

⁸³ Orhan Yılmaz, *Türkiye'de Geleneksel At Yarışı ve Oyunları*, *Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı*, Kocaeli, 2019 s.64.

⁸⁴ Yaprak Pelin Uluişik, Mehmet Kara, "Türk Destanlarındaki Toy Geleneğinde At Yarışı: Hakas Destanı Altın Taycı Örneği", *İdil Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 42, 2018, (ss.99-104), s.103.

⁸⁵ Erdem Eren, *Türk Kültüründeki Atlı Spor Dallarının Tarihi Perspektif Açısından İncelenmesi*, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2020, s.34.

2.1.1.11.Tavuğa At Sürme (Papağa)

Türk tarihinde unutulmaya yüz tutmuş oyunlardan biridir. Daha çok doğu Karadeniz bölgesinde 2 ila 5 km mesafede yapılan yarışlardır. Yarışın kazananına *papağa* adı verilen tavuk budu verilir.⁸⁶ Ülkemizde at sırtında gelin getirme ile oynanan tavuğa at sürme oyunu 10-15 yıl öncesine kadar oynanan fakat günümüzde yok olmakla karşı karşıya kalmış olan bir oyundur. En son 1980 yılında oynanmıştır.⁸⁷

2.1.1.12.Seymen Yarışı

Eski Türklerde *Seymen*, *Seğmen* ya da *Seyman* olarak da bilinir, aslen göçebe olan Türk kervanlarını koruma görevini üstlenmiş olan silahlı birliklerdir, *kolcu* olarak da tabir edilmektedirler. Türklerin yerleşik düzene geçmesi ile birlikte özellikle Anadolu da gelin alma törenlerinde atlı silahlı davullu ve zurnalı, cepken giyen öncü birlikler haline gelmişlerdir. Daha çok Ankara civarında yerleşmiş olan Oğuz Türkleri gelenek ve göreneklerini sürdürmüş ve tüm yabancı etkilerden korumuşlardır.

Sekban kelimesinden türediği ve TDK sözlüğünde açıklanmış şekli ile: “bayram günlerinde, düğün törenlerin de yerli giysilerle atlı ve silahlı olarak katılan yiğitler olarak tanımlanır.” Ankara da bilinen diğer şekli ise: efe, yiğit ruhlu, atlı manasında kullanılmaktadır.⁸⁸ 6. yüzyıla dayanan eski tarihleri ile *Seymen Alayı* Oğuz Türklerinin yaşadıkları milli yıkım günlerinde kurdukları bir kurum olup beyliğin, devletin yıkılmasında ve yenisinin kuruluşunda ayrıca yeni liderleri de seçmede etkin rol oynamış bir kurum olmuştur. Ayrıca temsil heyeti başkanı olarak 27 Aralık 1919’da Mustafa Kemal Paşa’nın Ankara’ya gelişinde onu karşılayan yine en son ve en büyük Seymen Alayı’dır.⁸⁹ Seymen yarışının en son bir yarış halinde yapılması kaynaklarda 20 Mayıs 1992 olarak bilinmektedir. Afşin’in Binboğa köyünde son kez oynanan günümüzde unutulmaya yüz tutan yarışlardan bir tanesidir. Oyun; 150-500 metre mesafede 5 ila 10 kişilik gruplar halinde oynanmaktadır. Bu yarışların yapıldığı bölgeler genellikle dağlık yerleşim yerleri olduğu için kısa mesafelerde uygulanmıştır. Yarışlar

⁸⁶ Orhan Yılmaz, “Türkiye’de Geleneksel At Yarışı ve Oyunları”, *Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi*, Kocaeli, 2019, s64.

⁸⁷ Hayrettin Tokdemir, *Artvin Yöresi Folkloru*, Özel Baskı, Ankara, Zeki Ofset,1993, s.452

⁸⁸ Atatürk Ansiklopedisi, Seymen Alayı, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/seymen-alayi/>, Erişim Tarihi: 03.05.2023.

⁸⁹ Sınav Koleji, Büyük Seymen Alayı ve Kızılcağün Geleneği, <https://sinav.com.tr/ankara/Haber/buyuk-seymen-alayi-ve-kizilcagun-gelenegi-/26227>, Erişim Tarihi:09.10.2023.

damat evine gelini at üzerinde götüren ahalinin 150 ile 500 metre önüne süratle at sürerek çıkan ekibin yönlerini tekrar gelin ahalisinin olduğu yere çevirerek binicilerin birinin işareti ile tekrar ahaliye doğru süratle at sürmek şeklinde yapılmaktaydı, gelinin atının hemen yanında kimin kazandığına karar vermek üzere bir hakem bulunmaktaydı. Hakemin sağında ve solunda ikişer gözcü yer almaktaydı. Gelinin götürüleceği köyün uzaklığına göre yarış birkaç kez tekrarlanır. Yarışmayı kazananlara birincilik ödülü olarak tezgâh da dokunmuş seccade ikinciye yine tezgâhta dokunmuş atların sağısına kışın örtmek için ipten nakışlı ve püsküllü at atkısı (götselik), üçüncüye ise elde örülmüş terki bağı ve yün çorap verilirdi. Alınan ödüller atın eyerine asılır ve gösteriş yapılırdı.⁹⁰ Günümüzde hala Ankara da bulunan *Seymen Alayı* daha çok yarış şeklinde değil bir çeşit halk oyunu ekibi ve karşılama ekibi halini almıştır.

2.1.1.13.Dörtnal Yarışı (At Yarışı)

Eski tarihlerden günümüze kadar Anadolu da farklı mesafelerde yapılan ve adı ile de ifade edilebildiği üzere düz koşu stiline *dörtnal* denir. M.Ö. 3. yüzyılda ilk izlerine Türklerde rastlanan yarışların diğer atlı sporlarda da olduğu gibi özel günlerin aktivitesi olarak karşımıza çıktığı söylenebilir doğum, ölüm, evlilik gibi önemli ritüellerden biri olan at yarışlarında at binicilerinin akrobatik jimnastik hareketlerini at üzerinde sergiledikleri ve bunu yaparken de dayanıklı cins olan Bozok atlarını tercih ettikleri yarışların düzlük alanlarda 100 km gibi uzun mesafelerde yapıldığı bilinmektedir.⁹¹ Günümüzde de yarışlar hala farklı mesafelerde yapılmaktadır. Biniciliğe olan ilgiyi arttırmak için Osmanlının ilk dönemlerinde düzenlenmiş olan ilk yarışlar için Bursa'nın Balıklı Köyü ve Atçılar Meydanı arasındaki araziye 1326 yılında koşu parkuru olarak kullanıma bırakmışlardır.⁹²

⁹⁰Korkmaz Atalay, s.115

⁹¹ Erdem Eren, s.26

⁹²M.Nurettin Aral, *Türkiye'de At Yarışları: Türkiye'de Yetiştirilen Hayvan Türleri Yetiştiricilik Tarihi ve Teknolojisi (1923-1931)*, TJK Yayınları, Ankara, 1974, s.35

2.1.1.14. Atlı Cirit

Cirit, hurma ağacının soyulmuş dalı anlamına gelen Arapça kökenli bir kelimedir.⁹³ Mızrak, Türkistan'da yaşayan toplulukların ve Türklerin bilinen en eski savaş aletlerinden olduğu bilinmektedir. Mızrakla yapılan antrenmanların geliştirilmesi sonucu cirit sporunun ortaya çıktığı düşünülmektedir. Cirit hurma ağacının kabuğunu soyarak ya da iyi cins sert ağaç tiplerini kullanarak yapılmaktadır. Budaksız uçları oval, bir ila bir buçuk metre boyundadır. Cirit ağacı atıldığı zaman yön değiştirmemesi için ağır olmasına dikkat edilirdi. Atlı ve atsız olarak da oynanabilen cirit kombine bir savaş antrenmanı niteliği taşımaktadır. Tamamen yüksek hareketlilik gerektiren cirit oyunu Türklerin mızrak konusundaki uzmanlıklarını da pekiştiren bir antrenman olmuştur.

Cirit oyununda takımlar aralarında iki yüz metre bir boşluk olacak şekilde karşılıklı dururlar. Sıradan elinde cirit bulunan bir atlı, atını ortaya koşturur ve karşı takımdan bir kişinin adını söyleyerek 'cevelan' yapar. Ciritini hedef olarak savurur. Sonra geri dönerek kaçar. Cirit atılan kişi ise cirit atan kişiyi kovalar ve ciritini ona savurur. Aynı anda öbür taraftan biri fırlatarak, ciriti arkasına savuranı kovalar. Kovalayanı diğer taraftan bir yenisi kovalayarak oyun sürer. Ciriti ata vurmak yasaktır ve atılan cirit ata gelirse atan kişi oyundan çıkarılır. Cirit havada yakalanırsa tekrar atılabilir. Düşen cirit ise at koşarken eğilip alınır. Cirit oyunu köylerde delikanlılarında kendi aralarında oynadıkları düğünlerde, bahar aylarında, pazar meydanlarında gruplar halinde oynadıkları da bilinmektedir. Uygurların da oynadığı cirit ve mızrak oyunları, Memlûklularda da savaşa hazırlık olarak *bircas* adı ile oynanmıştır. Oynadıkları oyunda atlılar palmye ağacından yapılmış çomaklar kullanmışlardır. Cirit oyunu farklı versiyonları ile birçok Türk devletinde oynandığı da bilinmektedir.⁹⁴ Araştırmacılara göre cirit sporunun Anadolu Türklerinden gelen bir köke sahip olduğu düşünülmekle beraber tarihçilerin bazılarının düşüncelerine göre Selçuklular ile başlamış Memlûklerde devam etmiş Osmanlılarda ise en üst noktada ilgi görmüş olduğunu düşünülmektedir. Kimi tarihçilere göre ise Orta Asya da başladığı öne sürülmektedir.⁹⁵

⁹³ Hanım Ağırmatlı, H.Nurgül Begiç, "Şanlıurfa Siverek' de Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Sporlarımızdan 'At Yarışı Cirit ve Deve Güreşi' Üzerine Bir Çalışma", *Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII Bildiri Kitabı*, Kahramanmaraş, 2019, s.131

⁹⁴ Mehmet Özmenli, "Savaş Sportu Cirit", *Sosyal İnsani ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı: 30, 2020, (ss.1386-1396), s.1391.

⁹⁵ Erdem Eren, s.38

2.1.1.15.Yorga Binicilik (Rahvan)

Rahvan; atın ‘tek ayak’ koşma stiline verilen addır. Bu stil koşu atın biniciyi en az şekilde yoran koşu türüdür, at bu koşu boyunca aynı taraftaki ayaklarını birlikte aynı yöne hareket ettirir. Amacı ise teçhizat ve biniciyi en az enerjiyi harcayarak en uzun mesafeye taşımak ve bunu yaparken en kısa sürede varış noktasına ulaşmaktır.⁹⁶

Rahvan ile yorga kelimelerinin kökeni ve kullanımı Türkiye’de *rahvan yarış* denilen bu spora, Asya Türk topluluklarından Kazaklar, Özbekler, Türkmenler, Uygurlar, Hakaslar, Gagauzlar, Karaçaylar, Tatarlar, Nogaylar ve Güney Sibirya’da bulunan bir kısım Yakutlar *yorga salış* veya *yorga yarış* demektedirler. Kırgızlar ise “y” harfi yerine “c” harfi kullandıkları için *corga salış* demektedirler. Asya’nın kuzey bölgelerinde bulunan Sakalar ve Tuvalarda *yorga çaptırmay* veya diğerlerinde olduğu gibi bazen de *yorga salış* şeklinde ifade ettikleri görülmektedir. Türk toplumlarında binicilik çok önemli ve değerlidir fakat rahvan atları ve binicileri ayrı bir seçkinlik ifadesi olarak görülmekte derin bir değeri bulunmaktadır. Türklerde ekonomik değeri diğer binek yarış atlarından çok daha değerli olan atlardır rahvan (yorga) atlar. Özel günlere de törenlere de asaletin simgesi olarak Rahvan atlarla gidilirdi. Rahvan yürüyüş stiline en uygun atlar yorga cinsi atlar olduğu için bir atın en azından %50 oranında bu cinsi olması gerekmektedir. Bu stilde yürüyebilen farklı ırklar olmakla beraber diğer atların doğuştan bu özelliğe sahip olmamalarından dolayı uzun süre bu yürüyüş tarzını koruyamamaktadırlar. Tüm bunların ışığında bazı Türk at ırkları doğuştan rahvan olmadıkları halde eğitildiklerinde rahvan atlar olabilmektedirler. Bu at ırkları genellikle Yamut, Karabayır, Deliboş, Kuzey Sibirya, Yakut cinsi atlardan seçilirdi. Bu atlar bu stilin hakkını vererek mükemmel rahvan atlar olmuştur.⁹⁷

2.1.1.16.Beyge

Bir çeşit evlilik oyunudur. Evlilik çağına gelmiş olan bir genç kız isteme yöntemi olarak da adlandırılabilir. Genç kızın eş adaylarının arasından evlenmek istediği genci seçmek için bu oyunu oynar.

⁹⁶Bursa Büyükşehir Belediyesi, Türk Dünyası Ata Sporları Şenliği, Saltanat Kapı Korteji, 2019, <http://www.bursaatasporlari.com/rahvan-binicilik/>, Erişim Tarihi: 05.05.2023.

⁹⁷ Mehmet Türkmen, “Geçmişten Günümüze Rahvan (Yorga) Binicilik”, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1998, Cilt:3, Sayı:4, (ss.53- 64), s.54-55.

Kız, en iyi ve süratli koşan ata bindirilir. Verilen işaretle kız atını dörtlü sürer, gençler de onu kovalamaya başlarlar. Kızı eş olarak almak isteyen gençler arasında başlayan yarış, onu yakalayıp atın terkisine alarak halkın toplandığı yere getirmesiyle sona erer. Kızın istemediği gençlerden biri kızı terkisine almak için yaklaştığında kız elindeki kamçıyla o gence vurarak kendisinden uzaklaştırır. Kızın istediği genç yaklaşmış ise karşı koymalar ve kamçı darbeleri daha insaflı ve daha yavaş ancak diğerlerinin dikkatini çekmeden yapılır. Bu durumu anlayan genç, kamçı darbelerine aldırmadan ona yaklaşır ve onu kucaklayarak atının terkisine alır. Sonuçta birbirine kavuşan gençlerin derhal nikâhları kıyılır.⁹⁸

Orta Asya (Doğu ve Batı Türkistan) ve Kuzey Asya (Sibirya) da yaşayan Türkçe konuşan halklarda *kız kovu* ve *kelin kovu* (kız gelin kovala) oyunu ile de ciddi benzerlikler göstermektedir. Oyunda geleneksel milli kıyafetler giyilir, saha ölçüsü kaide ve kuralları vardır. Yine bu oyunda eş seçmeye ya da nişan töreni olarak da oynanan bir oyundur.⁹⁹

2.1.1.17. Oodariş (At Sirtında Güreş)

Türklerin geleneksel oyunlarından biri de *oodariş* adıyla bilinmektedir. Diğer bilinen adı ile at sirtında güreş olarak da bilinen bu oyun, atlıların at sırtındaki rakibini elleri ile yere düşürmesi esasına dayanmaktadır. Hala Kırgızlarda oynanan bu oyun Kırgız göçebe festivallerinde yaşatılmaya devam edilse de unutulmaya yüz tuttuğu bilinmekte olup Türklerin göçebe hayatından gelen bir toplum olmaları nedeni ile bu oyunları bozkır ve düzlüklerde at sürülebilen alanlarda hayat verdikleri düşünülmektedir.

2.1.2. Atsız Sporlar

2.1.2.1. Genel Olarak Atsız Sporlar

Türklerde atlı sporların yanı sıra atsız sporlarda oldukça önemliydi. Atsız sporlarda savaş antrenmanlarının hatırı sayılır bir bölümünü oluşturmaktaydı. Türklerde bilinen atsız sporlar şunlardır:

- Kılıç
- Menzil Ciriti (Yaya Ciriti)

⁹⁸Ozan Palabıyık, Eski Türklerde Spor, Yayın Tarihi:08.09.2019.

<https://www.akademiktarihtr.com/eskiturklerdespor/>, Erişim Tarihi: 08.05.2023.

⁹⁹ Mehmet Türkmen, Osman İmamoğlu, “Dünden Bugüne Türkiye de Kız ve Kelin Kovu Oyunu”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, 2005, (ss.49- 57), s.50.

- Su Ciriti
- Güreş
- Tepük (Futbol)
- Boks
- Kayak ve Kızak
- Yüzme
- Seyirtmek (Yaya Koşusu)
- Tomak
- Matrak
- Tuluk Oyunu
- Yağlı Direk
- Ağırlık Kaldırma
- Gürüz Kaldırma

2.1.2.2. Kılıç

Kılıç; İki farklı türe sahiptir. Çift tarafı keskin olan düz kılıçlar ve tek tarafı keskin olan eğri kılıçlar. Eğri kılıçlar da kendi aralarında boyutlarına göre ikiye ayrılır; birincisi pala, ikincisi yatağandır. Kılıcın tutulan yerine kabza, kesici kısmına namlu(taban) denir. Kabza ile namlu arasında elin kaymadan rahat kavrama sağlayan kısmına da balçak denir. Kılıç kın adı verilen bir kılıf içinde muhafaza edilir. Bele yada omuza bir kayış ile bağlanarak kullanılır.¹⁰⁰

Yapılan araştırmalarda, kılıcın Türkler tarafından icat edildiği, doğuda çok fazla çeşidi olduğu ve binden fazla isminin bulunduğu, Türklerin kılıç kalkan ok, mızrak, gibi silahları ustalıklı kullandığı, Oğuzlar döneminden günümüze gelen bilgiler arasındadır.¹⁰¹

¹⁰⁰T.Nejat Eralp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silâhlar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1993, s.102.

¹⁰¹Muharrem Engin, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1986, s.34-55.

2.1.2.3. Menzil Ciriti (Yaya Ciriti)

Menzil ciriti veya yaya ciriti Atletizm de kullanılan cirit türüdür. Cirit, “ucu madenden, sap kısmı ağaçtan yapılmış, erkeklerde 800 gr. ağırlığında 2.60 m. uzunluğunda kadınlarda ise 600 gr. Ağırlığında ve 2.20 m. uzunluğuna yapılmaktadır”¹⁰²

2.1.2.4. Su Ciriti

Su ciriti, cirit oyunlarının suda oynanan versiyonudur. İki kişi, iki kayak ve iki adet ucu küt sopa ile oynanır. Oyunda rakipler yan yana gelen kayıklarda ayakta durmak suretiyle ellerindeki sopalarla birbirlerini suya düşürmeye çalışırlar.¹⁰³

2.1.2.5. Güreş

Güreş, yüzyılların eskitemediği bir sözdür. Geleneksel güreş en eski hali ile 2 gruba ayrılmıştır.

- 1) Kuru güreş
- 2) Yağlı güreş

Kuru güreş adı ile anılan *harman güreşi* ve *karakucak güreşi*’dir. Bu güreş türü bugünkü serbest stil güreşlere en yakın olan güreş türüdür. Ayrıca bu güreş türünü (Karakucak) dünyaya tanıtan ve yaygınlaştıranlar da Türklerdir. Türk güreşlerini Orta Asya’dan İtalya’ya ve Avrupa’ya yayanların Etrüskler olduğu iddia edilmektedir.¹⁰⁴ Rumeli Türklerinde benimsenen güreş ise yağlı güreştir. Ayrıca Rumeli Türkleri Ege’ye ve Anadolu’ya yağlı güreşin yayılmasına sebep olmuşlardır. Türk güreşi de kendi içinde farklı kategorilere ayrılır. Bunlar: *deste (ayak)*, *küçük orta*, *büyük orta*, *baş altı* ve *baştır*. Her biri bir kademeyi simgeler ve aldıkları galibiyet ile en alttan en üste doğru rütbelenir. Rütbeler kendi içinde güreşir ve kendinden küçük bir rütbe ile güreşmek ayıp sayılır. Türklerin 94 oyunu ve aynı miktarda da karşıt oyunu bulunmaktadır. Sadece usta olan pehlivanlar tüm oyunları bilir fakat her bir oyunu kullanmayı tercih etmezler. Her

¹⁰² Mustafa Mutlu, *At, Yiğit, Cirit*, Geleneksel Türk Sporları Semineri, Güven Matbaası, Ankara 1976, s.33.

¹⁰³ Mustafa Mutlu, s.32

¹⁰⁴ Aynur Çınar, “Tarihte Kaybolmuş Bir Medeniyet Etrüskler ve Etrüsk Dini”, *Belleten Dergisi*, Cilt: 84, Sayı: 299, 2020, (ss.43-74), s.51.

pehlivan bir oyunda uzmanlaşır ve o oyunun adı ile anılır. (Kazıkçı Kara Bekir, Kündeci İrfan Pehlivan gibi.)¹⁰⁵

Farklı kaynaklarda farklı anlatımları bulunmakla beraber özellikle güreş ile ilgili ilginç bilgilere Çin kaynaklarında rastlanmıştır. Bu kaynaklarda MÖ. 2. yüzyılda güreş ile ilgili görsellerde *toslama* şeklinde olduğu görülmüştür. Bu kaynaklarda yeni yılın ilk günü zırhlı yiğitlerin Türkistan'ın Yen-çi kentinde savaştıkları yine Türkistan'ın Kucak kentinde yeni yıl başlangıcında *öküz, at, deve güreşleri* yapıldığına dair bilgiler mevcuttur. Bu konu ile ilgili kaynakların çokluğundan da anlaşıldığı üzere Türklerin güreşe verdikleri değeri göstermektedir. Türkiye'de zengin güreş oyunları vardır. Kültürel çeşitliği bulunan ve her birinin birbirine benzer özellikleri olsa da birbirlerinden başka farklı kültür motiflerini içinde taşıyan güreş, karakucak güreşleri, *Yağlı güreş, aba güreşi, şalvar güreşi, kuşak güreşi* olarak birçok dala ayrılır ve Kırım Türklerinin aba güreşlerine de benzerlik göstermektedir. Farklı dillerde güreş sözcüğünün farklı telaffuzları vardır. Bunlar Tatarca=*küreş*, Kazakça = *küreş*, Yakutça=*küres*, *hipsagai*, Çuvaşça=*küreş*, *güreş*, Özbekçe=*kureş*, Kırgızca= *kureş*, Azerbaycan Türkçesinde=*güleş*, Türkmence=*güreş*, Tacikçe=*buharska, guşti*, Moğolca= *güra*, koh, Çağatayca= *küreş, küran* vs.¹⁰⁶

2.1.2.6. Tepük

Günümüzde futbol oyununa benzerliği ile bilinen *tepük oyunu* Türklerin sevdikleri sporlar arasında yerini alır. Bazı kaynaklardaki anlatımlarından da futbol oyunu ile benzerliği ortaya konmaktadır ki Dîvânu Lugâti't-Türk'te de ifade ediliş şekli ile tepük oyunu: "*kurşun eritilerek iğ ağırşığı şeklinde dökülür, üzerine keçi kılı veya başka bir şey sarılır, çocuklar bunu teperek oynarlar*" şeklindedir. Kaşgarlı Mahmud'un eseri bize futbola benzerliği ile dikkati çeken Türklerin tepük oyununun bir hayli eski zamana dayandığını anlatan çok değerli bir belgedir. Türklerin bugünkü futbola benzer kurallarla oynadıkları tepük oyunu Türk ve dünya tarihi bakımından da ciddi bir öneme sahiptir. Dîvânu Lugâti't-Türk'te yine oyunun oynayış şekli ve çeşitli örnekler de yer almaktadır. Tepük oyunu için hazırlanan topun nerede ve nasıl yapıldığı ile ilgili bilgiler

¹⁰⁵ Nail Tan, *Tarihi Türk Güreşi Hakkında Notlar*, Semineri, Güven Matbaası, Ankara, 1976, (ss.56-61), s.60.

¹⁰⁶ Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1992, s.4-5.

ve bu topun ayak ile tekmelenerek oynandığı bilgileri de bulunmaktadır. Dîvânü Lugâtî't-Türk'te Türklerin top oyunları ile ilgili kavram ve örneklere de rastlanmaktadır bunlar; *“ilk olarak yuwdı kavramı yuvarladı anlamında yer almakta ve örneklemesi de “er topıkyuwdı / adam top yuvarladı” olarak, yuwıldı kavramı ise; “topıkyuwuldı / top yuvarlandı” olarak tanımlanmıştır.”* Kaşgarlı Mahmud'un eserinde dikkati çeken diğer bir kavram ise *ılışdı*'dır; *“ol mening birle topıkılışdı / o, benimle top asmakta yarıştı (hangimiz topu daha iyi asacağız diye yarıştı).”* Kaşgarlı Mahmut eserinde tepük oyunu hakkında da değerli bilgiler vermiştir. Bunun yanında Türklerin sahip olduğu tepük oyunu onlar arasında çoğunlukla kadınların ve kızların oynadıkları bir oyun olduğunu da bazı Çin kaynaklarından öğrenmekteyiz.¹⁰⁷

Top oyunu olarak da tarihi kaynaklarda ve belgelerde yer alan oyunun ilk defa Orta Asya da ki Türklerin daha sonra ise buradan Çine ve Hindistan'a oradan da Avrupa'ya gittiği belirtilmektedir.¹⁰⁸

2.1.2.7. Kayak ve Kızak

Türklerin çok eski coğrafyalarına bakıldığında dağlık bölgeler ırmak, su kenarları ve ormanlık alanların, yaşamlarında bir önem arz ettiği görülmektedir. Özellikle balıkçılık yapan Türklerin kış mevsimlerinde avlandıkları suların donduğu bilinmektedir. İbn Fazlan seyahati sırasında Ceyhun Nehri'nin 17 karışa ulaşan buz katmanı ile kaplandığını ifade etmiştir. Tüm bu şartlar altında çevresel ve iklim faktörü kayak sporuna çok elverişli bulunmakla beraber bu sporu doğrudan etkilemektedir. İnsanların doğa ile baş edebilmek için kar üzerinde yürüyebilmek ve yaşayabilmek için kayak ve kızak benzeri ağaçtan aletler yaptıkları düşünülmektedir fakat kesin bir tarih bilgisi yoktur. Finlandiyalı araştırmacı J.J.Hess'e göre bu aletler Türk ve Moğol kavimleri tarafından keşfedilmiş, daha sonra Türklerden Avrupa'ya, Fin kavimlerinin götürülmüştür. Hess, savını desteklemek için yaşadıkları coğrafyayı örnek göstermiş, ayrıca yazılı Çin kaynaklarının da bu konuda verdiği bilgilerden söz etmiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁷Onur Yıldız, “Dîvânü Lûgat-İt Türk'te Yer Alan Spor Kavramları”, *Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII Bildiri Kitabı*, Kahramanmaraş 2019, (ss.71-86), s.83-84.

¹⁰⁸Atıf Kahraman, s.620.

¹⁰⁹Onur Yıldız, “Eski Türklerin Kış Sporları Kayakçılık”, *Genç Kalemler Tarih, Düşünce ve Kültür Dergisi*, Yıl 5, Sayı 6, 2019, (ss. 41-52), s.45

Tarih kaynaklarında Türklerin kayak sporunu yaptıkları bilinmektedir. Finlilerin kuzey Avrupa'ya göçlerinden evvel kayak sporunu Türklerden öğrendikleri düşünülmektedir. Türkler kayak ve kızak için farklı sözcükler kullanıyorlardı. Türklerde kayak: *çana*, kızak ise *çanak* olarak ifade ediliyordu. Kazaklar günümüzde hala ayaklarına bağladıkları ve tahtalara gerdikleri hayvan derileriyle yaptıkları aletlerini *çanga* adı ile kullanmaktadır. Göktürk kitabeleri ile Orta Asya'nın tarihi ve kültürel etkilerini barındırmakta olan Baykal gölü civarında yaşamış olan Kurikanlara ait olan tarihi kaya resimleri bize keçe örtülerle örtülmüş köpek ve atlar ile çekilen kızakların resimlerini tasvir etmektedir. Zeki Velidi Togan, Bulgaristan da yaşayan Türkler ile ilgili kayak sporla ilgili "Kar çok olduğundan Türkler sığır kemiklerini ayaklarına bağlayarak gezerler. Elleri de başları dişli iki dayak alırlar ve onları kar üzerinde arkaları tarafına dayayarak kayarlar ve öyle bir süratle kayarlar ki günde çok uzun mesafe kat ederler" yazar.¹¹⁰ Sığır kemikleri yerine bazen at kemiklerinin de kullanıldığı bilinmektedir. Çin kaynakları arasında bulunan Tang sülalesine ait yazılı kaynaklarda, Orta Sibirya da ki Göktürklerle, buz üzerinde kayarken sığır kemiğinden yapılmış kayaklar kullandıkları için *sığır ayaklı Türkler* ifadesi kullanılmıştır. Diğer bir kaynak olarak Göktürk kitabelerinde ise ağaçtan yaptıkları kayaklar ile koştuklarından Çinlilerin kendilerine "Ağaç Atlı Türk" ("Mu-Mu Tu-Kiu") adını verdikleri söylenmektedir. Yine Çin kaynaklarında belirtildiğine göre "kendi adetlerine göre tahta ata binen ayrıca ayaklarının altına ucu kıvrık tahtalar koyarak bunlarla yüz adım ileri atlayan Kırgızlardan" bahsetmektedir.¹¹¹ Dîvânu Lugâti't-Türk'te buz veya buz tarzı kaygan şeylerin üzerinden kaymak için *sarıngûla/seringûle/serinûle* kavramını ve *er seringûledi/adam buz üstünden kayd* şeklinde örneklemesini görmekteyiz. Ayrıca Dîvânu Lugâti't-Türk'te tay kavramı spor olarak kaymak anlamında olup tayışdı kavramı ise *ol anıñ birle tayışdı/o, onunla kaymakta yarış etti* şeklinde örneklemesiyle kişilerin birbirleriyle kaymakta yarış yaptıklarını bizlere göstermektedir. Dîvânu Lugâti't-Türk'te *yarsgag* kavramının buzla kaplı kayak yapılacak bir yer ya da kaygan olabilecek bir yer olma ihtimali var ve Kaşgarlı Mahmud *yarsgag* kavramının açıklamasını *dağda veya başka yerde ayağın kayabileceği yer* şeklinde yapmaktadır.

¹¹⁰ Özbay Güven, s.39.

¹¹¹ Özbay Güven, s.38-39.

Kayak ile ilgili kavramlar Türklerin sportif faaliyet olarak bu sporu uyguladıklarının dayanağıdır.¹¹²

2.1.2.8. Yüzme

Milattan önce 9000 yıllarına ait kaynaklarda yüzme ile ilgili ilk bilgilere rastlanmıştır. Libya Çölü'ndeki Sori Vadisi'nde bulunan mağara yazıtları bizlere en eski ve ilk yüzme ile ilgili bilgileri sağlamıştır. Burada incelenen resimlerde günümüzde kurbağalama stili olarak bilinen yüzme stiline çizimlerine ulaşılmıştır. Daha birçok yüzme ile ilgili yazı ve hikayelere rastlanmış, ayrıca Pers, Atina ve Isparta uygarlıklarının kabartma resimlerinin küçük yaş grubu çocuklara yüzme öğretilmesi konusunda yapılan uygulamalara yapılan araştırmalar sonucunda ulaşılmıştır.¹¹³ *Gilgamiş Destanı* Sümerlerin yaşamı hakkında bizlere bilgi veren en eski yazılı kaynak olarak bilinmektedir. Bu kaynakta yüzmeye dair ipuçları bulmakta mümkündür ki bu bulgular yüzmenin ne kadar eski ve köklü bir spor olduğu hakkında da bilgiye ulaşmamızı sağlar.¹¹⁴ Yüzme sporu Türklerin tanıdığı ve özellikle ilgi duyduğu aktif olarak da ilgilendiği en eski spor dallarından biridir. Türklerin orta Asya'ya göç etmelerinden önce bulundukları yerlerdeki göller ve nehirlerde yüzdükleri bilinmekte olduğu gibi yüzme sporu ile de yakından ilgilendikleri de bilinmektedir. Londra da bulunan ünlü bir tarih müzesi olan British Museum'da sergilenen bir kabartmada günümüzde uygulanan modern *kravl* yüzme stilini Uygur Türklerinin çok eski tarihlerde uyguladıkları görülmektedir. Avusturalyalılar tarafından bulunduğu ve dünyaya yayıldığı iddia edilen bu yüzme stiline aslında Türklere ait olduğunun bir delilidir. Tarih boyunca coğrafi koşulların getirmiş olduğu yaşam şartlarına uygun olarak nehirler ve denizlerin çevrelerinde bulunan toplulukların yüzme sporu ile ilgilendikleri görülmüştür. İki büyük nehir arasında yaşayan Asur- Babililerin yüzme sporu ile ilgilendiklerine dair de tarihi belgeler bulunmaktadır. MÖ. 8. yüzyıla ait olduğu düşünülen Asur kabartmalarında savaş esnasında düşman oklarından kaçmak için nehrin

¹¹²Onur Yıldız, s.71-86.

¹¹³ Murat Kaya, Ankara'da Performans Sporunu Yapan Yüzme Sporcularının Yüzmeye Başlama Nedenleri ve Beklentileri, (Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Elâzığ, 2014, s.6.

¹¹⁴ İsmet Ekmekçi, Yüzme Branşında Foam Roller Uygulamasının Esneklik ve Yüzme Performansına Etkisi, (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Afyon, 2020, s.4.

karşı kıyısına yüzen Asurlu savaşçıların görselleri yer almaktadır. Diğer taraftan tarihi belgelerde yer alan bilgilere göre yüzme ve kürek sporu ile Hun Türkleri de aktif bir şekilde meşgul olmuşlardır. Bu bilgiler ışığında yüzme sporunu Orta Asya'dan gelen Türklerin Anadolu'ya getirdikleri söylenebilir.¹¹⁵

2.1.2.9. Seyirtmek (Yaya Koşusu)

Yaya koşusu Türkler tarafından pek sevilmeyen bir spor olmuştur. Çünkü Türkler at üstünde yarışmayı bilir ve severlerdi. Yaya koşusunu sevmiyor olsalar da bu sporu savaşlarda kullanmayı tercih etmişlerdir. Savaşlar için habercilerini eğitmişlerdir. Osmanlıda bu habercilere *peyk* ve *şatır* denilmiştir. Sadrazam Sinan paşanın peykleri bu konuda oldukça ün kazanmışlardır. Birçok Avrupalı gezginin dikkatini çeken *peyker* giydikleri özel kıyafetleri ile çok uzun mesafeleri koşabiliyorlardı. Bellerinde balta ile beraber küçük ziller takılı olur aynı zamanda bu zillerden dizlerinin altında da bulunur ve bunları sallayarak koşarlardı. Resimli ve yazılı belgelerde de yer alan peykerlerin diğer bir özelliği ise yanlarında badem ve akide şekeri bulundurmalarıdır. Bunları atıştırarak enerji kazanır hatta yolda karşılaştıkları insanlara gülsuyu ve şeker ikram ederlerdi. Osmanlıda yaya koşusu düğün eğlenceleri arasında yer alırdı. Padişahlara ve elçilere verilen ziyafetler ya da şölen eğlencelerinde yapılırdı. Koşunun yapılacağı gün belirli bir kuralı olmadığı için koşulacak mesafeyi giyilecek kıyafeti kendi belirlerdi. Yarış padişahın önünde biter kazanan bahşişini alır ve uzaklaşırdı.¹¹⁶

2.1.2.10. Matrak Oyunu

Matrak kelimesi Arapça bir kelime olmakla beraber *değnek* anlamına gelmektedir. 1500'lü yıllarda Matrakçı Nasuh tarafından Osmanlıya bir askeri eğitim oyunu olarak getirilmiştir. Eskrim ve kılıç sporlarının atası olarak bilinmekle beraber yüzyıllar önce Osmanlıda Kanuni Sultan Süleyman döneminde oynandığı bilinmektedir.

¹¹⁵Mehmet Savaş, Türk Yüzme Tarihi, <https://www.malatyabalikadamlar.com/sayfa/22/turk-yuzme-tarihi.html>, Erişim Tarihi: 03.06.2023.

¹¹⁶Atif Kahraman, s.625-626.

Matrak sporunun alt dalları olarak unutulmaya yüz tutan tomak oyunu, cenk oyunu ve tulum oyunları da bulunmaktadır. ¹¹⁷

Matrak oyunu çok fazla çeşidi olan bir oyun olmakla beraber günümüzde kalkan ve matrak denen sopalarla yapılanıdır. Amaç matrak ile rakibin kafasına dokunmaktır. Oyuncular kalkan olarak özel bir yastık kullanmaktadır ve kendilerini bu yastıkla korurlar. İçeriğinde 160 oyun bulunduran matrak oyununda kullanılan en yaygın oyunlar şunlardır: *top-kafa, kulak, top-bağla, sanı, sürme, bagal, kesme bağla*.¹¹⁸

2.1.2.11. Tomak Oyunu

Bu kelime Türkçe bir kelime olup Kırgızlarda *kürklü kalpak* ve avlarda kullandıkları toğan kuşunun başına takılan başlıklarına verdikleri addır. Hala Kars ilinde yaşayan Karapapak Türkmenleri oynamaktadır. Fakat Osmanlı saraylarından farklı bir şekilde oynandığına dair bilgiler vardır. İlk kez 1730 yıllarında sarayda oynandığı düşünülmektedir. Oyun özellikleri arasında yer alan bilgilerden birinin de oyun esnasında Enderun saz takımının oyun oynanırken oyuncularını coşturmak için canlı makamlar ile saz eserlerinin çalınmasıdır. Bu saz takımı 2 def, 2 ney, 2 keman, 2 kemeçe, 2 misvar, 2 tanbur, 2 nekkareden oluşmaktadır. ¹¹⁹

Osmanlı imparatorluğunda ileri gelen devlet erkani tarafından da keyifle oynan oyun farklı isimlerle anılabilmektedir. Enderun-ı Hümayun da oynanan oyun *vuku-ı luab-ı tomak, vuku-ı tombakbazı* isimleri ile anılırken oyunun topuna verilen *tomak* ise turna ve tombakbazı olarak adlandırılırdı. Bu oyunu oynayan oyunculara da “tomakçı” denirdi. Bu oyun daha çok çabukluk ve beceri oyunudur. Yeniçeri Ocağı’nın antrenman yapmak için becerilerini ve çabukluklarını arttırmak için kullandığı bir oyundur. Oyun; altışar kişilik takımlar halinde oynanır. Kamçı gibi örülmüş bir ipin ucuna takılan içi kar keçesi ile doldurulmuş bir yanı yassı bir meşin topun bağlı olduğu ve bir tutma yeri olan oyun aleti ile rakibinin sırtına vurmaya çalışarak oynanır. Saldırıya karşı oyuncular kendilerini elleri ve kolları ile savunma yapar, yapılan her vuruşa ise *hamle etmek* denirdi. Saray erkanının toplu etkinliklerinde ve Saray çevresindeki köşkerin

¹¹⁷Dünya Matrak Derneği, Türk Ata Sporları Cenk Sanatı Matrak <http://www.matrak.gen.tr/turk-ata-sporu-matrak>, Erişim Tarihi: 09.06.2023.

¹¹⁸Nihat Özen, s.32.

¹¹⁹Atıf Kahraman, s.618-620.

önlerindeki meydanlarda oynanırdı (Gülhane Köşkü, İncili Köşk, Çinili Köşk, Mustafa Paşa Köşkü).¹²⁰

2.1.2.12.Tuluk Oyunu

Tuluk diğer adı ile *tulum* oyunu kaybolmaya yüz tutmuş olan bir Türk spor oyunudur. Matrak Federasyonu tarafından yeniden Türk toplumuna kazandırılmaya çalışılan oyun, Osmanlı zamanında kuvveti geliştirmek amacı ile oynanmıştır. Diğer taraftan yuğ ve şenliklerde oynanan oyun günümüzde Niğde'nin Bor ilçesinde derici esnafı tarafından oynanmakta olup, Matrak Federasyonunda da Osmanlı'da olduğu gibi kurallar çerçevesinde oynanan bir müsabaka şeklinde günümüze uyarlanmaya çalışılmaktadır. Bu oyun Osmanlı'da kuzu postlarının içi doldurularak elde edilen tuluk veya tulum denilen araçlarla oynan bir oyundur oyuncularına *tulukçu* yada *tulumcu* adı verilir. Hedef rakibin başına vurarak puan elde etmektir. Osmanlı döneminde tuluklar parçalanana kadar oynanmakta olduğu bilinmektedir.¹²¹

2.1.2.13.Ağırlık Kaldırma

Üstün olma, güçlü olma terimleri insan ırklarının adeta bir ihtiyaç mekanizması olarak görülmüştür. İnsanların egolarını tatmin etme isteği nedeni ile ağırlık kaldırmak istemeleri, insanlığın başlangıcından buyana var olmuştur. İlk önceleri taş kaldırma olarak yapılmış olan bu spor 1700'lü yıllarda gösteri amacı güdülerek yapılmıştır. Türk boylarında ise ağırlık kaldırma sporu kuvvet antrenmanı olarak güç kazanmak amacı ile savaşlar için bir hazırlık olarak yapılmıştır.¹²²

2.1.2.14.Gürüz Kaldırma

Savaşlarda sporda ve törenlerde kullanılan kullanılacak alana göre farklı yapılara sahip bir tür savaş silahıdır. Gürüz *boz-toğan* veya *topuz* adı ile de bilinmektedir.

¹²⁰Özbay Güven, s.16.

¹²¹Dünya Matrak Derneği, Türk Ata Sporları Cenk Sanatı Matrak, <http://www.matrak.gen.tr/turk-ata-sporu-matrak>, Erişim Tarihi: 09.06.2023.

¹²²Rıza Erdal, *Olimpiyat Oyunları ve Olimpik Sporlar*, Baskı Evi Matbaacılık, İstanbul, 2007, s.169.

Selçuklular, Karamanoğulları ve birçok Anadolu beyliğinin de kullandığı “gürüz” yakın savaş aracı olmasından dolayı ateşli silahların icadı ile önemini yitirmiştir. Savaş gürüzlerinin sapı ve başı demirden büyük gürüz çapı 14 santimetre küçük gürüz ise 10 santimetre çapında olup sap uzunlukları 129 santimetre, ağırlıkları ise 11.5 kilodur. Savaş gürüzlerinin bazıları başı demir fakat içi boş ve çivili, bazıları 6 parça demirden yapılmıştır. Altı parçalı bu gürüzlere *şes-per* de denilmektedir (“şes” Farsça 6 demektir). Bu gürüzler yaya askerler için taşınması kolay olması nedeniyle ağaçtan yapılmıştır. Spor için yapılan gürüzler gövdesi ve sapı külçeden yapılır kullanacak olan sporcunun ağırlığına göre değişen ağırlıklarda üretilirdi. Sapı zincir gövdesi yekpare mermerden olan gürüzlerde spor için kullanılırdı. Tören gürüzleri ise daha farklıydı. Gürüzün ve kalkanın Alpler döneminden bu yana atın eğrine asılması önemli bir Türk geleneğidir. Gürüz ve kalkanın bu şekilde kullanılması yazılı belge ve minyatür kaynaklara göre büyüklük simgesi olarak belirtilmiştir. At binmeye hak kazanan herkes gürüzü eğrine asamaz, asabilecek mertebeye gelenler kanunla belirlenmişti. Bu yalnız padişah, şehzadeler, sadrazam, kubbe vezirleri ve padişahın uygun gördüğü devletine bağlı prenslere verilirdi. Yabancı ülkelerden gelen misafirlerin ağırlanacağı otağı silahlar ile süslenir ve özel yapılmış silahlar ve gürüzlerde burada sergilenirdi.¹²³

2.2. Geleneksel Spor Federasyonu ve Branşlara Göre İstatistik Bilgileri

Geleneksel sporlar çok eski tarihlerden buyana Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olmuştur. Fakat gelişen ve değişen dünyada bir kısmı kaybolmuş bir kısmı ise kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu sporların yeniden canlandırılması adına birçok çalışma yapılmaktadır. Bu sporların otantik yapısı bozulmadan günümüze ve bizden sonraki nesillere taşıyabilmek için kurumsallaşma süreçlerinde Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü altında bu spor ve oyunların belirlenen disiplinler içerisinde uygulanabilir olması konusunda 20 Haziran 1996’da Geleneksel Spor Dalları Federasyonu kurulmuştur. Federasyon 247 kulüp, 20.000’in üzerinde sporcu 351 antrenör, 1700 hakem ile 64 ilde faaliyet göstermektedir. Federasyon ayrıca *rahvan binicilik, atlı cirit, atlı okçuluk, aba güreşi, kuşak güreşi, şalvar güreşi, geleneksel kızak, atlı kızak, kökbörü* olmak üzere dokuz geleneksel branşı koruyarak canlı tutmaktadır.

¹²³Atıf Kahraman, s.595-604.

Federasyon 2016’da yurt içi ve yurt dışında 40 faaliyette bulunmuştur. Bunlar arasında Türkiye Jokey Kulübünün iş birliği ile Türkiye de ilk Atlı Cirit müsabakalarını gerçekleştirmiştir. 2017 ve 2018’de yüz elli beş yurtiçi, altı yurt dışı faaliyeti gerçekleştiren federasyon her yıl faaliyetlerine yenilerini eklemeyi hedeflemektedir.¹²⁴ Branşlara göre istatistik bilgileri aşağıdaki gibi verilmiştir.

Tablo 1: Atlı cirit¹²⁵

Sıra No	Aktif İller	Sporcu Sayısı	Hakem Sayısı	Antrenör Sayısı	Aktif Kulüp Sayısı
1	Erzurum	300	40		22
2	Uşak	80	15		6
3	Erzincan	50	2		1
4	Manisa	50	15		3
5	Ankara	20	60		1
6	Malatya	30	5		1
7	Bayburt	25	30		1
8	İstanbul	15	-		1
9	Kars	15	-		1
	Toplam	571	167	-	37

Tablo 2: Aba güreşi¹²⁶

Sıra No	Aktif İller	Sporcu Sayısı	Hakem Sayısı	Antrenör Sayısı	Aktif Kulüp Sayısı
1	Hatay	370	63	1	2
2	Gaziantep	160			
3	Kahramanmaraş	221			
4	Osmaniye	60			
5	Kilis	70			

¹²⁴Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı, Geleneksel Spor Dalları Federasyonu, <https://gsdf.gov.tr/tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 05.07.2023.

¹²⁵ Korkmaz Atalay, s.3

¹²⁶ Korkmaz Atalay, s.4

6	Adana	40			
7	Niğde	30			
	Toplam	951	63	1	2

Tablo 3: Kuşak güreşi

Sıra No	Aktif İller	Sporcu Sayısı	Hakem Sayısı	Antrenör Sayısı	Klüp Sayısı
1	Eskişehir	60	20	-	3
2	Manisa	10			
3	Çorum	8			
4	İstanbul	10			
	Toplam	88	20	-	3

Tablo 4: Şalvar güreşi¹²⁷

Sıra No	Aktif İller	Sporcu Sayısı	Hakem Sayısı	Antrenör Sayısı	Kulüp Sayısı
1	Kahramanmaraş	460	46	-	-
2	G.Antep	130			
3	Osmaniye	112			
4	Kilis	112			
5	Adana	80			
	Toplam	894	46	-	-

Tablo 5: Kızak yarışı

Sıra No	Aktif İller	Sporcu Sayısı	Hakem Sayısı	Antrenör Sayısı	Kulüp Sayısı
1	Kastamonu	40	24	-	-
2	Ankara	15	10	-	1
	Toplam	55	34	-	1

¹²⁷ Korkmaz Atalay, s.5

Tablo 6: Rahvan binicilik¹²⁸

Sıra No	Aktif İller	Sporcu Sayısı	Hakem Sayısı	Antrenör Sayısı	Kulüp Sayısı
1	İzmir	60	33		
2	Manisa	40			
3	Bursa	30			
4	Aydın	45			
5	Kütahya	60			
6	Denizli	35			
7	Erzurum	30			
8	Kastamonu	20			
9	Antalya	25			
10	Kars	15			
11	Ağrı	15			
12	Adana	30			
13	Konya	30			
14	Samsun	40			
15	Mardin	30			
16	Siirt	20			
17	Ş.Urfa	15			
18	Muğla	30	17		
19	Kocaeli	15			
	Toplam	585	50	-	-

¹²⁸Korkmaz Atalay, s.4

3. TÜRK CUMHURİYETLERİİŞ BİRLİĞİ VE ENTEGRASYON SÜRECİNDE SPOR ETKİNLİKLERİNİN ÖNEMİ

3.1. İş Birliği ve Entegrasyonun Kavramsal Çerçevesi

Yeni ve modern dünyanın bizi tanıştırdığı yeni kural ve şartlar ile globalleşen dünyanın etki alanında kaybolma eğiliminde olan değerlerin içinde en önemlilerinden biri de geleneksel spor ve spor oyunlarıdır. Latince *integratio* kelimesinden türetilmiş olan *entegrasyon* kavramı, evrimleşme, gelişme, değişme, yeniden ele alma olarak tanımlanmaktadır. 1620’li yıllarda sözlüklerde *integration* olarak giren bu kelime, anlam olarak birbirinden farklı olan parçaların birleştirilmeye uygun olan ve bir bütün olabilecek elemanları olarak tanımlanmıştır.¹²⁹ Entegrasyonu farklı bir bakış açısı ile ifade edecek olursak, entegrasyon süreci birleşimler sonucu bir bitişi değil yeni oluşumlar içerisinde oluşan kural, düzenleme, uygulama ya da yapılarda entegrasyon özelliklerinin pekiştirilerek sürdürülmesidir.¹³⁰

Entegrasyonun tanımı zaman içinde farklı dönemlerde farklı düşünce yapılarıyla da farklı bakış açılarıyla da değerlendirildiği için birçok yazar tarafından kaleme alınmış her defasında başka bir şekilde tanımlanmıştır, bu nedenle çok sayıda tanımı bulunmaktadır. Entegrasyonun konusu ile ilgili yapılan tanımların en genel olanını, P.F. Gonidec’in tanımı olarak bilinmektedir. Gonidec bu süreci “birbirinden bağımsız birimlerle parçalanmış uluslararası toplulukların ister tek ister birçok alanda en az bir düzeyde karar alma gücüyle bezenmiş, az ya da çok geniş yeni bir birliğin önceliklerini benimseme, kişilerin bu sürece katılmalarını zorlama ve yapısal anlamda herkesin bu yeni birliğin gelişmesine katkısının bulunmasını sağlama yöntem ve süreci” olarak ifade etmiştir.¹³¹

Entegrasyon küreselleşme dediğimiz yapı ile birlikte ortaya çıkan bir olgudur, bu nedenle entegrasyonu daha iyi kavramak adına küreselleşmenin tarihine de göz atmak çok doğru olacaktır. Küreselleşme 1400’lü yıllarda kapitalizm ve modernleşme ile beraber ortaya çıkmıştır diyebiliriz. Coğrafi keşiflerin beraberinde getirdiği sermaye

¹²⁹Beril Dedeoğlu, *Uluslararası İlişkilerde Özel Bir Alan: Bölgesel Bütünleşme*, YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul, 2015, s. 183.

¹³⁰Erdal Düzdaban, *Bölgesel Kolektif Güvenlik Arayışları: Orta Asya Örneği*, Astana Yayınları, Ankara, 2020, s.49.

¹³¹Beril Dedeoğlu, s.184.

birikimi birçok alanda değişim yaratmış, bunların arasında ticari ve politik faaliyetleri, ekonomik yapıdaki değişiklikleri sayabiliriz. Özellikle ticari faaliyetlerin uluslararası alanda büyüme göstermesi *globalleşme (küreselleşme)* kavramını ortaya koymuştur. Globalleşme birçok alanda yeni ihtiyaçlarda doğurmuştur. Yapılan uluslararası ticaretlerde yeni kurallarla ihtiyaç duyulmuş, fakat her devlet için konulmuş bu kuralların uygulanması konusunda yaptırımın yetersiz kalmış olması bu global kuralların ticaretlerde bölgeselleşme ile, daha uygun ve yürütülebilir bir süreci başlamasına neden olmuş.¹³²

Bu süreçte aynı coğrafi bölgelerde birbirlerine daha yakın ya da benzer kültür özellikleri taşıyan ülkelerde ekonomik iş birliği ve ekonomik ilişkiler entegrasyonun içeriği haline gelmiştir. Entegrasyon kapsamındaki ülkelerin genellikle tarihi geçmişleri, siyasi yapıları ve kalkınma düzeyleri benzerlik göstermektedir.¹³³ Belirli bir bölgede çoğunlukçu ve çoğulcu güvenlik toplumu oluşturmayı hedefleyen entegrasyon uluslararası platformda bir barış çemberi oluşturmak için dayanışma yaratmayı amaçlamıştır. Entegrasyon süreçleri sayesinde uluslararası ekonomik, siyasi istikrarsızlıkların neden olduğu ciddi sorunların çözümlerinde beraber hareket etmek bu sorunlara kesin çözümler bulabilmek için aktif, otonom, kurumsallaşmış ve gelişmiş mekanizmalar yaratmayı amaçlamıştır.¹³⁴ Entegrasyonun bu hedef ve yapılanması ile sürecin işlediği bölge dışındaki diğer aktörler karşısında daha güçlü bir rekabet olanağı kazandıkları gibi, o bölgede bulunan devletlerin çıkar çatışmaları karşısında da bir bariyer oluşturmaktadır. Entegrasyon sürecindeki ülkeler aralarındaki ticareti geliştirip serbestleştirmek suretiyle ülkelerinin refah seviyelerinin artmasına bölgesel dengelerin sağlanmasına, siyasi ve sosyal alanda birlikte hareket etmeye olanak vermektedir.¹³⁵

Entegrasyon sürecine dahil olan ülkeler birçok alanda fayda sağladıkları gibi tek başlarına başaramayacakları birçok işi de entegrasyona dahil olan diğer ülkelerin desteğiyle kolayca gerçekleştirebilmektedirler. Entegrasyonun diğer bir özelliği ise devletlerin kendi içinde sahip olduğu yapıyı yeniden düzenlemesidir. Şöyle ki, olması

¹³²Bora Çalış, Uluslararası Ticarete Etkileri Açısından Küreselleşme ve Alternatifi Bölgeselleşmenin Türkiye İçin Rolü ve Önemi, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2001, s. 14.

¹³³İsmail Özçelik, Bölgesel Entegrasyonlar Teorisi, Uygulamada Önemli Entegrasyonlar ve Türkiye'nin Entegrasyon Hareketindeki Yeri, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2006, s. 4-5

¹³⁴Beril Dedeoğlu, s.249-250.

¹³⁵Bahar Şanlı, "Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği'nin Olabilirliği", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1, 2008, (ss.13-30), s.15.

gereken standart devlet anlayışındaki faaliyetler değişmekte egemenlik konusu da dahil entegrasyon sayesinde yeni bir yapı kazanmaktadır. Entegrasyon süreci içerisindeki devletler hakimiyetlerinin bir bölümünü diğer devletler ve toplumsal aktörler ile ortak olarak kullanmaktadır. Bu süreç içerisinde girdiği diğer devletlerdeki hakimiyet alanlarından da pay sahibi olmaktadır. Bu devletlerdeki bütünsel yapı nedeni ile tek başlarına gösteremeyecekleri üstünlük veya etkiyi beraberce kurarak üstesinden gelemeyecekleri konuları halletme becerisine de sahip olurlar. Uluslararası platformda tek başlarına bir etkileri olmayan, aktif bir güç unsuru bulunmayan devletler, birlikte hareket ederek, istedikleri alanda söz sahibi olarak etkin bir güç bulurlar ve bu gücün sağladığı faydaları aralarında paylaşarak daha kolay hedeflerini ulaşılabilecek hale getirirler. Entegrasyon süreci içerisinde küçük büyük tüm üyelere faydalı ortamlar oluşmaktadır.¹³⁶ Tüm bu anlatılanların ışığında tarihten bugüne sirayet eden entegrasyon davranışları hukuk, siyaset, ekonomi, tarih ve kültür konularında ayrılmaz bir bütün olarak düşünülmelidir ve sadece bu temeller üzerine inşa edilen ilişkiler entegrasyon davranışlarını oluşturur. Çünkü entegrasyon sürecinde bulunan devletlerin tarihsel olarak benzerlikleri gerek gelenek ve birikimleri gerekse tarihsel bağlılıkları ve birikimleri bulunmaktadır.¹³⁷

Kültürel entegrasyon bir kültür içerisinde veya kültürler arasında yaşanan uyum ve ahenktir. Fakat bir kültür ya da toplumda yapılan tüm davranış ya da hareketler, o toplumun tüm fertleri tarafından onaylanmayabilir. Eğer bir toplumdaki davranışsal özellikler aynı ise ve tüm hareketler kabul görüp tekrar edilebiliyorsa bu o toplumun geleneksel ve kültürel entegrasyon içerisinde oluşunu göstermektedir. Kültürel entegrasyonu sağlayabilen ve diğer toplumlardan ayırt edilebilen köklü bir toplum olma özelliğini taşıyan bir kültürdür “Türk kültürü ve gelenekleri.”¹³⁸

¹³⁶Beril Dedeoğlu, s.251.

¹³⁷Cavanşir Feyziyev, *Türk Devletleri Birliği: Küresel Entegrasyonun Avrasya Modeli*, İkinci Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 225.

¹³⁸Fatih M. Karahüseyinoğlu, s.131.

3.2. Türk Cumhuriyetlerinde İş Birliği ve Entegrasyon Süreçlerinin Kurumsallaşması

3.2.1. Gelişim Süreçlerinin Ana Hatları

Tarihi teamül Anadolu Türklüğü ve Türkistan'ı birbirinden uzak tutmuştur. Türkistan ve Kafkasya'yı egemenliği altına alma ve işgal politikalarında muvaffak olan Rusya İmparatorluğu, sonrasında Sovyetler Birliği (Sovyet Rusya) bu alan üzerinde zorba bir hakimiyet kurmuştur. 1918-1920 yılları Kafkasya ve Türkistan, ayrıca kısa süreli bağımsızlık yaşamış olan Azerbaycan gibi Türk toplumları Rusya'nın sömürgesi altında varlıklarını sürdürmüşlerdir. Sovyetler Birliği'nden sonra bağımsız Türk cumhuriyetleri ve Türkiye arasında doğrudan ilişkiler kurulabilmiştir. Türkiye bu cumhuriyetlerin bağımsızlığını tanımış bununla da kalmamış, ortak din, dil, kültür çerçevesinde bir araya gelmeleri için büyük çaba sarf etmiştir. Türkiye'nin liderliğindeki kurumsallaşma süreci gerek devlet gerekse sivil inisiyatifler üzerinden geliştirilmiştir¹³⁹

Türk dünyasında kurumsallaşma sürecinin başlangıç noktası Sovyetler Birliğinin parçalanmasından sonra olmuştur diyebiliriz. Bu parçalanma sonrası Türk cumhuriyetlerinin dayanışma bilinci ile başladıkları siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel iş birliği zaman içerisinde bir kurumsallaşma sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu amaçla birçok kurum ve kuruluş bir araya gelerek farklı uzmanlıklar ile kurulmuştur. İlk zamanlar Kafkasya ve Orta Asya da aynı dile mensup Türk cumhuriyetleri bağımsızlıklarını duyurduklarında bu ülkelerin bağımsızlıklarını ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. Bunu kardeşlik duygularını ileriye götürerek, bölgede incelemeler yapmış, heyetler oluşturmuştur. Bu heyetlerden biri Gürcistan, Ermenistan, Moldova ve Ukrayna'yı ziyarette bulunurken diğer heyet ise Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Azerbaycan'ı ziyaretlerde bulunmuştur. Türkmenistan, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'ı 1991 yılının eylül ayında ziyaret eden heyet, Türk cumhuriyetleri ile kurduğu ilişkilerle ekonomi, kültür, ulaşım, eğitim, ticaret alanlarında entegrasyon sürecinin alt yapısını oluşturmuş oldu. Bu ziyaretlerle beraber Türkiye'nin destek olacağı ve bu konularda yardım edeceğine dair verdiği sözlerle birlikte, 1993 yılına kadar yaptığı ikili görüşmelerde yüz kırk kadar anlaşmaya da imza atmıştır.

¹³⁹ Ali Asker, *Parlamentar Diplomasi'nin Gelişiminde Türk Devletleri Parlamentar Asamblesinin Çok Yönlü Faaliyetleri*, NEU Press, Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, Konya, 2023, (ss.11-47), s.22.

Türkiye bu dönemde politik olarak Moskova merkezli yaklaşımını bırakıp, bağımsızlığını henüz kazanmış olan ülkelerle ilişkilerini güçlendirmeye devam etmiştir.¹⁴⁰

1991'e kadarki süreçte milliyetçilikten uzak kalmaya dikkat eden Türkiye 1991'den 1993'e kadar geçen süreçte dış politikasını değiştirerek Moskova ile olan ilişkilerine bir ara verip bu dönem boyunca büyük kardeş olarak örnek olma ve yol gösterme çabası içerisinde olmuştur. Rusya Federasyonu'nun varlığını önemsemeyerek Türkçü- Turancı, İslamcı söylemlerle programsız ve düzensiz bir şekilde entegrasyon süreci içerisine girmişler fakat bu durum ülkeler arasındaki ilişkilerin yetersizliğini ortaya koymuştur. İsteddiği düzeye ulaşamadığını anlayan Türkiye 1995 yılından itibaren kendi güçlerinin farkına vararak Rusya Federasyonu'nun varlığını da kabul eden bir politikayı benimseyerek daha dengeli ve daha reel ilişkiler kurmayı başarmıştır.¹⁴¹

Türk diplomasisini farklı birçok alanda sağlama, geliştirme ve Türk Cumhuriyetlerinin entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmak üzere bir başlangıç noktası olarak kurulmuş olan Türk Konseyi bu konuda birleştirici kuruluş olarak görev yapmakta olup birçok alt kuruluş ile iş birliği sağlamak ve yürütmek için iletişim ve organizasyonu korumaktadır. Bu konudaki diğer uzman kuruluşlar; TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı) ve Türk Kültür ve Mirası Vakfıdır. Bunun yanında danışma kurulu olarak TÜRKPA (Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi) ve Türk İş Konseyi yer almaktadır. Bu kuruluşlar Türk Devletleri arasındaki ilişkinin teminini ve diplomatik çalışmaları her alanda aktif tutarak iş birliğinin geliştirilmesi ve Türk cumhuriyetleri arasındaki entegrasyon süreçlerinin yönetilmesinde kolaylık sağlamaktadır.

3.2.2. Türk Devletleri Teşkilatı (Türk Konseyi)

3 Ekim 2009 tarihinde imzalanan Nahçıvan Anlaşması önemli bir sürecin başlangıç noktası olmuştur. Nahçıvan Anlaşmasının 2. maddesinde örgütün kuruluş amaç ve görevleri belirtilmiştir.

¹⁴⁰Aidarbek Amirbek, Almasbek Anuarbekuly, Kanar Makhanov, "Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmişi ve Kurumsallaşması", *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 3, 2017, (ss.164-204), s.165-166.

¹⁴¹Mustafa Aydın, "Kafkasya ve Orta Asya ile İlişkiler", İçinde: *Türk Dış Politikası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 371-372.

Bu amaç ve görevler “ taraflar arasında karşılıklı güvenin, dostluk ve iyi komşuluğun güçlendirilmesi, bölgede ve dünya genelinde barışın sağlanması, güvenlik ve emniyetin güçlendirilmesi..., siyasi, ticari ve ekonomik konular ile kanunu uygulama, çevre, kültür, bilimsel teknik, askeri teknik, eğitim, enerji, ulaştırma, kredi ve finans alanları ve ortak çıkarları ilgilendiren diğer alanlardaki etkin bölgesel ve ikili iş birliğinin teşvik edilmesi, ...,” gibi konular üzerinde şekillenmiştir.¹⁴²

Bununla birlikte, bağımsız Türk cumhuriyetlerini birleştiren ilk uluslararası örgüt kurulmuştur. Kuruluşun ardından düzenli olarak gerçekleşen zirvelerde önemli temalar üzerine durulmuş ve pek çok karara imza atılmıştır. Kuruluşun ardından 20-21 Ekim 2011 tarihinde ilk zirve toplantısında “ekonomik ve ticari iş birliği” teması ile Almatı da toplanan Türk Konseyi kurumsallaşmasına ilişkin tüzük ve anlaşmaları sonuçlandırmıştır. 2. Zirvesini 22-23 Ağustos 2012’te Eğitim *Bilim ve Kültürel İşbirliği* temasıyla Bişkek’te, 3.Zirvesini *Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Dışişleri Bakanları Arasında İşbirliği Protokolü* temasıyla 15-16 Ağustos 2013’te, 4. Zirvesini 4-5 Haziran 2014’te *Turizm* temasıyla, 5. Zirvesini *Medya ve Enformasyon Teknolojileri* temasıyla 11 Eylül 2015’te Astana’da, 6. Zirvesini *Gençlik ve Spor* teması ile Kırgızistan’da gerçekleştirmiştir.¹⁴³

İkinci Karabağ Savaşı sonrasında Türkiye’nin bu bölgede artan gücü ve nüfuzu Türk Konseyi’nin yapısını daha da güçlendirerek kararlı bir tutum sergilemesine neden olmuştur. İstanbul’da 12 Kasım 2021’de *Dijital Çağda Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler* temasıyla toplanan 8. Zirveye Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Türkmenistan Cumhurbaşkanı Gurbangulu Berdimuhamedov, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov, Macaristan Başbakanı Viktor Orban katılmıştır. 2020’de çevrimiçi olarak gerçekleştirilen Türkistan Zirvesinde Nursultan Nazarbayev’in önerisi ile önemli bir karar daha alınarak Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi’nin adı *Türk Devletleri Teşkilatı* olarak değiştirilmiştir.¹⁴⁴ Örgüt, bundan sonra faaliyetlerine Türk Devletleri Teşkilatı olarak devam etmektedir. Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan, Kazakistan ve Türkiye’nin üye ülkeler olarak, Macaristan ve

¹⁴²TBMM, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyinin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100715-2-1.pdf>, Erişim Tarihi: 16.07.2023.

¹⁴³Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi <https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 19.07.2023.

¹⁴⁴ Ali Asker, s.24-25.

Türkmenistan'ın ise gözlemci üye olduğu konsey, sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik ve ticari alanlardaki iş birliğinde geniş açılı bir platform olmuştur.¹⁴⁵

3.2.3. TÜRKPA (Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi)

Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA), Türk dili konuşan ülkelerin dil, kültür ve tarih birliğine dayanarak parlamentolar arasındaki işbirliğini en üst düzeyde sağlamayı ve geliştirmeyi hedefleyen bir danışma organı olarak kurulmuştur.¹⁴⁶ TÜRKPA İstanbul'da 21 Kasım 2008 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün ev sahipliğinde Kazakistan, Azerbaycan, Kırgızistan ve Türkiye Cumhuriyeti Parlamento Başkanlarının imzaladığı antlaşma ile kurulmuştur.¹⁴⁷ İlk Genel Kurulun Bakü'de yapılması kararlaştırılmış, 29 Eylül 2009'da gerçekleştirilmiştir. Kurulda Bakü Beyannamesi ve İç Tüzük kabul edilmiş, ayrıca örgütün sekreteryası oluşturulmuştur.

Bakü Bildirgesinde; TÜRKPA kapsamındaki iş birliği üye devletler arasındaki kültürel, politik, ekonomik ilişkiler gibi birçok alanda ilişkileri derinleştirmenin ve toplumları birbirlerine yakınlaştırmının en mühim yolu olarak belirtilmiştir. Bu etkinliklerin ortak dil, tarih ve kültürün arz ettiği olanaklara dayandığı hususunun üzerinde dururken, bu olgunun uluslar arasındaki iş birliğine yeni hız kazandıracağı belirtilmiştir. Bildirgede, parlamenter diplomasi “parlamentolar arası iş birliğinin niteliksel yönden yeni bir adımı” olarak tasvip edilerek, bu yolla uluslar arasındaki siyasal iletişimin gelişmesine destek olmak, kalkınma ile bölgesel ve küresel emniyetin tesisine yönelik çeşitli inisiyatiflerin yürürlüğe konulması için elverişli siyasal alanın oluşturulmasının hedeflendiği belirtilmiştir. Toplantıda kabul gören iç tüzük, daha sonra 27 Nisan 2011'de değiştirilmiştir. Yirmi altı maddeden oluşan belgede; TÜRKPA'nın yapısı, genel kurulunun gündeminin belirlenmesi, toplanma usulü, toplantı yeter sayıları, dönem başkanlığı, toplantı düzeni ve söz hakkı, karar alma, toplantı masrafları, oylama,

¹⁴⁵Sedanur Şeyban, “Etki ve Sonuçları Bakımından İkinci Karabağ Savaşı'nı Farklı Açıdan Okumak: Türk Dünyası ve Dönüşen İş Birliği”, *Demokrasi Platformu Dergisi*, 2022, Cilt:11, Sayı:36, (ss.32-62), s.50.

¹⁴⁶TÜRKPA, Resmi Belgeler, <https://www.turkicstates.org/tr/iliskili-kurumlar/turkpa>, Erişim Tarihi: 14.08.2023.

¹⁴⁷TÜRKPA, https://www.turkicstates.org/tr/iliskili-kurumlar/turkpa_2, Erişim Tarihi: 14.08.2023.

gözlemci üyeler ile misafirler üyelerin kabul edilmesi mevzuları düzenlenmiştir. Kuruluşundan bugüne kadar TÜRKPA'nın on bir genel kurul toplantısı yapılmıştır.¹⁴⁸

İkinci Genel Kurul Astana'da yapılmıştır. Genel Kurulda içtüzük, bütçe ve sekreterlik yönetmeliğinde düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca amblem ve bayrak da burada belirlenmiştir. Daha sonra sırasıyla; Bişkek (2012), Ankara (2013), Bakü (2014), Nur Sultan (2015), Bişkek (2017), İzmir (2018), Bakü (2019) ve Türkistan'da (2021),¹⁴⁹ Kırgızistan (2022)¹⁵⁰ ve Ankara'da (2023) genel kurullar gerçekleştirilmiştir.¹⁵¹ TÜRKPA'nın kurucu anlaşması üye devletlerin dillerine çevrilmiş ve her bir ülkeye dört nüsha halinde teslim edilmiştir. Bu metinlerin eşit hukuki haklara sahip olacağı da belirtilmiştir. 27 Nisan 2011 tarihinde Astana'da anlaşma metninde değişiklikler yaparak beş nüsha halinde diğer diller ile İngilizceye de çevrilmesine karar verilerek imzalanmıştır. Asamble, ülkeler arası iş birliğini geliştirmek amacıyla, Türk cumhuriyetlerinin tarih, edebiyat, kültür, sanat gibi birçok alanda ortak değerlerin gelecek nesillere korunarak aktarılması ve ulusal mevzuatlar ile ilgili konularda tavsiye şeklinde kararlar almaktadır. Ayrıca taraflar arasında hukuki konularda bilgi alışverişinde bulunmak, siyasi, kültürel, sosyo-ekonomik ve insani konularda karşılıklı görüşmeler yapmak, gerekli görüldüğü hallerde parlamento görevlileri ve milletvekilleri ziyaret edilerek iş birliği sağlamak gibi yetkileri mevcuttur.¹⁵²

3.2.4. TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı)

TÜRKSOY'un kuruluşu 1991 yılında oluşan jeopolitik şartlardır. SSCB'nin yıkılarak, aynı coğrafyada beş farklı dildaş devletin bağımsızlığını ilan etmeleri kültürel alanda iş birliğinin başlatılmasına vesile olmuştur. 1992 yılı ile beraber yeni kurulan bu devletler (Özbekistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan) ile Türkiye arasında kültürel, ekonomik, sosyal, siyasi her alanda iş birliği yapmak amacıyla birçok

¹⁴⁸Ali Asker, s.11

¹⁴⁹ Ayşe Şener, Türk Dünyasında Entegrasyon Süreçleri ve Kurumsallaşma, (Karabük Üniversitesi Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Karabük, 2021, s. 104.

¹⁵⁰ Nazir Aliyev Tayfur, Kırgızistan, TÜRKPA 11. Genel Kurul Toplantısı'na ev sahipliği yaptı, Yayın Tarihi: 24.06.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirgizistan-turkpa-11-genel-kurul-toplantisina-ev-sahipligi-yapti/2621803>, Erişim Tarihi: 21.08.2023.

¹⁵¹TÜRKSOY, TÜRKPA 12. Genel Kurulu Ankara'da Düzenlendi , Yayın Tarihi: 29.04.2023, <https://www.turksoy.org/haberler/turkpa-12-genel-kurulu-ankarada-duzenlendi>, Erişim Tarihi: 25.08.2023.

¹⁵²Ayşe Şener, s.107-108.

görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler Soğuk Savaş'ın son bulması ile mümkün olmuştur. Konu ile ilgili 1992 yılının Ekim ayında Ankara'da Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi yapılmıştır. Bu zirveye devlet bakanlarının yanı sıra kültür bakanları ve dışişleri bakanları da iştirak etmiş, kalabalık heyetlerle hazır bulunmuşlardır. Türk dili konuşan ülkelerin kültür bakanlarının Ankara'da başlayan görüşmeleri Kazakistan'ın başkenti Almatı'da 23 Temmuz 1993'te imzaladıkları bir anlaşma ile TÜRKSÖY'un kuruluşuna dair anlaşma ile netice bulmuştur. TÜRKSÖY, çok yönlü kültürel entegrasyonun birleşme alanı olmuş, tüm faaliyet ve kurtuluş çalışmaları da Türk cumhuriyetleri devlet başkanlarının himayelerinde gözetiminde hayat bulmuştur.¹⁵³ TÜRKSÖY, kurulduğu günden bugüne Türk dili konuşan halklar ve Türk cumhuriyetleri arasındaki entegrasyonu sağlamayı amaçlamış uluslararası bir kuruluştur. Hedefleri yönünde ilk olarak üye ülkeler, bu ülkelerin kültür bakanlıkları, yerel yönetimler üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile iletişim içerisinde bulunmaktadır. TÜRKSÖY, çok önemli bir misyon ve sorumluluğu bu kurum ve kuruluşlarla paylaşarak yürütmektedir. 2001 yılında "4 Şubat 2010 tarihinde Ankara'da imzalanan ve 23/2/2011 tarihli ve 6166 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli TÜRKSÖY arasında Ev Sahibi Ülke Anlaşması'nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 8/8/2011 tarihinde kararlaştırılmıştır."¹⁵⁴

3.2.5. Türk Kültür Mirası Vakfı

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından ve Türkiye, Kırgızistan ve Kazakistan Cumhurbaşkanlarının da desteği ile Uluslararası Türk Kültür ve Mirası Vakfı kurulmuştur. Vakıf Tüzüğü 23 Ağustos 2012' de Bişkek'te yapılan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyinde kabul edilmiştir. Vakıf Günay Efendiyeva'nın Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, Astana Zirvesi'nde 11 Eylül 2015 tarihinde alınan kararla başkan seçilmesi ile birlikte faaliyetlerine başlamıştır. Böylece Günay Efendiyeva Uluslararası Türk Kültür ve Miras Vakfının ilk

¹⁵³Fırat Purtaş, *Türk Cumhuriyetlerinin Entegrasyonu ve TÜRKSÖY*, Tasam, https://tasam.org/Files/Icerik/File/F%C4%B1rat_PURTA%C5%9E.pdf_9b330256-1fba-4996-8e31-abe2f4187d51.pdf, Erişim Tarihi: 28.08.2023.

¹⁵⁴TBMM, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY) Arasında Ev Sahibi Ülke Anlaşması, Yayın Tarihi: 27.08.2011 tarihli 28038 sayılı Resmi Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110827-2.htm>, Erişim Tarihi: 28.08.2023.

başkanı olmuştur. Vakfın merkezi Bakü de bulunmaktadır. Vakıf, Türk dili konuşan halkların kültür ve miraslarını korumak, incelemek ve tanıtmak, ilgili program ve projeleri destekleyerek uygulanmalarını sağlamayı amaç edinmiştir. Amaçlarını hayata geçirmek için uluslararası birçok kuruluş ile birlikte çalışarak bilim, eğitim, kültür, turizm, bilgi, iletişim ve insan hakları gibi alanlarda ayrıca Türk halkları içinde öncelikli olan konularda çalışmaları desteklemektedir.

Tüzüğünde yer alan hükümler gereği Uluslararası Türk Kültür ve Miras Vakfı;

- Türk Kültürü ve mirasının korunması, muhafazası, restorasyonu ve tanıtımı için fon ayırır,
- Türk kültür ve mirasının korunması, restorasyonu ve tanıtımına yönelik bilimsel ve teknik sorunların çözümüne yardımcı olur,
- Türk kültür ve mirasının korunması, restorasyonu ve tanıtılması alanında uzman yetiştirilmesini destekler,
- Seminer, eğitim, konferans, kongreler ve saha araştırmaları ile sergilerin düzenlenmesine yardımcı olur,
- Elektronik ve basılı formatlarda süreli yayınların hazırlanmasına yardımcı olur,
- Yarışmalar, festivaller, turnuvalar vb. düzenlenmesine yardımcı olur,
- Türk dili konuşan halkların yaşadığı bölgelerde geleneksel sanatların ve uygulamalı sanatların yeniden canlanmasını, desteklenmesini ve gelişmesini teşvik eder,
- Fikri mülkiyet haklarının korunmasında sanatçılara, resamlara ve diğer yaratıcı sanatçılara yardımcı olur.¹⁵⁵

3.3. Türk Cumhuriyetleri Arasında Geleneksel Oyun ve Müsabakaların Gelişim Süreci

Türk kültürünün canlı tutulması, kültür turizmi içerisinde yer alması gereken hatta büyük bir alan oluşturulması gereken unsurlardan biri de geleneksel spor organizasyonları olmalıdır. İnsanları birleştiren, dostluk ve kültürel alışverişin yoğun olarak yaşanabilmesi için son derece gerekli olan bu organizasyonlar bugün yerel

¹⁵⁵Türk Devletler Teşkilatı, Türk Kültür ve Miras Vakfı, <https://www.turkicstates.org/tr/iliskili-kurumlar/turk-kultur-ve-miras-vakfi> 5, Erişim Tarihi: 01.09.2023.

yönetimler tarafından gerçekleştirilmesinin yanı sıra ulusal ve uluslararası boyutta düzenlenmekte ve geleneksel hale getirilmektedir. Türkiye’de her yıl Uşak, Ankara, Erzurum, Erzincan, Kars, Sivas, Bayburt, Ardahan ve İstanbul da geleneksel spor organizasyonları yapılmaktadır. Bu etkinlikler Türkiye de Geleneksel Spor Dalları Federasyonu tarafından ve Dünya Etnospor Konfederasyonu tarafından desteklenerek yapılmaktadır.

Bu etkinliklere göz atacak olursak illere göre şu şekilde gerçekleşmiştir;

- Erzurum Geleneksel Atlı Cirit Şöleni, Erzurum Güneş Vakfı Uluslararası Türk Dünyası Kültür ve Spor Şöleni, Erzurum Geleneksel Atlı Kızak ve Yöresel Kızak Yarışları,
- Erzincan 13 Şubat Kurtuluş Şenlikleri, Erzincan Atlı Cirit Turnuvaları,
- Bayburt Dede Korkut Geleneksel Oyunlar Şöleni, Bayburt Belediyesi Atlı Cirit Turnuvaları,
- Kars İli Atlı Cirit Şöleni,
- Ardahan Uluslararası Çıldır Gölü Festivali,
- Sivas Atlı Cirit Müsabakaları, Sivas Geleneksel Kurtuluş Etkinlikler, Sivas Atlı Okçuluk Müsabakaları,
- İstanbul Etnospor Kültür Festivali, Kağıthane Atlı Cirit Müsabakaları, Sultangazi Geleneksel Atlı Spor Festivali,
- Uşak Belediyesi Atlı Cirit Müsabakaları, Uşak Geleneksel Spor Dalları Müsabakaları.¹⁵⁶

Ayrıca bu oyunlar sadece Türkiye’de değil, diğer Türk cumhuriyetlerinde de oynanmaktadır. Uluslararası boyuta baktığımızda ise 2 Ekim 2010 tarihinde ilk kez Dünya Göçebe Oyunları önerisi Çolpon Ata şehrinde ortaya atılmış Issık Göl Halklararası İşbirliği Konferansında görüşülmüş ve resmi bir kimlik kazanmıştır. Türkiye ve Kırgız heyetleri, Türk halklarının geçmişten günümüze aktarılan bu değerli emanetlerinin korunması ve yeni nesiller için revize etmeyi amaçlayan organizasyonun Kırgızistan’da düzenlenmesi konusundaki önerilerini duyurarak desteklediklerini ifade etmişlerdir. Heyetler tarafından yayınlanan bildirgede “Türk tarafı 2 Ekim 2010’da Issık Göl Halklararası İşbirliği: Birlik ve Hoşgörü adlı konferansın başarılı bir şekilde

¹⁵⁶ Uğur Karcıoğlu, Beyazıt Söylemez, “Kültür Turizminde Geleneksel Sporların Yeri ve Önemi”, *Anasay Dergisi*, Cilt:6, Sayı:20, 2020, (ss215-238), s.219

düzenlenmesinden duyduğu memnuniyetini ve desteğini ifade ederek bu yönde Türk haklarının yakınlaşmasını sağlamak için Türk uygarlıklarının kültürel ve tarihi mirası olan Uluslararası Türk Oyunlarının Göçebe Oyunlarının Kırgızistan’da düzenlenmesine destek verildi” ifadesi yer almıştır.¹⁵⁷

12-13 Ocak 2012’de Türkiye’de gerçekleştirilen toplantılar neticesinde, Türkiye ve Kırgızistan arasında; “Uluslararası Türk Oyunları-Göçebe Oyunları” ismiyle organizasyon düzenlenmesi konusunda bir deklarasyon imzalanmıştır. Bu anlaşmanın 24. maddesinde “*Türk tarafının; kültürel, insani ilişkilerin geliştirilmesi ve Türk Halklarının birlikteliğini sağlamak amacıyla, Türk uygarlık tarihinin kültürel mirası olan Uluslararası Türk oyunları-Göçebe oyunlarının 2012 yılında Kırgızistan’da düzenlenmesine destek verecek.*” denmiştir.¹⁵⁸ Bu vesile ile iki ülkenin iş birliği bir kez daha resmiyet kazanmıştır. 23 Ağustos 2012’de Bışkek’te Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Liderler Zirvesi’ine Türkiye, Kırgızistan ve Kazakistan cumhurbaşkanları ve Azerbaycan başbakanı iştirak etmiştir. Bu zirvede; “*Türk Konseyi Zirvesi’nde, ‘I. Dünya Göçebe Oyunları’na ev sahipliği yapacak olan ve Türk halklarının geleneklerinin; tarihi, kültürel ve dini olarak yeniden hayata kazandırılması ve desteklenmesi amacı ile Kırgız cumhuriyetinin başlattığı ‘Dünya Göçebe Oyunları’nın düzenli olarak Kırgızistan’da yapılmasına destek verilecektir*” ifadesi, deklarasyona eklenmiştir.¹⁵⁹ 9-14 Eylül 2014 yılında Kırgızistan’ın Çolpon Ata şehrinde Kırçın yaylasında Kırgızistan Cumhurbaşkanı ve etkinlikler kapsamında 19 ülkeden sporcuların katıldığı müsabakalarda 10 farklı branşta yarışmalar yapılmıştır. Etkinliklere 771 kişi katılmıştır. 583 sporcu, 188 hakem ve antrenörün katılım sağladığı 40 ülke de yayınlanan müsabakaların kültürel etkinliklerine ise 1200 kişi katılmıştır.¹⁶⁰ I. Dünya Göçebe Oyunları sayesinde etnospor kavramı yeniden dünya spor camiasının dikkat merkezinde yer almıştır. 2015 yılında İstanbul’da Dünya Etnospor Konfederasyonu (DEK, The World Ethnosport Confederation-WEC) kurulmuştur.¹⁶¹ Konfederasyonun kuruluş amacı tüzüğünde şu şekilde ifade edilmektedir.

Kültürel ve millî birikimin ihyası için önemli adımlardan biri olan Etnospor çalışmalarında ve kültürel alanlarda olmak üzere ekonomik ve ticari iş birliklerini geliştirmek, bu konularda bilgi, birikim, deneyim ve karşılıklı teknolojilerden yararlanmak için, Türkiye ve Dünya

¹⁵⁷K. Mambataliyev, K. Conson, M. Hilmi, s. 215.

¹⁵⁸K. Mambataliyev, K. Conson, M. Hilmi, s. 215.

¹⁵⁹K. Mambataliyev, K. Conson, M. Hilmi, s. 216.

¹⁶⁰World Nomad Games, Тарыхта алгачкы жолу өткөрүлгөн “Дүйнөлүк көчмөндөр оюндары” <http://worldnomadgames.com/kg/page/DKO-2014-9/>, Erişim Tarihi: 17.09.2023.

¹⁶¹World Ethno Sport, Misyon, <https://worldethnosport.org/hakkımızda>, Erişim Tarihi: 12.09.2023

genelinde çeşitli kimliklerle milli bir bütünlük oluşturan insanların, kültürel özgünlüklerini korumaya yardımcı olmak, desteklemek ve bu doğrultuda Etnospor anlayışının gelişmesini teşvik etmektir. Dünya genelindeki tüm etnik sporları tek bir kurumsal çatı altında toplamak, üye federasyonlar arasında birlik ve beraberlik tesis etmek, Etnospor anlayışını ve ahlakını yaygınlaştırıp olgunlaştırmak Konfederasyonun önceliklerindendir. Ayrıca, Etnospor alanındaki her türlü sportif, sosyal ve kültürel çalışmaları düzenlemek, bu yönde çalışmalar yapan diğer kurum ve kuruluşlar ile iş birliği yapmak konfederasyonun başlıca hedeflerindendir. Konfederasyon, sporcuların fiziki olarak sağlam ve yetenekli olmasını, ruhsal olarak ahlaki erdemlerle donatılmasını desteklemeyi amaçlamaktadır.

Aynı zamanda, Konfederasyon, sporcuların maddi, manevi, kültürel, sosyal ve sportif alanlardaki eğitimlerine katkıda bulunmayı; topluma ve millî değerlere saygılı, dostluğa değer veren; gelişime açık, zeki, çevik, donanımlı sporcular ve bireyler yetiştirmesi için çalışmalar yapmayı hedeflemektedir. Konfederasyon, etnospor kültürü çerçevesince ulusal ve uluslararası dostluklar geliştirip sağlamlaştırmayı ve her bir ülkenin dünya sahnesinde en iyi şekilde ve eşitlikçi olarak tanıtılıp temsil edilmesini amaçlamaktadır. Farklı medeniyetlerden miras kalan etnik sporların ve kültürlerin korunması ve gelişmesinin desteklenmesi Konfederasyonun önceliklerindendir.¹⁶²

II. Dünya Göçebe Oyunları yine Kırgızistan'ın Çolpon Ata şehrinde 3-8 Eylül 2016 tarihinde düzenlenmiştir. Bu kez 62 ülkenin katıldığı bu etkinliğe 17 ülkeden 1200 katılımcı (antrenör ve sporcu) iştirak etmiştir. Bu etkinlikte ilkinde oranla kültürel program ve yarışmalar arttığı görülmüş Kırgızistan'ın değişik bölgelerinden gelen temsilciler 23 farklı spor dalında spor müsabakaları organize etmişler; ilkinde dokuz Kırgızistan bir Kazakistan olmak üzere toplam on müsabaka varken ikincide bu sayı yedisi Türkiye'den, Türkmenistan, Azerbaycan, Kazakistan ve Yunanistan olmak üzere 23 spor branşında yarışmalar yapılmıştır. Rusya ve ABD gibi ülkelerden de takımların katıldığı yarışmalar on binden fazla insan tarafından takip edilmiştir. İçlerinde 35 ülkeden 90 yabancı geriye kalanı ise yerel olmak üzere 650 medya temsilcisi bulunmuştur.¹⁶³

2-8 Eylül 2018'de Çolpon Ata şehrindeki hipodromda, kapalı spor salonu ile Kırçın yaylasında yapılan III. Dünya Göçebe Oyunlarının açılış törenini Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı da izlemiştir. İki bin sporcunun iştirak ettiği etkinliklere 74 ülke iştirak etmiştir. Dünya göçebe oyunlarının üç kez Kırgızistan da düzenlenmesi Kırgızistan'ın gerek göçebe kültürünün yeniden hayat bulması, geleceğe aktarılması konusunda gerekse Kırgızistan'ın tanıtılarak turizmine faydalı olması konusunda büyük bir adımken günümüz dünyasında milli kimlik ve milli kültürün değerinin artırılması konusunda büyük katkılar sağlamıştır. Bu oyunlarda kaynak sağlayan Centerra Gold,

¹⁶²World Ethno Sport, Tüzük, <https://worldethnosport.org/tuzuk>, Erişim Tarihi: 12.09.2023

¹⁶³ World Nomad Games, Официальный сайт «Всемирных игр кочевников» <http://worldnomadgames.com/ru/page/VIK-201/>, Erişim Tarihi: 17.09.2023.

Türk Hava Yolları ve Megacom olmuştur. Oyunlar için ciddi destek veren diğer bir kurum da TİKA'dır.¹⁶⁴

Dünya Etnospor Konfederasyonunun kuruluşu ile beraber yapılmaya başlanan Dünya Etnospor Festivallerinin ilki ise Ağustos 2016'da İstanbul Küçükçekmece Bezirganbahçe'de 300 bin ziyaretçi ile gerçekleştirilmiş¹⁶⁵, ikincisi Mayıs 2017'de Yenikapı meydanının da 750 bin ziyaretçi ile,¹⁶⁶ üçüncüsü yine Mayıs 2018'de Yenikapı meydanında 1 milyon ziyaretçi ile,¹⁶⁷ dördüncüsü Ekim 2019'da Atatürk Havalimanı'nda 1 milyon 200 bin ziyaretçinin katılımıyla,¹⁶⁸ beşincisi ise Haziran 2022 tarihinde Atatürk Havalimanında 1 milyon ziyaretçi ile yapılmıştır.¹⁶⁹

Etnospor festivallerinin ardından III. Dünya Göçebe Oyunlarının kapanışında sembolik olarak verilmiş olan buzlu su (kөөкөр) ve verilen bayrak ile bir sonraki oyunların düzenlenme sorumluluğunu üstlenen Türkiye, IV. Dünya Göçebe Oyunlarına ev sahipliği yapmıştır. Dünya Etnospor Konfederasyonu tarafından 29 Eylül 2022'de Bursa'nın İznik ilçesinde İznik gölü kıyısında düzenlenmiştir. On dört farklı geleneksel branşta düzenlenen yarışmada 30 gösteri 40 geleneksel spor dalında 102 ülkeden 3200 sporcu katılmıştır. Yerli ve yabancı misafirin ağırlandığı, adeta kültürler arası bağların kuvvetlendiği birçok etkinliğin bir arada yapıldığı şölen, Türkiye'nin kültürel diplomasisinin güçlenmesinin yanı sıra turizm açısından İznik'in tanıtımına önemli katkı sağlamıştır. Kültürel mirasın korunması, kültürel iletişim ve etkileşimin artması ve her defasında büyüyerek daha fazla kitleye Türk kültürünü tanıtmayı, dostluk ve barışa katkı sağlaması açısından büyük önem taşıyan bu müsabakaların beşincisinin Kırgızistan'da düzenlenmesi bekleniyor.¹⁷⁰

¹⁶⁴World Nomad Games, Подведены итоги III Всемирных игр кочевников, Yayın Tarihi: 08.09.2018. <http://worldnomadgames.com/ru/news/ru/Podvedeny-itoqi-III-Vsemirnykh-igr-kochevnikov/>Erişim Tarihi: 17.09.2023.

¹⁶⁵World Ethno Sport, Etno Spor Kültür, Festivali, <https://worldethnosport.org/etkinlikler/1-etnospor-kultur-festivali-2016> Erişim Tarihi: 12.09.2023

¹⁶⁶World Ethno Sport, Etno Spor Kültür, Festivali Fotoğraf Yarışması, <https://worldethnosport.org/etkinlikler/2-etnospor-kultur-festivali-fotograf-yarismasi-sergisi>, Erişim Tarihi: 12.09.2023

¹⁶⁷World Ethno Sport, Etno Spor Kültür, Festivali, <https://worldethnosport.org/etkinlikler/1-etnospor-kultur-festivali-2016> Erişim Tarihi: 12.09.2023

¹⁶⁸World Ethno Sport, Etno Spor Kültür Festivali, <https://worldethnosport.org/etkinlikler/4uncu-etnospor-kultur-festivali-2019> Erişim Tarihi: 12.09.2023.

¹⁶⁹Emrah Oktay, 5. Etnospor Kültür Festivali İstanbul'da başladı, Anadolu Ajansı, Yayın Tarihi:09.06.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/spor/5-etnospor-kultur-festivali-istanbulda-basladi/2609627>, Erişim Tarihi: 05.10.2023.

¹⁷⁰Emrah Oktay,4. Dünya Göçebe Oyunları İznik'te Başladı, <https://www.aa.com.tr/tr/spor/4-dunya-gocebe-oyunlari-iznikte-basladi/2698054>, Erişim Tarihi:10.10.2023.

Her yıl artan ziyaretçileriyle yapılan festivaller dünyanın geleneksel sporlar alanında en geniş kapsamlı organizasyonlarına dönüşmüştür. Böylece söz konusu etkinlikler milletler arası bir sosyalleşme ve kültür paylaşımı alanında pek çok amaca ulaşmış ve ulaşmaya da devam etmektedir.¹⁷¹

3.4. Geleneksel Spor Oyunlarının Kültürel İş Birliği Açısından Önemi

Toplumların kültürel entegrasyonunu sağlayan topluma birlik ve millet olduklarını hissettiren en önemli unsurlardan biri spordur. Sosyal bir olgu olan spor farklı milletlerde Mitolojik hikâyeler oluşturarak sonraki devirlere kahramanlıklarının destanlarını miras bırakmak istemişlerdir. Türk kültürünün milli birliğini anlatan destanlar diğer mitolojik anlatılardan farklıdır. Türklerde Oğuz Kağan Destanı, Manas Destanı ve Orhun anıtları gibi yiğitliğin yüceltildiği pek çok yazıt tarihten günümüze kadar ulaşmıştır. Türklerin gelenek, görenek ve spor kültürü çok eski çağlardan günümüze sirayet etmiştir.¹⁷²

Türk tarihinde yaşadığımız coğrafyanın bugünkü sınırları dünyada çok değerli bir konuma sahiptir. Bu coğrafya çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapmıştır ve çok değerli kültürel zenginliğe sahiptir. Fakat günümüzde hala istenilen kültür turizmi seviyesine ulaşamamış ve bu alanda yeterince gelişmemiştir.¹⁷³

Toplumlardaki kültürel yelpazenin simgesi geleneksel sporlar ve spor oyunlarıdır. Bu oyunlar saygı, karşılıklı hoşgörünün temeli ve barış kültürünün temel taşlarından biridir. Kuşaklar arası saygı, iletişim sağlayarak sürdürülebilir. Kalkınmaya ciddi ölçüde yarar sağlar. Sosyal uyum, toplumların gelişimi gibi birçok alanda sağladığı faydalar göz önüne alındığında geleneksel sporlar, spor oyunlarının korunması ve teşviki için UNESCO ve TAFISA bu sporların kaybolmalarının engellenmesi için çağrıda bulunmuştur.¹⁷⁴

¹⁷¹Uğur Karcıoğlu, Beyazıt Söylemez, “Kültür Turizminde Geleneksel Sporların Yeri ve Önemi”, *Anasay Dergisi*, Sayı:20, 2022, (ss.215-238), s.220.

¹⁷²Korkmaz Atalay, s.8-11.

¹⁷³Celal Tok, *Kültür Turizmi*, T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri, Ankara,2002, s.221.

¹⁷⁴Malgorzata Anna Bronikowska-Bartosz Prabucki, “TAFISA An,0d UNESCO Joint Effort For Building Cultural Capital Through Traditional Sports- An Analysis of The 5thWorld Sport For All Games”, *Studia Humanistyczne AGH*, Vol:13, No:1,2014, (pp. 29-40), p.33.

Geleneksel spor oyunlarının bilimsel çalışmalarda destanlarda edebiyatta yer alması ayrıca UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi içerisine almış olmaları bu geleneksel oyun ve sporların kültürel açıdan ne kadar değerli olduğunu ortaya koymaktadır. Geleneksel sporlarda zaman kısıtları, ödül, puan, yaş ve ağırlıklarına göre kategorize edilen müsabakalar şeklinde düzenlenmeleri özgünlüklerini yok etmektedir. Bu nedenle bu geleneksel spor ve oyunların gerçek formlarını korumak önem arz etmektedir. Bununla beraber kültürel bir zenginlik ihtiva eden geleneksel sporların sürdürülebilir gelişimi, dünya ekonomisi içerisinde değerli bir yere sahip olan etkinlik turizminin önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir.¹⁷⁵

3.5. İlişkilerin Geliştirilmesinde Türk Geleneksel Oyun ve Müsabakalarının Önemi

3.5.1. Genel Olarak

Geleneksel spor oyunları ve müsabakalarının en önemli vazifelerinin başında toplumların dönüşüm ve gelişim prosesinde kültürün belirli elemanlarını muhafaza ederek kültür aktarımını sağlamak gelmektedir. Gün geçtikçe spor oyunları ve müsabakaları ile beraber geleneksel sporların kültürel, toplumsal ve ekonomik rollerinin önemi daha da göze çarpmaktadır.¹⁷⁶

Hizmet sektörünün gelişmesi, sanayileşme, hızlı kentleşme ve hızlı bilgi ulaşımının sağlandığı bir çağda olmanın sonucunda sosyal yapı ve toplu yaşama kültürü gün geçtikçe farklı özellikler kazanmıştır. Toplumsal eğilimleri kültür, yaşam felsefesi, motivasyon, ekonomik refah gibi olgular şekillendirmektedir. Çağdaş toplumlar, sporu sosyal hayatın gereklilikleri arasında görürken, geri kalmış toplumlar ise sporun ne denli önemli bir unsur olduğunu göz ardı etmektedirler. Günümüzde, toplumların spora bakış açıları, genel yapıları hakkında bilgi verir. Spor esasında gelişmişliğin bir kriteri olarak kabul edilmektedir. Spor teşkilatlanmaları ve hizmetlerin halka ulaştırılması genellikle birçok ülkede kamu hizmeti olarak sürdürülmektedir. Şüphesiz tarihi proses içerisinde devletin sorumluluk alanında olan ve yerine getirmekle yükümlü olduğu eğitim, sağlık,

¹⁷⁵Alexey Kylasov, "Traditional Sports and Games Along The silk Roads", *International Journal of Ethnosport and Traditional Games*, 2019, (ss.1-10), s.1.

¹⁷⁶ Hikmet Turkay, "Spor Sosyolojisi: Geçmişten Günümüze Gelişimi ve Gelecek Beklentileri", *Spor Eğitim Dergisi*, Cilt:4 Sayı:2, 2020, (ss.53-61), s. 53.

güvenlik vb. hizmetler devamlı değişim içerisinde olmuştur. Birçok teşkilatta olduğu gibi spor teşkilatlarında da kendini hissettiren bu değişim, ülkelerin kabullenmiş oldukları ekonomik ve siyasi modellere bağlı olarak gerçekleşebildiği gibi zamanın getirdiği farklı ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmektedir. Doğal olarak modern dünyanın tüm sosyal ve ekonomik değişimleri spor teşkilatları ve organizasyonlarında da görülmektedir.¹⁷⁷ Geleneksel sporların uluslararası platformda çevresel, ekonomik, siyasi ve sosyal birçok etkisi vardır.

3.5.2. Turizm Açısından Önemi

Kırgızistan'da 9-14 Eylül 2014 tarihinde yapılan I. Göçebe Oyunları ile birlikte Türk dünyasında geleneksel sporlara ve oyunlara olan ilgi bir hayli artmıştır. Bu alanlarda unutulmaya yüz tutan çok sayıda geleneksel spor ve oyun böylelikle yeniden hayat bulmuştur. Yine bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar hız kazanmıştır. 2010'dan sonra özellikle geleneksel kültüre karşı ilginin artması bununla beraber farklı ülkelerden türlü nedenlerle gelen turistlerin ve insanların Türk dünyasının, Türkistan coğrafyasına ait geleneksel kültürüne olan merakı ile beraber etno-turizm terimi günden güne daha dikkat çekici hale gelmiştir. Önceleri halk oyunları, müzik, örf ve adetlerin geleneklere bağlı kalınarak yapılmasına karşı gösterilen revnaklı ve bilimsel ilgi sonrasında bunların tanıtımlarının yapılmasını da sağlamıştır. Özellikle keçe çadır (boz üy) gibi yaşam alanları ve içinde bulunan gündelik yaşamda kullanılan eşyalara karşı ilgi ile beraber bu tür mekanlara benzer özellikli olarak açılan dinlenme tesisi ve kafeler sayesinde geleneksel kültürün yeniden canlanmasına katkı sağlanmıştır. Kısa sürede meydana gelen yoğun ilgi ve birbirini tetikleyen unsurlar günümüz Türkistan coğrafyasında etno-turizmin süratle gelişmesini ve gelişmeye devam etmesine katkı sağlamıştır.

2000'li yıllarla daha çok anıtlar, kutsal ve tarihi mekanların ziyaret edilmesi şeklinde ilerleyen etno-turizm faaliyetlerinin Kırgızistan'da 2010'lu yıllarla çok ilgi gören birinci Dünya Göçebe Oyunlarının düzenlenmesi düzenli ve profesyonel bir etkinlik haline gelmiştir. Artık bu oyunlar düzenli tur paketlerinin hazırlanıp sunulduğu ve büyük ilgi gören turizm faaliyetlerine dönüşmüştür. 2015'te merkezi İstanbul olmak kaydıyla Dünya Etnospor Federasyonu kurulmuştur. Federasyon Türkiye'de çok sayıda

¹⁷⁷ Sebahattin Devecioğlu, "Sporun Ekonomik Boyutu", *Standart Ekonomik ve Teknik Dergisi*, 2004, s.511, (ss.63-70), s.66.

uluslararası etnospor faaliyeti düzenlemiştir. Özellikle dördüncüsü düzenlenen Dünya Göçebe Oyunları bu alandaki en kapsamlı organizasyon olmuştur. Bir milyondan fazla insanın ziyaret ettiği organizasyon etnospor faaliyetleri kapsamında Türkiye’de atlı sporlar ve okçuluk olmak üzere pek çok etnik kökenli sporu yeniden hayata geçirerek uygulanabilir bir duruma getirmiştir. Bu çalışmalarla beraber Türkiye etno-turizm sektöründe yeni bir aşamaya geçmiştir.

Genel olarak bakıldığında Türk devletlerinde mevcut olan tarihi mimari, kültürel mekanları, tarihi eserleri ve turistik değerleri etno-turizmin geliştirilmesi için yüksel bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Birçok tarihi eseri bünyesinde bulunduran Türkler bunun dışında Türk dünyasında ortak değer ve öneme sahip olan Nevruz gibi birçok geleneksel bayramlarla da etno-turizm içinde yer almaktadır. Türk dünyası turizmin gelişmesi için birçok ortak proje ve çalışma yürütmektedir. Maddi ve manevi mirasları ile ilgili envanter çalışmaları yapan Türk dünyası bu miraslarının korunması adına UNESCO Kültür mirasları listelerine dahil olma süreçlerini sürdürmektedir.¹⁷⁸

Etnosporlar ve spor organizasyonları turizm bakımından yeni ürün portföy ’ünü genişleterek insanlar için daha cazip bir hale gelmesini, yeni yatırımlar yapılmasını ve bu yatırımların artmasını sağlar, turizmin büyümesine etki eder, otel, restoran gibi alanlarda perakende satış hacmini arttırarak ekonomik büyümeye de etkisi vardır, organizasyonlar sayesinde düzenleyen ülkeye ve şehirlere olumlu bir imaj oluşturur. Ayrıca toplumsal kaynaşmaya katkısı bulunduğu için toplumun desteğini arkasına alarak toplumları birbirlerine yaklaştırır. Gençler için yeni fırsatlar, kültürel boyutta bilgi edinme ve eğlenme olanağı sunar, altyapı kaynakları sağlar ve toplumun örgütsel gelişimi ve pazarlama yeteneklerini artırır. Yeni spor olanakları sağlayarak sporu geliştirmek amacıyla maddi bir garanti sağlar.¹⁷⁹

3.5.3. Sosyo-Kültürel Açıdan Önemi

Spor organizasyonları sosyokültürel açıdan da birçok fayda sağlar: ev sahibi ülke ve bölgenin geleneklerini, yerel kültürü ve değerlerini daha fazla göz önüne çıkararak

¹⁷⁸ Cengiz Buyar, Uğur Ünal, “Contribution of Turkic Council Members to World Heritage at a Time of Cultural Convergence From the Past to the Future”, *Bilig Dergisi*, Sayı: 100, 2022, (ss.01-35), s. 29-30.

¹⁷⁹ Yusuf Acar, “Dünya Kupası Organizasyonlarının Yatırımlar ve Turizm Sektörü Açısından Değerlendirilmesi: 2018 FIFA Dünya Kupası Örneği”, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, Cilt:07, Sayı:02, 2019, (ss.1219 – 1235) s.1223.

uzun süreli sosyal ve kültürel etki sağladığı bilinmektedir. Bu organizasyonlarda kamu ve özel sektörün yanında sivil toplum kuruluşlarının da birlikte hareket etmesi ve yerel halkı bu tür büyük organizasyonlar konusunda bilinçlendirmesi olumlu etkileri arasında yer alır.¹⁸⁰

Spor organizasyonlarının uzun süreli sosyal etkileri bulunur. Bir topluma aidiyet duygusunu, geleneksel değerleri güçlendirir ve vatanseverlik hislerini aşılır. Bunların yanında organizasyonların ev sahipleri olan ülkelerin ulusal gururunu yükseltir, yerel halkın gelen misafirleri ile olumlu iletişim kurmaları sağlanır, bu da organizasyonun yapıldığı bölgenin turistler için cazip görülen farklılıklarının ortaya çıkarılarak bu alanda kullanılabilirliğini artırır. Bu oyunların kültürel etkileri küresel olarak dikkatleri çektiği için ev sahibi ülke ya da bölgenin imajını da artırır. Değişik kültürlerle ulaşılabilirliği ve bu organizasyonlara katılımı teşvik etmektedir. Uluslararası medyada da yer aldığı için tüm dünya ya da iletilir.¹⁸¹ Bu alandaki konuları gündemine alan TÜRKPA Sosyal, Kültürel ve İnsani Meseleler Komisyonu 24-25 Kasım 2011’de ilk kez Astana’da toplanmıştır. Bugüne kadar 10 kez toplanan komisyon sırası ile 5 Nisan 2013 Ankara, 15 Nisan 2014 Bişkek, 2 Aralık 2014 Bakü, 24 Mayıs 2016 Astana, 14 Eylül 2018 Bişkek, 16 Mayıs 2019 Ankara, 20 Eylül 2021 çevrimiçi, 22 Nisan 2022 Bakü ve 2 Mart 2023 de çevrimiçi olarak toplanmıştır.¹⁸² Aktif olarak faaliyetlerini yürüten komisyon sosyal kültürel ve insani konularda işbirlikçi devletler arasında sağlam iletişim ağları kurmaktadır.

3.5.4. Ekonomik Açıdan Önemi

Spor, ekonominin çok hızlı gelişen büyük ölçekli sektörleri arasında yer almakta olup ekonomik gelişme ve istihdam yaratılmasına önemli katkı sağlamaktadır. Global ekonomi gelirin yaklaşık %2’sini spor oluşturmaktadır. 2006 yılında yapılan bir araştırmada, Avrupa Birliği’nde, sporun 2004 yılında 407 milyar Euroluk bir gelir

¹⁸⁰ Cemal Ersin Silik, Evren Güçer, “Uluslararası Spor Organizasyonlarının Sosyo-Kültürel Etkileri: 2013 Mersin XVII. Akdeniz Oyunlarına Yönelik Bir Uygulama”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Sayı:17,2016, (ss. 97-115), s.100.

¹⁸¹ Maria Konstantaki, “Social And Cultural Impact of The London 2012 Olympic Games: A Lecturers’ And Students’ Perspective” *International Tourism Conference on Cultural and Event Tourism: Issues and Debates*,2008, (ss. 01-18), s.1.

¹⁸²TÜRKPA, Eğitim, Kültür, Sosyal ve İnsani Meseleler Komisyonu, <https://turkpa.org/commission/2-commission-on-education-culture-social-and-humanitarian-affairs>, Erişim Tarihi:24.11.2023.

sağladığı ve bunun AB gayri safi yurtiçi hasılasının %3,7'sini karşıladığı belirtilmektedir. Bununla beraber, bahsi geçen katma değerin oluşturulması sürecinde 15 milyon kişi için iş imkanı sağlanmıştır bu da işgücünün % 5,4'ünü oluşturmaktadır.¹⁸³

Spor organizasyonlarının ekonomi sektörüne olumlu etkisi spor etkinliklerinde hizmet satın alınması, geliştirilmesi, kullanımı ve işletilmesi gibi faaliyetlerden kaynaklanmaktadır. Bunlar gelen misafirlerin yaptıkları harcamalar, vergi gelirleri, istihdam fırsatları, kamu harcamalarını içerir. Bu harcamaların getirdiği üç tip ekonomik etken vardır. Birincisi doğrudan, ikincisi dolaylı etkenler, üçüncüsü ise uyarılmış etkenlerdir. Doğrudan etkenler, gelen misafirlerin ihtiyaçlarını karşılamak adına yaptığı harcamaların tümüdür. Dolaylı etkenler ise ilk izleyicinin yaptığı harcama ile elde edilen sıcak paranın yeniden döngü içerisine sokularak gelen ek tutarın dalgalanma etkisidir. Bu iki etkenin verdiği ivme ile ekonomik faaliyetlerden dolayı istihdam ve milli hasıladaki artış ise uyarılmış etken olarak değerlendirilmektedir.¹⁸⁴ Olumlu ekonomik etkiler bazı durumlarda olumsuz hal alabilmekte, yapılan organizasyonlarda yaşanan alt ve üst yapı yetersizliği, finansman hatası, yetersiz destekçi ve hesap hataları yüzünden aksaklıklar çıkabilmektedir.¹⁸⁵

Önemli spor etkinliklerinde kullanılmak üzere yapılan düzenlemeler ve tesisler ev sahibi ülkenin uluslararası platformda mühendislik, mimarlık, turizm ve teknoloji bakımından da temsil etmektedir. Bu nedenle çevresel farkındalığın günümüzde çok önemli olduğu düşünüldüğünde sürdürülebilir planlamalar ve ekolojik dengenin değeri daha fazla yer bulmakta, bununla beraber spor organizasyonlarıyla elde edilen kazanımlar ve iyileştirilmelerin çevreci ilkeler doğrultusunda uygulanmasına dikkat edilmektedir.¹⁸⁶

TÜRKPA'nın daimî komisyonları arasında yer alan Ekonomik, Ticari ve Mali İşler Komisyonu ilk toplantısı 27 Ekim 2011'de Bişkek'te, ikinci toplantısı 5 Nisan'da 2013'te Ankara'da yapılmıştır. Bakü'de 11 Şubat 2014'te üçüncüsü gerçekleşen

¹⁸³ İlkay Taş, Sühal Şemşit, Sedef Eylemer, "Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi: Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Boyutu", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt:4, Sayı:9, 2013, (ss.136-151), s.142.

¹⁸⁴ Lee, S., "Review of Economic Impact Studies on Sporting Events", *The Sport Journal*, 2008, (ss. 1-6), s.5.

¹⁸⁵ Evren Güçer, Cemal Silik, "Uluslararası Spor Organizasyonlarının Etkileri: 2013 Mersin XVII. Akdeniz Oyunları'na Yönelik Bir Uygulama", *International Journal of Science Culture and Sport*, 2016, (ss.148-170), s.155.

¹⁸⁶ Emel Yıldız, Serpil A. Aydın, "Olimpiyat Oyunlarının Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi" *Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt:24, Sayı:4, 2013, (ss.269-282), s.270.

komisyon toplantısının ana konusu “Ekonomik İşbirliği Alanında Ulaşım Ağlarının Rolü” olarak belirlenmiştir. Benzer konularla uluslararası ekonomide bir iş birliği sağlayan komisyon sırasıyla; 10 Kasım 2014 Astana, 7 Aralık 2017 Bişkek, 27 Eylül 2018 Ankara, 8 Nisan 2019 Bakü, 20 Eylül 2021 çevrimiçi, 20 Mayıs 2022 Nur-Sultan, 20 Nisan 2023 çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir.¹⁸⁷Ekonomik paydalarda iletişim sağlayan TÜRKPA üye ülkeleri için birçok karara imza atarak uluslararası ekonominin yönünü belirlemektedir.

3.5.5. Siyasi Açıdan Önemi

Uluslararası ilişkilerin siyasi ayağında spor, daima olumlu bir yaptırım aracı olma özelliği ile önem arz etmektedir ve spor organizasyonları uluslararası siyaset üzerindeki etkinliği her geçen gün artmaktadır. Uluslararası siyasette kullanılan birincil diploması araçlarının yetersiz olduğu durumlarda spor ikincil diplomasi aracı olarak görülmektedir. Spor bu konuda kendini zayıf olarak gören toplumlar ve ülkeler tarafından kullanılmaktadır.¹⁸⁸ Toplumların her kesiminde farklı bir bakış açısı ile görülen spor organizasyonları, hükümet ve politikacılar için birer propaganda aracı olarak değerlendirilmektedir. Ulusal ve yerel yönetimler, sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel birikimlerini tanıtmayı; hükümetler ise spor camiaları, ticari kuruluşlar ve halk ile aralarındaki ilişkiyi sağlamlaştırmayı amaçlamışlardır. Bu noktada politikacılar da siyasi kariyerlerini bir üst seviyeye taşıma isteği ile uluslararası spor organizasyonlarına ev sahipliği yapılmasını istemektedir.¹⁸⁹

Spor etkinliklerine ev sahipliği yapan ülke ve bölgeler bu sayede konumlarını tüm dünyaya göstermekte, bu vesileyle küresel platformda yer aldıkları mesajını da vermektedir.¹⁹⁰

¹⁸⁷TÜRKPA, Eğitim, Kültür, Sosyal ve İnsani Meseleler Komisyonu, <https://turkpa.org/commission/2-commission-on-education-culture-social-and-humanitarian-affairs>, Erişim Tarihi:24.11.2023.

¹⁸⁸ Gözde A. Doğu, Hakan Sunay, “Uluslararası İlişkiler ve Spor”, *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt:8, Sayı:3,2010, (ss.93-100), s.98.

¹⁸⁹Zeynep G. Can, Süleyman Değirmen, “Spor Organizasyonlarının Ekonomik Açıdan İncelenmesi: Mersin İli Örneği” *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 2017, Cilt:5, Sayı:4, (ss.91 -105), s.94.

¹⁹⁰ Duygu Ak, “Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kente Etkileri Açısından Değerlendirilmesi”, *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, Cilt:2 Sayı:1, 2015, (ss.1-19), s.5.

SONUÇ

Eski tarihlerden bu yana Türklerin daima güçlü olma arzuları, önce doğa ile mücadele şeklinde başlamıştır. İlerleyen zamanda bu mücadele diğer toplumlardan üstün olma çabasına dönüşmüş ve bunun için yaptıkları çalışmalar kendi toplumları içerisinde birbirlerine bağlılıklarını ifade eden sevinç ve üzüntülerini paylaşmayı bazen de kederlerini azaltmayı sağlayan oyunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu oyunlar tarih yolculuğu içerisinde spora ve spor mücadelelerine, daha sonra ise müsabakalara dönüşmüş, nesilden nesle aktararak geleneksel bir boyut kazanmıştır.

Geleneksel spor denildiğinde “atıcılık, güreş, binicilik” gibi görünse de Türk toplumlarında “okçuluk, kılıç, at yarışları, atıcılık, polo (çögen/çevgen), cop, mızrak, cirit, gökbörü, tepük(futbol), avcılık, boks, kayak, süngü, yüzme, seyirtmek (koşu), tomak, matrak, taş atma, tuluk oyunu, yağlı direk, ağırlık kaldırma, yaya koşusu” gibi faaliyetlere de aktif olarak yer vermişlerdir. Tüm bu faaliyetler Türk toplumlarının uygarlıklar aşamasında yeni kurulumlara, kurulan uygarlıklar içerisinde birlik beraberlik yeni düzen sağlama konusunda ayrıca askeri başarı, düşmana karşı üstünlük kurma konularında da avantaj sağlamıştır ve birçoğu yok olmuş yok olmaya yüz tutmuş daha yüzlerce dal olduğu ile ilgili farklı bilgiler bulunmaktadır. Bu çalışma ile Türklerin hala aktif olarak yapabildikleri spor oyunları ve müsabakalarını bir araya toplayarak bundan sonraki çalışmalara da örnek teşkil etmesi konusunda derlenmiştir.

Göçebe olan Türk toplumlarının bu geleneklerine dünyanın her yerinde bağlı kalmış olmaları birbirlerine mesafe olarak uzak olsalar da gelenekleri ile bu mesafeyi aradan kaldırarak aynı noktada buluşup birlik ve beraberliklerini koruduklarını, günümüz teknoloji toplumları içerisinde birleştirici bir güç olduklarını görmekteyiz.

Neredeyse tarihin başlangıcından bu yana varlıklarını sürdüren en eski toplum olma özelliği ile diğer toplumlardan farklılık gösteren Türkler aradan yüzyıllar geçse de geleneklerine bağlılıklarıyla dünya ya da örnek teşkil etmektedir. Günümüzde de geleneksel spor oyunları ve müsabakaları ile dünya toplumlarını kucaklayan Türkler sosyal, kültürel, siyasi, bilimsel, ekonomik alanlarda da diğer ülkelerle geleneksel spor oyunları üzerinden pozitif köprüler kurmayı başarmışlardır. Bu alanda liderlik ettikleri birçok kurum ve kuruluş ile faaliyetlerini pozitif yönde sağlam adımlarla ilerletmeye devam etmektedirler. Türk diplomasisini farklı birçok alanda sağlama, geliştirme ve Türk cumhuriyetlerinin entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmak üzere bir başlangıç

noktası olarak kurulmuş olan Türk Konseyi bu konuda birleştirici kuruluş olarak görev yapmakta olup birçok alt kuruluş ile iş birliği sağlamak ve yürütmek için iletişim ve organizasyonu korumaktadır. Bu konudaki diğer uzman kuruluşlar; TURKSOY (Türk Kültür Teşkilatı) ve Türk Kültür ve Mirası Vakfıdır. Bunun yanında danışma kurulu olarak TÜRKPA (Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi) ve Türk İş Konseyi yer almaktadır. Bu kuruluşlar Türk Devletleri arasındaki ilişkinin teminini ve diplomatik çalışmaları her alanda aktif tutarak iş birliğinin geliştirilmesi ve Türk Cumhuriyetleri arasındaki entegrasyon süreçlerinin yönetilmesinde kolaylık sağlamaktadır.

Türklerin yaşamış oldukları coğrafyaya bakıldığında çok geniş bir kültür yelpazesine sahip olduğu görülmektedir. En eski uygarlıklara ev sahipliği yapan bu coğrafya günümüzde hala gereken ilgiyi görmemektedir. Entegrasyon süreci içinde olan ve hala geliştirilmeye ve geniş kitlelere ulaştırılmaya çalışılan kültür mirasları gerektiği şekilde dikkatleri üzerine çekmemiş ve turizm açısından istenen düzeye oturtulamamıştır. Bu geniş kültürel mirasın en değerli parçalarından birini oluşturan geleneksel spor ve spor oyunları ise bu noktada sosyal uyum, toplumların gelişimi gibi birçok alanda sağladığı faydalar göz önüne alındığında geleneksel sporlar ve spor oyunlarının korunması ve teşviki söz konusu olmuştur. Burada UNESCO VE TAFISA harekete geçmiştir. Bu oyun ve sporların kaybolmalarının engellenmesi adına bilimsel ve edebi çalışmalarda geleneksel sporların yer alması beraberinde UNESCO'nun geleneksel sporları Somut Olmayan Kültürel Miraslar Listesine almasına neden olmuştur. Bu da geleneksel spor oyunları ve müsabakalarının kültürel değerinin ispatı niteliğindedir.

Bu denli önem arz eden spor ve spor oyunları uluslararası platformda taşıdığı değerlerle kültürler arası köprü görevi görmektedir. Kültürler arası etkileşimde birçok alanda pozitif etkileri bulunmaktadır.

Turizm açısından baktığımızda; Etno sporlar ve spor organizasyonları yeni ürün portföyünü genişleterek insanlar için daha cazip bir hale gelmesini, yeni yatırımlar yapılmasını ve bu yatırımların artmasını sağlar, turizmin büyümesine etki eder, otel, restoran gibi alanlarda perakende satış hacmini arttırarak ekonomik büyümeye de etkisi vardır, organizasyonlar sayesinde düzenleyen ülkeye ve şehirlere olumlu bir imaj oluşturur. Ayrıca toplumsal kaynaşmaya katkısı bulunduğu için toplum desteğini arkasına alarak toplumları birbirlerine yaklaştırır. Gençler için yeni fırsatlar, kültürel

boyutta bilgi edinme ve eğlenme olanağı sunar. Altyapı kaynakları sağlar. Toplumun örgütsel gelişimi ve pazarlama yeteneklerini artırır. Yeni sponsor olanakları sağlayarak sporu geliştirmek amacıyla maddi bir garanti sağlar.

Sosyo-kültürel açıdan bakıldığında; Bir topluma aidiyet duygusunu, geleneksel değerleri güçlendirir ve vatanseverlik hislerini aşılar. Bunların yanında organizasyonların ev sahipleri olan ülkelerin ulusal gururunu yükseltir, yerel halkın gelen misafirleri ile olumlu iletişim kurmaları sağlanır, bu da organizasyonun yapıldığı bölgenin turistler için cazip görülen farklılıklarının ortaya çıkarılarak bu alanda kullanılabilirliğini artırır.

Ekonomik açıdan da etkileri mevcuttur; spor organizasyonları için hizmet satın alınması, geliştirilmesi, kullanımı ve işletilmesi gibi faaliyetlerden kaynaklanmaktadır. Bunlar gelen misafirlerin yaptıkları harcamalar, vergi gelirleri, istihdam fırsatları, kamu harcamalarını gibi ekonomik kaynaklar içerir.

Siyasi açıdan spor; olumlu bir yaptırım aracıdır. Uluslararası diplomaside birincil yöntemlerin yetersiz kaldığı noktada başvuru olan ikincil diplomasi aracı spordur. Politikacılar için birer propaganda aracı olarak benimsenen spor uluslararası arenada kendini zayıf hisseden ülkeler için birer tanıtım aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümetler için ise spor camiaları, halk ve ticari kuruluşlar arasındaki köprü görevi görür.

Bu organizasyonlar ülkelerin kendi içerisinde canlı tutulmaya çalışılarak yerel halk tarafından da şenlikler şeklinde yapılmaktadır. Örneğin Türkiye’de her yıl Uşak, Ankara, Erzurum, Erzincan, Kars, Sivas, Bayburt, Ardahan ve İstanbul’da geleneksel spor organizasyonları yapılmaktadır. Bu etkinlikler Türkiye’de Geleneksel Spor Dalları Federasyonu tarafından ve Dünya Etnospor Konfederasyonu tarafından desteklenerek yapılmaktadır.

Dünya Etnospor Konfederasyonunun kuruluşu ile beraber Dünya Etnospor Festivallerinde Türkiye’de çok sayıda ülkenin ve ziyaretçinin katılımları ile gerçekleşmiştir.

Türk dünyasını aynı paydada buluşturan festivaller ile beraber başlangıç noktası Kırgızistan olan Dünya Göçebe Oyunları’nın dördüncüsünü de muhteşem organizasyonlar eşliğinde Türkiye’de yapılmıştır.

Etnik kökenli sporlar başta Türkiye olmak üzere, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan gibi Orta Asya Türk toplumlarında hala devam ettirilmektedir.

Türk toplumlarının manevi mirasının önemli bir kısmını teşkil eden ortak spor oyunlarının potansiyeli ayrıca Türk dünyasında gün geçtikçe yoğun bir şekilde gelişmekte olan iş birliği sürecine spor oyunları ve müsabakalarının katkıları da bu çalışmada yer almaktadır

KAYNAKÇA

- A Haber, Padişahlar ve Şehzadelerin Fanatik Rekabeti! GS ve FB'nin Mücadelesini Aratmıyor! Osmanlı'da 4 Asırlık Derby Evliya Çelebi'nin Dişini Kırdı!, Yayın Tarihi: 05.02.2023, <https://www.ahaber.com.tr/galeri/yasam/padisahlar-ve-sehzadelerin-fanatik-rekabeti-gs-ve-fbnin-rekabetini-aratmiyor-osmanlida-4-asirlik-derbi-evliya-celebinin-disini-kirdi>, Erişim Tarihi: 25.12.2023.
- Acar Yusuf, “Dünya Kupası Organizasyonlarının Yatırımlar ve Turizm Sektörü Açısından Değerlendirilmesi: 2018 FIFA Dünya Kupası Örneği”, Journal of Tourism and Gastronomy Studies, Cilt:7, Sayı:02, 2019, (ss.1219 – 1235).
- Ağırmalı Hanım, Begiç H.Nurgül, “Şanlıurfa Siverek’ de Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Sporlarımızdan ‘At Yarışı Cirit ve Deve Güreşi’ Üzerine Bir Çalışma”, Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII Bildiri Kitabı, Kahramanmaraş, 2019.
- Ak Duygu, “Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kente Etkileri Açısından Değerlendirilmesi”, Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies, Cilt:2 Sayı:1, 2015, (ss.1-19).
- Akademik Tarih, Eski Türklerde Spor, <https://www.akademiktarihtr.com/eskiturklerdespor/>, Erişim Tarihi: 18.11.2023.
- Akademik Tarih, Eski Türklerde Spor, <https://www.akademiktarihtr.com/eskiturklerdespor/>, Erişim Tarihi: 24.11.2023
- Akademik Tarih, Eski Türklerde Spor, <https://www.akademiktarihtr.com/eskiturklerdespor/>, Erişim Tarihi: 24.11.2023.
- Akarsu Bedia, Kişi Kavramı ve İnsan Olma Sorunu, İnkılâp Kitabevi, Ankara 1998.
- Alanya Time, Dünyaya Nam Salmış Türk Atı: Ahal Teke, Yayın Tarihi: 26.12.2020. <https://www.alanyatimehaber.com/dunyaya-nam-salmis-turk-ati-ahal-teke/38575/>, Erişim Tarihi: 31.11.2023.
- Alpullu Aytekin, Uluslararası Basketbol Organizasyonlarının Spor Turizmüne, Ülke Ekonomisine ve Tanıtımına Katkılarının Değerlendirilmesi, (Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul, 2011.

- Amirbek Aidarbek, Anuarbekuly Almasbek, Makhanov Kanar, “Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmişi ve Kurumsallaşması”, ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi, Cilt:1, Sayı: 3, 2017, (ss.164-204).
- Anka Enstitüsü, Atatürk’ün Ankara’ya Gelişi ve Seymenler, <https://ankaenstitusu.com/ataturkun-ankaraya-gelisi-ve-seymenler/>, Erişim Tarihi: 15.12.2023
- Ankara Yüzme Dersi, Yüzmenin Tarihçesi, <http://ankarayuzmedersi.com/yuzme-bilgileri.html>, Erişim Tarihi: 25.11.2023.
- Ankara Yüzme Dersi, Yüzmenin Tarihçesi, <http://ankarayuzmedersi.com/yuzme-bilgileri.html>, Erişim Tarihi: 25.11.2023.
- Aral M.Nurettin, Türkiye’de At Yarışları: Türkiye’de Yetiştirilen Hayvan Türleri Yetiştiricilik Tarihi ve Teknolojisi (1923-1931), TJK Yayınları, Ankara, 1974.
- Asker Ali, Parlamenter Diplomasının Gelişiminde Türk Devletleri Parlamenter Asamblesinin Çok Yönlü Faaliyetleri, NEU Press, Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, Konya, 2023, (ss.11-47).
- Atalay Korkmaz, Geçmişten Günümüze Geleneksel Türk Sporları, Neyir Matbaacılık Tanıtım Hizmetleri, Ankara, 2021.
- Atatürk Ansiklopedisi, Seymen Alayı, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/seymen-alayi/>, Erişim Tarihi: 03.05.2023.
- Avaz Türk, Türk Oyunları Festivali Nefesleri Kesti, Yayın Tarihi: 10.07.2017, <https://www.avazturk.com/turk-oyunlari-festivali-nefesleri-kesti-32320h.htm>, Erişim Tarihi: 14.12.2023.
- Aydın Mustafa, “Kafkasya ve Orta Asya ile İlişkiler”, İçinde: Türk Dış Politikası, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Bronikowska Malgorzata Anna, Groll Michael, “Definition, Classification, Preservation and Dissemination of Traditional Sports & Games in Europe”, TAFISA Recall, 2015, (pp.1-10).
- Bronikowska Malgorzata Anna, Prabucki Bartosz, “TAFISA An,0d UNESCO Joint Effort For Building Cultural Capital Through Traditional Sports- An Analysis of The 5thWorld Sport For All Games”, Studia Humanistyczne AGH, Vol:13, No:1,2014, (pp. 29-40).
- Bursa Büyükşehir Belediyesi, Türk Dünyası Ata Sporları Şenliği, Saltanat Kapı Korteji, 2019, <http://www.bursaatasporlari.com/rahvan-binicilik/>, Erişim Tarihi: 05.05.2023.

- Buyar Cengiz, “Türk Dünyasında Bir İş Birliği Alanı Olarak Etnosporlar”, Kriter Dergisi, Sayı:73, Yayın Tarihi 01.11.2022, <https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-dunyasinda-bir-is-birligi-alani-olarak-etnosporlar>, Erişim Tarihi: 06.02.2023.
- Buyar Cengiz, Altımyışova Zuhra, Geleneksel Spor ve Oyunlar Alanında Kırgızistan Modeli, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, (İnceleme-Araştırma dizisi; yayın no:09), 2023, (ss. 13-18).
- Buyar Cengiz, Ünal Uğur, “Contribution of Turkic Council Members to World Heritage at a Time of
- Can Zeynep G., Değirmen Süleyman, “Spor Organizasyonlarının Ekonomik Açıdan İncelenmesi: Mersin İli Örneği”İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, 2017, Cilt:5, Sayı:4, (ss.91 -105).
- Cultural Convergence From the Past to the Future”, Bilig Dergisi, Sayı: 100, 2022, (ss.01-35).
- Ćurčić Nevena, Bjeljic Željko, Brankov Jovana, “Rural Olympics As Promoters Of Old Folk Sports And Games”, içinde: Bet on Health International Scientific Conference, Book of Abstracts, Brežice: Faculty of Tourism, University of Maribor, 2020.
- Çalık Burcu, Türk Okçuluğu Gelecek Yıl Unesco’da, Anadolu Ajansı, Yayın Tarihi:02.12.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-okculugu-gelecek-yil-unescoda/1327318>, Erişim Tarihi:26.12.2023.
- Çalış Bora, Uluslararası Ticarete Etkileri Açısından Küreselleşme ve Alternatifi Bölgeselleşmenin Türkiye İçin Rolü ve Önemi, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2001.
- Çapan M. Şevki, “Dede Korkut Hikayelerinde Spor İzleri ve İlk Güreş Şeklimiz Üzerine Bir Araştırma”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mayıs, 1985, (ss.17-19).
- Çavuşoğlu Ali, “Çevgen/Çöğen Oyunu Kültürü ve Edebî, Tasavvufî Metinlerde Yansıması”, İstem Dergisi, Sayı: 11,2008, (ss.159 – 174).
- Çelik Şenol, Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne’nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-Gâhı), XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler Kitabı, Ankara, 1999, (ss.1-15).
- Çınar Aynur, “Tarihte Kaybolmuş Bir Medeniyet Etrüskler ve Etrüsk Dini”, Belleten Dergisi, Cilt: 84, Sayı: 299, 2020, (ss.43-74).

- Dağcı, Kayak Sporları, <http://dagci.com.tr/doga-sporlari/kayak/>, Erişim Tarihi: 01.08.2023.
- Dedeoğlu Beril, Uluslararası İlişkilerde Özel Bir Alan: Bölgesel Bütünleşme, YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul, 2015, s. 183.
- Demirbilek Celal, Ata Sporumuza Orta Asya'dan Kardeş Geldi: At Üstünde Güreş, Karar Gazetesi, Yayın Tarihi: 14.05.2016, <https://www.karar.com/ata-sporumuza-orta-asyadan-kardes-geldi-at-ustunde-gures-122843>, Erişim Tarihi: 25.12.2023.
- Devecioğlu Sebahattin, “Sporun Ekonomik Boyutu”, Standart Ekonomik ve Teknik Dergisi, 2004, s.511, (ss.63-70).
- Dever Ayhan, İslam Ahmet, “Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kültüründe Spor Algısı”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2015, Cilt: 4, Sayı: 5, (ss.47-61).
- Doğu Gözde A., Sunay Hakan, “Uluslararası İlişkiler ve Spor”, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt:8, Sayı:3,2010, (ss.93-100).
- Dumlu Yusuf, Atlı Okçuluk, Yayın Tarihi: 14.09.2019, <https://sporubenimletani.org/atli-okculuk/>, Erişim Tarihi: 22.10.2023.
- Dünya Matrak Derneği, Türk Ata Sporları Cenk Sanatı Matrak <http://www.matrak.gen.tr/turk-ata-sporu-matrak>, Erişim Tarihi: 09.06.2023.
- Düzdaban Erdal, Bölgesel Kolektif Güvenlik Arayışları: Orta Asya Örneği, Astana Yayınları, Ankara, 2020, s.49.
- Ekmekçi İsmet, Yüzme Branşında Foam Roller Uygulamasının Esneklik ve Yüzme Performansına Etkisi, (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Afyon, 2020.
- Engin Muharrem, Dede Korkut Kitabı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1986.
- Eralp T.Nejat, Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silâhlar, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1993.
- Erdal Rıza, Olimpiyat Oyunları ve Olimpik Sporlar, Baskı Evi Matbaacılık, İstanbul, 2007.
- Erdemli Atilla, İnsan, Spor ve Olimpizm, Spor Felsefesi Yazıları, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1996.
- Erdemli Atilla, Spor Yapan İnsan, E Yayınları, İstanbul, 2008, s.25.

- Eren Erdem, Türk Kültüründeki Atlı Spor Dallarının Tarihi Perspektif Açısından İncelenmesi, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2020.
- Ergin Muharrem, Dede Korkut Kitabı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2001.
- Erim Deniz, Türkiye Selçuklu Devletinde Spor ve Eğlence Hayatı, (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar, 2007.
- Erkal Mustafa E., Sosyolojik Açından Spor, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1986.
- Eyduran Aysun, Türk Kültüründe ve Edebiyatında Çevgan Oyunu, Erdem yayınları, Aydın, 2009.
- Feyziyev Cavanşir, Türk Devletleri Birliği: Küresel Entegrasyonun Avrasya Modeli, İkinci Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2018.
- Fişek Kurthan, 100 Soruda Türkiye Spor Tarihi, Gerçek Matbaası, İstanbul, 1985.
- Gahan I.A. Mac, Hive Seyahatnamesi ve Tarihi, 1293, (çev. Kolağası Ahmed), İstanbul, 2020.
- Geek Yapar, Türk Ata Sporları, <https://geekyapar.com/metro/var-midir-boyle-seylere-meraginiz-turk-ata-sporlari-ustelik-bir-debonusu-var/>, Erişim Tarihi: 12.10.2023.
- Gillet Bernard, Spor Tarihi, (Çev. Mustafa Durak), Gelişim Yayınları, İstanbul, 1975.
- Goytisolo Juan, "Fuerte Como Un Turco, El Pais Samanel", Galaxia Gutenberg, Madrid, 1998.
- Güçer Evren, Silik Cemal, "Uluslararası Spor Organizasyonlarının Etkileri: 2013 Mersin XVII. Akdeniz Oyunları'na Yönelik Bir Uygulama", International Journal of Science Culture and Sport, 2016, (ss.148-170).
- Güven Özbay, Türklerde Spor Kültürü, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- Güven Özbay, Türklerde Spor Kültürü, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1992.
- Haber 7, 29. Geleneksel Atatürk ve İstiklal Kupası At Yarışları, Yayın Tarihi: 26.08.2018, <https://www.haber7.com/kastamonu/2698653-29-geleneksel-ataturk-ve-istiklal-kupasi-at-yarislari>, Erişim Tarihi: 23.05.2023.
- Haber 7, 29. Geleneksel Atatürk ve İstiklal Kupası At Yarışları, Yayın Tarihi: 26.08.2018, <https://www.haber7.com/kastamonu/2698653-29-geleneksel-ataturk-ve-istiklal-kupasi-at-yarislari>, Erişim Tarihi: 23.05.2023.

- Halıcı Feyzi, “Halk Edebiyatında At”, Geleneksel Türk Sporları Semineri, Konya Turizm Derneği Yayınları, Konya, 1976.
- Huizinga Johan, Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010.
- İmamoğlu Osman, Taşmektepligil M. Yalçın, “Türk Kültüründe Spor”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:10, Sayı:1,1997, (ss.145-150).
- İşcan Fehmi, Türklerde Spor, Milli Eğitim Basımevi, Ankara,1988.
- Kafesoğlu İbrahim, Türk Milli Kültürü, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1988.
- Kahraman Atıf, Osmanlı Devleti’nde Spor, T.C. Kültür Bakanlığı Başvuru Eserleri, Ankara,1995.
- Kalemimden, Türklerde Spor, <http://blogkalemimden.blogspot.com/2017/07/turklerde-spor-tarihi.html>, Erişim Tarihi: 17.11.2023.
- Karademir Tamer, “Geleneksel Sporların Yeri ve Önemi”, içinde: Uluslararası Türk Halkları Geleneksel Oyunlar- Sporlar Sempozyumu Bildiri Kitabı, (Ed. O. İmamoğlu), Kahramanmaraş, 2017, (ss. 48-49).
- Karahüseyinlioğlu Fatih M., “Geleneksel Türk Sporlarındaki Modern Spor Yansımaları”, e-journal of New World Sciences Academy, v.3, n.3, 2008, (pp.130-137).
- Karcıoğlu Uğur, Söylemez Beyazıt, “Kültür Turizminde Geleneksel Sporların Yeri ve Önemi”, Anasay Dergisi, Cilt:6, Sayı:20, 2020, (ss.215-238).
- Kasenov Almaz, “Çocuklarda ve Yetişkinlerde Kırgız Binicilik Oyunları”, Uluslararası Türk Halkları Geleneksel Oyunlar ve Spor Sempozyumu, Kahramanmaraş, 2017.
- Kaşgarlı Mahmud, (Çev. Besim Atalay), Divanü Lûgat-it Türk (Altıncı Baskı, Birleştirilmiş Birinci Baskı), C.III.,Türk Dil Kurumu, Ankara, 2013.
- Kaya Doğan, Kırgızların Milli Oyunu Kökbörü, İzzet Gündoğ Kayaoğlu Hatıra Kitabı. Makaleler, İstanbul, 2005.
- Kaya Murat, Ankara’da Performans Sporunu Yapan Yüzme Sporcularının Yüzmeye Başlama Nedenleri ve Beklentileri, (Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Elâzığ, 2014.
- Koloğlu Orhan, Türk Güreşi- Dünya Minderlerini Titreten Müthiş Türkler- Batı Kaynaklarına Göre Türk Güreşçilerinin Avrupa ve Amerika Güreşleri, Yavuz Yayınları, İstanbul, 1972.

- Konstantaki Maria, “Social And Cultural Impact of The London 2012 Olympic Games: A Lecturers’ And Students’ Perspective” International Tourism Conference on Cultural and Event Tourism: Issues and Debates, 2008, (ss. 01-18).
- Korkmaz Akif, Geleneksel Spor Oyunlarının Kırgızistan Turizmine Etkileri Üzerine Bir Araştırma, (Kırgızistan Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Bışkek, 2022.
- Korkmaz Arif, Geleneksel Spor Oyunlarının Kırgızistan Turizmine Etkileri Üzerine Bir Araştırma, (Kırgızistan –Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm ve Otel İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Bışkek, 2022.
- Kuzucu Kemalettin, İstanbul’un Spor Tarihi ve Mekânları, <https://istanbultarihi.ist/139-istanbulun-spor-tarihi-ve-mekanlari>, Erişim Tarihi: 04.04.2023.
- Küçük Mehmet Alparslan, “İslâm Öncesinden Sonrasına Türk Geleneğinde Bir Yaşam Stili: “Okçuluk”, International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), Cilt: 4 Sayı: 1, 2018, (ss.178-191).
- Kylasov Alexey, “Traditional Sports and Games Along The silk Roads”, International Journal of Ethnosport and Traditional Games, 2019, (ss.1-10).
- Larousse, <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/sport/74327>, Erişim Tarihi: 01.04.2023.
- Lee, S., “Review of Economic Impact Studies on Sporting Events”, The Sport Journal, 2008, (ss. 1-6).
- Mangala Oyunu, Mangala Nedir? <https://www.mangala.com.tr/nedir-ne-demek-mangala>, Erişim Tarihi: 14.12.2023.
- Marmara At Sporları Federasyonu, Gelenekten Geleceğe Kökbörü Oyunu, <https://www.atasporlari.org.tr/arastirmalar/gelenekten-gelecege-kokboru-oyunu>, Erişim Tarihi: 16.12.2023.
- Matrak Federasyonu, <http://matrakfederasyonu.org/>, Erişim Tarihi: 19.11.2023.
- Mutlu Mustafa, At, Yiğit, Cirit, Geleneksel Türk Sporları Semineri, Güven Matbaası, Ankara 1976.
- Oktay Emrah, 5. Etnospor Kültür Festivali İstanbul’da başladı, Anadolu Ajansı, Yayın Tarihi: 09.06.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/spor/5-etnospor-kultur-festivali-istanbulda-basladi/2609627>, Erişim Tarihi: 05.10.2023.
- Oktay Emrah, 4. Dünya Göçebe Oyunları İzmit’te Başladı, <https://www.aa.com.tr/tr/spor/4-dunya-gocebe-oyunlari-izmitte-basladi/2698054>, Erişim Tarihi: 10.10.2023.

- Ordu Manşet Haber, Ünye'de Rahvan Atlar Yarıştı, Yayın Tarihi:03.07.2017, http://ordumanset.net/haber-unyede_rahvan_atlar_yaristi_-8851.html, Erişim Tarihi: 12.12.2023.
- Ögel Bahaeddin, Türk Mitolojisi, Devlet Basımevi, Ankara, 1971.
- Özcan Abdülkadir, Mehmed IV, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, XXVIII, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.
- Özçelik İsmail, Bölgesel Entegrasyonlar Teorisi, Uygulamada Önemli Entegrasyonlar ve Türkiye'nin Entegrasyon Hareketindeki Yeri, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2006.
- Özen Nihat, Türk Kültür Tarihinde Spor ve Türklerin Spora Katkıları, (Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Batman, 2012.
- Özmenli Mehmet, "Savaş Sporu Cirit", Sosyal İnsani ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı: 30, 2020, (ss.1386-1396).
- Öztürk Fusun, Toplumsal Boyutlarıyla Spor, Bağırhan Yayınevi, Ankara, 1998.
- Öztürk Şükrü, "Dede Korkut Hikayelerinde Türk Sporu", Akademik Sosyal Araştırma Dergisi, Sayı:36, 2016, (ss.581-592).
- Palabıyık Ozan, Eski Türklerde Spor, Yayın Tarihi:08.09.2019. <https://www.akademiktarihtr.com/eskiturklerdespor/>, Erişim Tarihi: 08.05.2023.
- Peters Michael Adrian, "Critical Philosophy of Sport", Educational Philosophy and Theory, Vol.:52, No.8, United Kingdom, 2020, (pp.801-812).
- Purtaş Fırat, Türk Cumhuriyetlerinin Entegrasyonu ve TÜRKSOY, Tasam, https://tasam.org/Files/Icerik/File/F%C4%B1rat_PURTA%C5%9E.pdf_9b330256-1fba-4996-8e31-abe2f4187d51.pdf, Erişim Tarihi: 28.08.2023.
- Savaş Mehmet, Türk Yüzme Tarihi, <https://www.malatyabalikadamlar.com/sayfa/22/turk-yuzme-tarihi.html>, Erişim Tarihi: 03.06.2023.
- Sınav Koleji, Büyük Seymen Alayı ve Kızılcağün Geleneği, <https://sinav.com.tr/ankara/Haber/buyuk-seymen-alayi-ve-kizilcagun-gelenegi-/26227>, Erişim Tarihi:09.10.2023.
- Silhouette Javelin, Cirit Atma, Euro Sport, 27.08.2023, https://www.eurosport.com.tr/atletizm/cirit-atma_sto3401249/story.shtml, Erişim Tarihi: 26.11.2023.

- Silik Cemal Ersin, Güçer Evren, “Uluslararası Spor Organizasyonlarının Sosyo-Kültürel Etkileri: 2013 Mersin XVII. Akdeniz Oyunlarına Yönelik Bir Uygulama”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı:17,2016, (ss. 97-115).
- Son Düzlük, Türklerde Geleneksel At Yarışı ve Oyunları, <https://www.sonduzluk.com/haberler/6344-turkiye-de-geleneksel-at-yarisi-ve-oyunlari.html>, Erişim Tarihi:17.11.2023.
- Son Düzlük, Türklerde Geleneksel At Yarışı ve Oyunları, <https://www.sonduzluk.com/haberler/6344-turkiye-de-geleneksel-at-yarisi-ve-oyunlari.html>, Erişim Tarihi:17.11.2023.
- Sözcü Gazetesi, Asırlık Gelenek Cirit, Erzurum'da Yaşatılıyor, Yayın Tarihi: 30.10.2020, <https://www.sozcu.com.tr/asirlik-gelenek-cirit-erzurumda-yasatiliyor-wp6104393>, Erişim Tarihi:15.12.2023.
- Şanlı Bahar, “Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği'nin Olabilirliği”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 1, 2008, (ss.13-30).
- Şener Ayşe, Türk Dünyasında Entegrasyon Süreçleri ve Kurumsallaşma, (Karabük Üniversitesi Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Karabük, 2021.
- Şeyban Sedanur, “Etki ve Sonuçları Bakımından İkinci Karabağ Savaşı'nı Farklı Açıdan Okumak: Türk Dünyası ve Dönüşen İş Birliği”, Demokrasi Platformu Dergisi, 2022, Cilt:11, Sayı:36, (ss.32-62).
- Tan Nail, Tarihi Türk Güreşi Hakkında Notlar, Semineri, Güven Matbaası, Ankara, 1976.
- Tarih Bilimi, Tomak Oyunu, <https://www.tarhibilimi.gen.tr/tomak-oyunu/>, Erişim Tarihi: 16.12.2023.
- Tarih Eğlencesi, Türk Devletlerinde Spor, http://www.tariheglencesi.com/FileUpload/op207895/File/ilk_turk_devletlerinde_spor.pdf, Erişim Tarihi: 15.06.2023.
- Taş İlkay, Şemşit Sühal, Eylemer Sedef, “Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi: Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Boyutu”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Cilt:4, Sayı:9, 2013, (ss.136-151).
- Tayfur Nazir Aliyev, Kırgızistan, TÜRKPA 11. Genel Kurul Toplantısı'na ev sahipliği yaptı, Yayın Tarihi: 24.06.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirgizistan-turkpa-11-genel-kurul-toplantisina-ev-sahipligi-yapti/2621803>, Erişim Tarihi: 21.08.2023.

- TBMM, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyinin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100715-2-1.pdf>, Erişim Tarihi: 16.07.2023.
- TBMM, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) Arasında Ev Sahibi Ülke Anlaşması, Yayın Tarihi: 27.08.2011 tarihli 28038 sayılı Resmi Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110827-2.htm>, Erişim Tarihi: 28.08.2023.
- Tok Celal, Kültür Turizmi, T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri, Ankara,2002.
- Tokdemir Hayrettin, Artvin Yöresi Folkloru, Özel Baskı, Ankara, Zeki Ofset,1993.
- Trt Haber, Atlı Akrobat Yaptığı Cesur Hareketlerle İzleyenleri Etkiliyor, Yayın Tarihi: 23.10.2018, <https://www.trthaber.com/haber/yasam/atli-akrobat-yaptigi-cesur-hareketlerle-izleyenleri-etkiliyor-390617.html>, Erişim Tarihi:12.012.2023.
- Turkay,Hikmet “Spor Sosyolojisi: Geçmişten Günümüze Gelişimi ve Gelecek Beklentileri”, Spor Eğitim Dergisi, Cilt:4 Sayı:2, 2020, (ss.53-61), s. 53.
- Türk Devletler Teşkilatı, Türk Kültür ve Miras Vakfı, https://www.turkicstates.org/tr/iliskili-kurumlar/turk-kultur-ve-miras-vakfi_5, Erişim Tarihi: 01.09.2023.
- Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi:01.04.2023.
- Türk Toyu, <https://www.turktoyu.com/cevgan-bir-ata-sporu-ve-polo-oyununun-atasi> , Erişim Tarihi: 02.11.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi <https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 19.07.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı, Geleneksel Kızak, <https://www.gsdf.gov.tr/tr/spor/geleneksel-kizak>, Erişim: 14.10.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı, Geleneksel Spor Dalları Federasyonu, <https://gsdf.gov.tr/tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 05.07.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kapışmalı Aba Güreşi, <https://www.gsdf.gov.tr/tr/album/asirtmali-ve-kapismali-aba-guresi-fotograflari>, Erişim: 14.10.2023.
- Türkiye Giryâ Akademi, Taksim Pera Müzesi'nde Giryâ, <http://www.girya.com.tr/turklerdeagirlikkaldirma.html>, Erişim Tarihi:03.12.2023.

- Türkiye Girya Akademi, Taksim Pera Müzesi'nde Girya, Erişim
<http://www.girya.com.tr/turklerdeagirlikkaldirma.html>,
Tarihi:03.12.2023.
- Türkiye Girya Akademi, Taksim Pera Müzesi'nde Girya, Erişim
<http://www.girya.com.tr/turklerdeagirlikkaldirma.html>,
Tarihi:03.12.2023.
- Türkmen Mehmet, “Dünden Bugüne Türk Toplumlarında Çevgem/Çögen/Çevgan /Polo Oyununa Genel Bakış”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı:183, (ss.479-492).
- Türkmen Mehmet, “Geçmişten Günümüze Rahvan (Yorga) Binicilik”, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1998, Cilt:3, Sayı:4, (ss.53- 64).
- Türkmen Mehmet, “Türk Halklarının Geleneksel Sporlarındaki Ritüeller”, içinde: Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII Bildiri Kitabı, (Ed. C.Buyar, M. Türkmen ve N. Useev) Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi ve Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş, 2019,(ss.19-25).
- Türkmen Mehmet, Buyar Cengiz, “Osmanlı Devleti’nde Atlı Avcılıktan Bir Kesit”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:66, 2019, (ss.427-432).
- Türkmen Mehmet, İmamoğlu Osman, “Dünden Bugüne Türkiye de Kız ve Kelin Kovu Oyunu”, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, 2005, (ss.49- 57).
- TÜRKPA, https://www.turkicstates.org/tr/iliskili-kurumlar/turkpa_2, Erişim Tarihi: 14.08.2023.
- TÜRKPA, Eğitim, Kültür, Sosyal ve İnsani Meseleler Komisyonu, <https://turkpa.org/commission/2-commission-on-education-culture-social-and-humanitarian-affairs>, Erişim Tarihi:24.11.2023.
- TÜRKPA, Eğitim, Kültür, Sosyal ve İnsani Meseleler Komisyonu, <https://turkpa.org/commission/2-commission-on-education-culture-social-and-humanitarian-affairs>, Erişim Tarihi:24.11.2023.
- TÜRKPA, Resmî Belgeler, <https://www.turkicstates.org/tr/iliskili-kurumlar/turkpa>, Erişim Tarihi: 14.08.2023.
- TÜRKSOY, TÜRKPA 12. Genel Kurulu Ankara'da Düzenlendi , Yayın Tarihi: 29.04.2023, <https://www.turksoy.org/haberler/turkpa-12-genel-kurulu-ankarada-duzenlendi>, Erişim Tarihi: 25.08.2023.

- Uluşık Yaprak Pelin, Kara Mehmet, “Türk Destanlarındaki Toy Geleneğinde At Yarışı: Hakas Destanı Altın Taycı Örneği”, İdil Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 42, 2018, (ss.99-104).
- Ündücü Cemile Arıkoğlu, Türk Fahri, “Kamu Hayatında Türk Kadını”, TÜBAR-XXXI, 2012, (s.s31-53).
- Voigt Dieter, Spor Sosyolojisi, (Çev. Ayşe Atalay), Alkım Yayınları, İstanbul 1998.
- World Ethno Sport, Ethno Spor Nedir? <https://worldethnosport.org/etnospor-nedir>, Erişim Tarihi: 12.02.2023.
- World Ethno Sport, Ethno Spor Kültür, Festivali, <https://worldethnosport.org/etkinlikler/1-etnospor-kultur-festivali-2016> Erişim Tarihi: 12.09.2023.
- World Ethno Sport, Ethno Spor Kültür, Festivali, <https://worldethnosport.org/etkinlikler/1-etnospor-kultur-festivali-2016> Erişim Tarihi: 12.09.2023.
- World Ethno Sport, Misyon, <https://worldethnosport.org/hakkımızda>, Erişim Tarihi: 12.09.2023.
- World Ethno Sport, Tüzük, <https://worldethnosport.org/tuzuk>, Erişim Tarihi: 12.09.2023.
- World Ethno Spor, Kuşak Güreşi, <https://worldethnosport.org/etnosporlar/kusak-guresi>, Erişim Tarihi: 19.12.2023.
- World Nomad Games, Официальный сайт «Всемирных игр кочевников <https://worldnomadgames.com/ru/page/VIK-201/>, Erişim Tarihi: 17.09.2023.
- World Nomad Games, Подведены итоги III Всемирных игр кочевников, Yayın Tarihi: 08.09.2018. <http://worldnomadgames.com/ru/news/ru/Podvedeny-itogi-III-Vsemirnykh-igr-kochevnikov/> Erişim Tarihi: 17.09.2023.
- World Nomad Games, Тарыхта алгачкы жолу өткөрүлгөн “Дүйнөлүк көчмөндөр оюндары” <http://worldnomadgames.com/kg/page/DKO-2014-9/>, Erişim Tarihi: 17.09.2023.
- Yeni Şafak, En Eski Türk Savaş Oyunu 'Kökbörü', <https://www.yenisafak.com/foto-galeri/spor/en-eski-turk-savas-oyunu-kokboru—2019941>, Erişim Tarihi: 21.10.2023.
- Yıldız Emel, Aydın Serpil A., “Olimpiyat Oyunlarının Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi” Spor Bilimleri Dergisi, Cilt:24, Sayı:4, 2013, (ss.269–282).

Yıldız Onur, “Divanı Lügat-İt Türk’te Yer Alan Spor Kavramları”, Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII Bildiri Kitabı, Kahramanmaraş 2019, (ss.71-86).

Yıldız Onur, “Eski Türklerin Kış Sporı Kayakçılık”, Genç Kalem Tarih, Düşünce ve Kültür Dergisi, Yıl 5, Sayı 6, 2019, (ss. 41-52).

Yılmaz Orhan, “Türkiye’de Geleneksel At Yarışı ve Oyunları”, Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi, Kocaeli, 2019.

Yılmaz Orhan, Türkiye’de Geleneksel At Yarışı ve Oyunları, Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı, Kocaeli, 2019.

Yurdigül Aslı, Dünya Etnospor Konfederasyonu Konulu Haberlerin İçerik Analizi, Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları VIII, Kırgızistan –Türkiye Manas Üniversitesi, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2019, (ss.169-185).

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Atlı cirit	57
Tablo 2: Aba greşı.....	57
Tablo 3: Kuşak greşı	58
Tablo 4: Şalvar greşı	58
Tablo 5: Kızak yarışı.....	58
Tablo 6: Rahvan binicilik.....	59

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Türk dünyası spor şöleni afişi	105
Resim 2: Malaga oyunu	109
Resim 3: Atlı akrobasi.....	109
Resim 4: Kuşak güreşi	110
Resim 5: Türk dünyası ata sporları şenliği.....	110
Resim 6: Kökbörü oyunu	111
Resim 7: Okçuluk.....	111
Resim 8: Polo (çevgan, çögen).....	112
Resim 9: Cundilik	113
Resim 10: Cundilik	113
Resim 11: Gökbörü	114
Resim 12: Mızrak oyunu	114
Resim 13: Post kapma oyunu	115
Resim 14: Ok atışları (atlı).....	115
Resim 15: Çıplak yarış	116
Resim 16: Seymen Ankara/27 Aralık 1919	116
Resim 17: Seymen alayı.....	117
Resim 18: Dörtal yarışları	118
Resim 19: Atlı cirit.....	119
Resim 20: Erzurum atlı cirit oyunları.....	120
Resim 21: Yorga (rahvan) binicilik.....	120
Resim 22: Beyge	121
Resim 23: Beyge	121
Resim 24: Oodariş (at üstünde güreş)	122
Resim 25: Kılıç	123
Resim 26: Menzil ciriti.....	123
Resim 27: Karakucak güreşleri	124
Resim 28: Aba güreşleri.....	125
Resim 29: Tepük	125

Resim 30: Kayak	126
Resim 31: Kızak	126
Resim 32: Yüzme	127
Resim 33: Yüzme	128
Resim 34: Matrak	129
Resim 35: Tomak	130
Resim 36: Tuluk	130
Resim 37: Ağırılık kaldırma	131
Resim 38: Ağırılık kaldırma	132
Resim 39: Gürüz	133

EKLER

Ek 1 : Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu Başkanı İsmail Cengiz ile Geleneksel Türk Spor Oyunları Söyleşisi

Saime Karaçetin, Antrenör

Karabük Üniversitesi Bölge Çalışmaları Yüksek Lisans Tezi

Soru: Türk Cumhuriyetleri entegrasyon süreçleri ve kurumsallaşmanın spor üzerine etkisi nedir?

Türk Cumhuriyetlerinin bağımsız ülke olarak ortaya çıktıkları 1991 yılından itibaren, Türk Devlet ve Toplulukları ve akraba halklar arasındaki uyum süreçleri, ilişkilerin gelişmesi şüphesiz birçok alanda olduğu gibi “spor” alanında da olumlu ve faydalı etkisi olmuştur. Özellikle “geleneksel sporlar” ön plana çıkmıştır. Türkiye’de “cirit”, “yağlı güreş”, “şalvar güreşi”, “aba güreşi”, “at koşusu”, “okçuluk” gibi bilinen geleneksel sporların dışında; “at üzerinde güreş”, “atlı oğlak oyunu”, “atlı akrobasi” gibi onlarca geleneksel Türk sporu birlikte oynanmaya başlanmıştır. Hatta Türkiye’de “ok atma” sporu bilinmesine rağmen, okçuluğun yaygınlaşması, Türk Devlet ve Topluluklarının ortaya çıkışı ile birlikte olmuştur. Kartal ile Atmaca ile “Avcılık ritüeli” dahi Cumhuriyetlerin ortaya çıkışı ile birlikte yaygınlaşmış ve spor haline dönüştürülmüştür.

1993 yılında Türk Cumhuriyetleri ve Özerk Devletlerin kültür bakanlarından oluşan TÜRKSOY olarak bilinen Türk Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı’nın kurulması ile kardeş Türk halkları arasında diğer alanlarda olduğu gibi “geleneksel spor ve kültürel ritüeller” sahasında karşılıklı ilişkiler geliştirilmeye başlanmıştır. Türk dil ailesine ait dilleri konuşan Türk nüfusuna sahip ülkeler ve topluluklar arası uluslararası kültür örgütü olan TÜRKSOY ve TİKA gibi kurumların desteği ile geleneksel spor dalları karşılıklı olarak tanınmaya başlamıştır.

Soru: Geleneksel spor dalları ve kültürel entegrasyon açısından önemi nedir?

Spor oyunlarının her türü şüphesiz toplulukların entegrasyonu açısından önemlidir. Özellikle geleneksel spor oyunları; insanlara birlikte olma, birlikte paylaşma, rekabet duygularının yanı sıra mücadele ruhunu aşılması açısından önemlidir. “At üzerinde güreş”, “Atlı Oğlak Kapma Oyunu” gibi ekip halinde oynanan geleneksel oyunlar rekabet duygusunu, paylaşma duygusunu ön plana çıkarmıştır.

Geleneksel Spor oyunları beraberinde “beşik toyu”, “saç örme” gibi kültürel ritüellerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çeşitli etnik giysiler, başlıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin başlıklardan “kalpak” herkes tarafından kışın giyilen başlıklardan biri olmuştur. Atlı oyunların, kuşak güreşlerinin oynandığı esnada çalınan “geleneksel müzikler” topluluklar arasında sevginin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Geleneksel Spor Oyunları öncesi ve sonrasında çeşitli milli giysilerle yapılan “geleneksel halk dansları” kardeş ve akraba halklar arasında kısa sürede kültürel uyumu sağlamıştır.

Tüm bu spor dalları ve kültürel ritüelleri içeren etkinlikler; akrabaların birbirini daha iyi tanınmasına, birbirlerine yakınlaşmasına, güven duygusunun yeşermesine ve spor dallarında daha başarılı sonuçlar alınmasına neden olmuştur. Türkiye’den örnek verecek olursak okçuluk spor dalında sporcumuz olimpiyat şampiyonu olmuştur. Güreş dalında Özbek, Kazak, Kırgız, Azerbaycan Türkü sporcuların başarı derecelerinde artış görülmüştür. “Dokuz Taş” veya “Mangala” adı verilen strateji geliştirmeye yönelik zekâ oyunu bütün Türk dünyasında bilinen, oynanan ortak spor dallarından biri olmuştur.

Soru: Günümüzde geleneksel Türk sporuna verilen önem nedir?

Orta Asya coğrafyasındaki geleneksel Türk sporlarının ve sporla ilişkili kültürel ritüellerin yaşatılması amacıyla 2014 yılında Kırgızistan’da Çolpanata şehrinde geniş katılımlı uluslararası çapta Dünya Göçebe Oyunları (World Nomad Games) adı verilen bir yarışma düzenlenmiştir. Bu organizasyona; Kırgızistan’ın dışında Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Tacikistan, Türkiye, Afganistan, Filipinler, Amerika ve Rusya (Yakutistan, Buryatya, Altay, Kalmukya, Başkurdistan) gibi ülkeler katılmıştır. Dünya Etnospor Konfederasyonu’nun ana paydaş olarak katkıda bulunduğu, geleneksel spor dallarının yapıldığı bu uluslararası organizasyon; 2012’de Kırgızistan’ın başkenti Bişkek’te gerçekleşen 2. Türk Keneşi Zirvesi’nde (bugünkü Türk Devletler Teşkilatı zirvesinde) Kırgızistan’ın önerisiyle gerçekleştirilmiştir.

Dünyanın en önemli spor ve kültür festivallerinden biri olan ve iki yılda bir Kırgızistan’da düzenlenen etkinliğin dördüncüsü pandemiden dolayı gecikmeli de olsa 2022 yılında Türkiye’de gerçekleştirilmiştir. 29 Eylül’de İznik’te gerçekleştirilen geleneksel spor oyunları etkinliğine 102 ülkeden yaklaşık 3000 sporcu katılmıştır.

Soru: Sizce geçmişten günümüze etnospora verilen önem ve özen yeterli midir?

“Etnospor”dan kastedilen “Geleneksel Sporlar” ise eğer; “yağlı güreş”, “şalvar güreşi” ve “cirit”, “Atlı Kızak” “Geleneksel Kızak” ve “Rahvan Binicilik” dışında geçmişte geleneksel sporlara önem verildiğini söylemek mümkün değil.

1990’lı Türk Cumhuriyetleri’nin ortaya çıkmasıyla birlikte 1996 yılından itibaren geleneksel sporlara önem ve özen verildiğini söylemek mümkündür. Özellikle 2010’lı yıllardan itibaren planlı şekilde “Okçuluk” da dahil geleneksel sporlar ile planlı şekilde ilgilenilmeye başlanmıştır. Nitekim Türkiye’de “Geleneksel Spor Dalları Federasyonu”nu 1996 yılında kurularak faaliyete geçmiştir.

Türkiye’de ilk uluslararası geleneksel spor oyunları 2016’da Bursa’da, ilk “Etnospor” adı verilen uluslararası organizasyon ise 2017’de İstanbul’da düzenlenmiştir. Kırgızistan’ın kurucusu olduğu Dünya Göçebe Oyunları’nın 4ncüsü 2022 yılında İznik’te gerçekleştirilmiştir.

Bu arada Türkiye kamuoyunda yeterince haber yapılmıyor olsa da Hatay, Kayseri, Balıkesir, Antalya, Denizli ve Mersin gibi çeşitli il ve ilçelerde geleneksel spor oyunları yarışmaları düzenlenmektedir.

Hatay’da, Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Doç. Dr. Lütfi Savaş’ın özveri ile desteklediği “Dünya Aba Güreşi” yarışmalarının 2022 yılında 11ncisi düzenlenmektedir. 2009 yılından bu yana düzenlenen geleneksel aba güreşleri için belediye tarafından binlerce seyircinin oturarak izleyebileceği özel bir gösteri alanı yapılmıştır. Aba Güreşleri ile ilgili dünyada 60 dernek oluşturulmuştur.

Denizli’de 2012’de kurulan Geleneksel Türk Spor Oyunları Kompleksi’nde iddialı şekilde düzenlenen “Uluslararası Medeniyetler İttifakı Geleneksel Spor Oyunları Festivali” düzenlenmiştir.

Mustafakemalpaşa’da küçük çaplı Türk Dünyası Kuşak ve Aba Güreşleri ve Okçuluk Oyunlarını düzenleyen Ahmet Tüzün tarafından hazırlanan “Türk Dünyası Ortak Sporları” kitabı Gençlik ve Spor Bakanlığı’nca neşredilmiştir.

“*Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları*” kitabı 2019’da Kahramanmaraş’ta yayınlanmıştır.

Gaziantep Üniversitesi’nde, geleneksel spor dallarında lisansüstü eğitim vermeye başlanmıştır.

Kırgızistan Cumhurbaşkanı’nın tavsiyesi ile Türk Halkları Geleneksel Spor Oyunları Sempozyumu 11 yıldır, 2016 yılından bu yana düzenlenmektedir.

Milli okçumuz Enis Yurdakök’ün öncülüğünde Balıkesir’de geleneksel atlı yaya ve hedef okçuluğunu içeren “Uluslararası Atlı Okçuluk Yarışması” adı altında çapta “Akıncılar Toyu” etkinliği düzenlenmeye başlamıştır.

Atlı Okçuluk Akademisi, Ulupamir Kökbörü Takımı, Sındırgı Geleneksel Spor Dalları Merkezi, Kayseri Geleneksel Okçuluk ve Binicilik Tesisi, Ankara Hacı

Bayram Veli Üniversitesi’nde Geleneksel Sporlar ve Oyunlar Araştırma ve Uygulama Merkezi, Marmara Ata Sporları Merkezi ve Manavgat Atlı Sporlar Kulübü gibi onlarca geleneksel spor merkezleri kurulmuştur. 2015 Mayıs’ında Mangala Federasyonu kurularak faaliyete geçmiştir.

Geleneksel Spor Oyunları’nın bir başka getirisi, geçmişimizi tanıma ihtiyacı olmuştur. Toplum kendi milli kültürünü ve tarihini öğrenme ihtiyacını duymuştur. Bu beklentiyi karşılamak için “Selçuklu”, “Hürrem Sultan”, “Diriliş”, “Kuruluş”, “Osman Gazi” gibi geleneksel yaşam ve kültürümüzden, geleneksel spor oyunlarından örneklerin verildiği diziler çekilmeye ve TV ekranlarından gösterilmeye başlanmıştır.

Tüm belediyelerimiz, Kızılay, Yeşilay gibi kurumlarımız geleneksel spor oyunlarının ve kültürel ritüellerin yaygınlaşmasına destek olmalı, yarışmalar düzenlenmeli, teşvikler verilmelidir. Geleneksel spor dallarının bazılarının örneğin Aba Güreşlerinin olimpiik spor olarak kabul edilmesi sağlanmalıdır. Geleneksel Spor Oyunlarını “Türk Spor Oyunları Olimpiyatı”na veya “Etnospor Olimpiyatı”na dönüştürme vakti gelmiştir.

Soru: Günümüzde etnospor temelinde geleneksel Türk spor dallarının gelişimi için ihtiyaç duyulabilecek unsurlar nelerdir?

Türk sporlarının geneline baktığımızda oyunların temelinde yiğitlik, kahramanlık, yardımlaşma ve rekabet duygularının ön plana çıktığı görülür. Bu nedenden dolayıdır ki, geleneksel Türk spor dalları sadece gençleri değil, 7’den 70’e toplumun bütün bireylerini kapsamaktadır. Tarihi Kırkpınar Güreşleri ve diğer bölgelerde gerçekleştirilen “yağlı güreşler”, “şalvar güreşleri” coşkuyla izlenmektedir.

Ayrıca geleneksel spor dalları aynı zamanda milli kültürümüzün, geleneklerimizin parçasıdır. Spor, kültürün bir parçası olarak bireyleri, toplumları “kaynaştırma” rolü oynamakta hem de gençlerin gelişimine hem beden hem de ruhen olumlu katkılar, davranışlarının şekillenmesine yardımcı olmaktadır. Güreşler, Ciritcilik, Kökbörü ve Rahvan biniciliği gibi Atlı oyunlar, toplumdaki bireylerin, ailelerin hoşça vakit geçirmelerine vesile olmaktadır.

Dolayısıyla geleneksel spor dalları;

- a. Bütün okullarda beden eğitim derslerinde uygulamalı olarak gösterilmeli
- b. Belediyeler tarafından hafta sonu ve tatil günlerinde hem kurslar verilmeli hem de teşvik edici yarışmalar düzenlenmeli
- c. Aynı şekilde Belediyeler ve Gençlik ve Spor Bakanlığı düzenlenecek şölen ve festivallere mali destek sağlamalı
- d. Çeşitli kamu kurumlarınca gerçekleştirilen yaz okullarında,
- e. “Gençlik kamplarında geleneksel spor dalları öğretilmeli ve yarışmalar düzenlenmelidir.
- f. Özellikle yetiştirilmesi maddi açıdan ciddi masraf isteyen atların bakımı, yemi ve yetiştirilmesi konusunda talep eden kurumlara kaynak desteği sağlanmalıdır.
- g. Türk Dünyası Geleneksel Spor Oyunları ile ilgili seminerler, sempozyumlar, seminerler desteklenmeli, üniversitede tez çalışmalarına destek verilmelidir.
- h. Beden Eğitimi Spor Fakülteleri’nde geleneksel spor dalları öğretmenlere öğretilmelidir.

Resim 1: Türk dünyası spor şöleni afişi¹⁹¹

Soru: Bir toplumu birbirine bağlayan en önemli unsurlardan biri spordur, bu bağlamda Türklerde etnospor adına siz Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu olarak ne tür çalışmalar yaptınız ve yapmaktasınız? Bu çalışmalarla ilgili bir destek aldınız mı ya da ne gibi sorunlarla karşılaştınız?

Rekabet, paylaşım, yardımlaşma, kahramanlık, mücadele ruhu, birlikte vakit geçirme gibi çocukların gelişimine, davranışların şekillenmesine katkı sunduğuna inandığımız Geleneksel Türk Sporlarının tanıtımı, yaygınlaşması ve toplum tarafından kabul görmesi için Avrasya Federasyonu ve bağlı STK'lar olarak önce konuyla ilgili araştırmalarda bulunduk, kendimizi, üyelerimizi bilgilendirdik. Sonra Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Azerbaycan'a giderek oradaki çalışmaları yerinde inceleme fırsatını bulduk.

Türkiye dışında Türkistan coğrafyasında soydaşlarımızın geleneksel sporların yaşatılmasına yönelik bizden daha fazla çalışma içinde olduğunu gördük. Mesela “Kökbörü”, “Kökböre” adı verilen takım halinde atlar üzerinde oynanan “Oğlak Kapma Oyunu”nun bizdeki “Kırkpınar güreşleri” gibi, bir futbol maçı gibi binlerce kişi tarafından coşkuyla izlendiğine şahit olduk.

Edindiğimiz bütün bu bilgileri derledik ve raporlaştırdık. Geleneksel sporlar denince hangi spor dallarını içine aldığını tespit ettik. Bu spor dallarının (oyunların nasıl, ne şekilde, hangi mekanlarda oynandığı) gibi teknik bilgiler dahil içeriğini yazdık.

Bütün bu hazırlık çalışmalarının sonucunda Kırgızistan Göçmen Oyunları Başkanı Asqat beyin desteği ile 2016 yılında uluslararası bir etkinlik olarak Türkiye’de

¹⁹¹ Etkinlik afişinden aktarılmıştır

düzenleme kararını aldık. Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'ndan (sayın Aziz Elbas beyden) gelen teklif ve davet üzerine iki, üç günlük bir şölen düzenlenmesi kararlaştırıldı.

“Türk Dünyası Spor Oyunları Şöleni'nin yapılacağı yer olarak da Orhan Gazi'nin toynun yapıldığı Keles'teki Kocayayla seçildi. Tıpkı Kırgızistan'da olduğu gibi sadece spor oyunları değil kültürel ritüellerin de etnik yemek ve lezzetlerin, fokların, dansların, giysilerin de sergilenmesi, gösterilmesi, tanıtılması gerekiyordu. Bunun için sembolik olarak 16 çadırın (otağın) olduğu bir “geleneksel yaşam alanı” belirledik. Her bir çadırı bir Türk boyuna verdik. Tatarlara, Uygurlara, Özbeklere, Kazaklara, Türkmenlere, Yöröklere, Gagauzlara, Avşarlara, Karapapaklara, Sibirya Türklerine (Başkurlara, Çuvaşlara, Yakutlara); Afganistan, Azerbaycan, İran, Rumeli Türklerine dağıttığımız çadırların içini yöresel etnik eşyalarla süsledik. Yaşam alanının çevresini de spor oyunlarına göre düzenledik.

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin desteği ve ev sahipliğinde Türkiye'de etnospor içeriğinde bir ilk olarak gerçekleştirdiğimiz “Türk Dünyası Spor Oyunları Şöleni”; spor yarışmaları, stratejik akıl oyunları, müzikleri folklor, halk dansları, defileler, yöresel yemek sunumları hatta şaman ayinleri ile coşku içinde kutlandı. Pandemi sürecine kadar 2016-2017-2018'de yüzde yüz katkı sunarak üç etkinlik düzenledik. 2019'da yeni seçilen Belediye'deki genç arkadaşlar bize kapıyı gösterdiler, neyse ki etkinliği devam ettirdiler.

İlk etnospor festival şartnamesini sıfırdan hazırladık.

İlk otağlar ile birlikte “geleneksel yaşam alanı”nı oluşturduk.

Sonra Kırgızistan'dan getirilen orijinal otağların kurulmasını sağladık.

İlk defa otağların (çadırların) her birini ayrı konseptlerde döşeme ve süslenmesi için şartname çalışması yaparak, Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne takdim ettik. Neticede; “Geleneksel Spor Oyunları Şöleni”ni “kurumsal, kalıcı bir etkinlik” haline getirerek, ülkemize kazandırmış olmanın gururunu yaşıyoruz.

Ata Sporları Şartnamesi

Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu tarafından hazırlanarak Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne teslim ettiğimiz Ata Sporları (Türk Dünyası Spor Oyunları) Şartnamesi'ne bakıldığında, federasyonumuzun birçok ilkleri gerçekleştirdiği görülecektir.

Şartname’de;6.1.3 ncümd.de Boz Üyler’in kurulması, 6.1.4ncü md.de Çadırların önüne asılacak bayraklar; 6.1.5nci md.de ise Kökbörü oyunları, Atlı gösteriler, Rahvan biniciliği, Cirit/Çavgan oyunu, Aşık atma Oyunu, Güreş oyunları, stratejik akıl oyunları, Ok atma oyunları, Matrak oyunu ve diğer eğlenceli geleneksel oyunlar gibi başlıklar altında geleneksel sporların tanımın yapıldığı; “Et Sanatları ve Tanıtım stantlarına yer verildiği; 6.1.6 md.de “Geleneksel Aksakallar Gecesi”nin düzenlendiği; 6.1.12 md.de ise Türk Dünyası Aksakallar Kurultayı’nın düzenlendiği görülecektir.

Ancak Bursa’da yapılan Belediye seçimlerinde yeni gelen arkadaşlar vefa örneği sergileyeceklerine alın teri emeğimizi elimizden almayı uygun gördüler. Biz de bu güzel etkinliğin kalıcı olmasını, kurumsallaşmasını hedefleyen Avrasya Federasyonu olarak vefasızlığı hoşgörü ile karşıladık, sustuk. Ancak hala takdir edilmeyi, ödüllendirilmeyi haklı olarak beklediğimizi itiraf etmeliyim. Hatta bu konuda o kadar iyi niyetli ve hoşgörülü olduk ki, şu ana kadar yeni seçilen Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı’nı ziyaret edip ne bir şikâyetle ne de bir talepte bulunmadık. Aksine bu etkinliğin devam etmesine onların haberi olmadan dolaylı katkı sağladık, derneklerin katılımına engel olmadık. Yapılan yanlışları bu güzel organizasyonun devamı için görmezlikten, duymazlıktan geldik.

Bizim 2016’daki ilk etkinliğimizden hemen sonra Türkiye’de düzenlenmeye başlanan “Etnospor Kültür Festivali” adı verilen uluslararası etkinliğin “Türk Dünyası Obası”ndaki otağların içinin yöresel eşyalarla süslenmesi, etnik ürünlerle düzenlenmesi, yöresel lezzet ve tatların ziyaretçilere ikram edilmesi, soydaş, göçmen dernek ve vakıfların kültürel ritüellerin tanıtımı konularında Avrasya Federasyonu olarak katkımız oldu ve her yıl olmaya devam ediyor. Türk Dünyası kökenli STK’ların ve üyelerin, Erciş Ulupamir’deki Kırgız kardeşlerimizin oluşturduğu Kökbörü, Aşık Atma, Atlı Güreş, Kuşak Güreşi ve benzeri oyunların bu etkinliğe davet edilmelerinde katkımız olduğu için, vesile olduğumuz için mutluyuz.

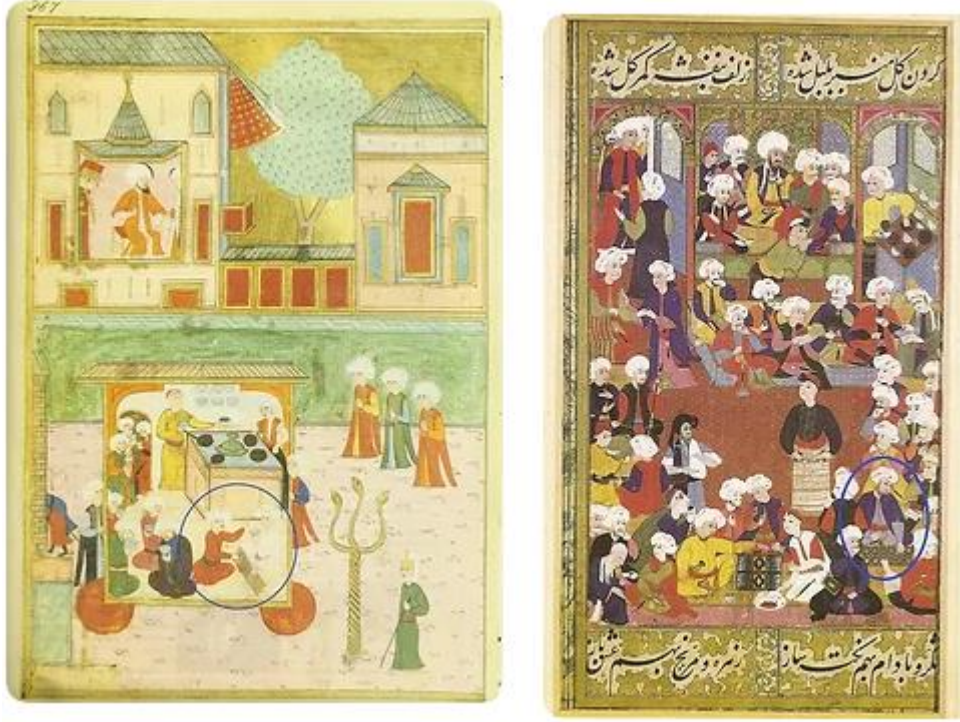
Özetle ifade etmek gerekirse; Türk halklarının ortak tarihsel mirası olan geleneksel sporlarımızın yaygınlaştırılması yoluyla ve birleştirici yönüne vurgu yaparak sportif etkinliklerin icra edilmesini temin etmek, bu vesileyle çocuklarımızı, gençlerimizi ömürlerinin en verimli çağında mümkünse okul çağında kendi kültürünün bir parçası olan geleneksel spor dalları ile buluşturmak istiyoruz.

Çünkü geleneksel Türk spor oyunlarını seyrettiğinizde milli ve dini ritüelleri içinde barındırdığını göreceksiniz. Türk örf ve adetlerini, Türk konukseverliğini göreceksiniz.

Bu arada geleneksel spor oyunlarının tanıtımında yaygınlaşmasında emeği geçenleri hatırlamakta, takdir etmekte fayda var. Başta Etnospor Konfederasyonu Başkanı Bilal Erdoğan'a, Aba Güreşleri etkinliklerini yıllardır sürdüren Dünya Aba Güreşi Federasyonu Başkanı Prof. Dr. İbrahim Öztekin'e, bu etkinliklere her türlü desteği özveri ile veren Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Doç. Dr. Lütfi Savaş'a, Bursa'da Türk Dünyası Spor Şöleni'nin düzenlenmesini sağlayan Bursa Büyükşehir Bld. Bşk.nı Recep Altepe ve Aziz Elbas'a, bu etkinliği sürdürme kararını veren şimdiki Bursa Büyükşehir Bld. Bşk. Alınur Aktaş'a, bize kırgınlığı olsa da "Türk Dünyası Ortak Sporları" kitabını hazırlayan, Mustafakemalpaşa'da küçük çapta Türk dünyası spor şenliğini düzenleyen kardeşim Ahmet Tüzün'e, Manavgat Atlı Spor Kulübü kurucusu Mustafa Çolak'a, şimdi Manas Üniv. Rektörü olan, Türkiye Geleneksel Spor Dalları Fed. Bşk. Prof. Dr. Alpaslan Ceylan'a, Atlı Okçuluğu tanıtmaya çalışan Sami Genel'e ve Enis Yurdakök'e, Kökbörü Oğlak Kapma Oyunu ve Aşık Atma Oyununun rakipsiz temsilcisi Van-Ulupamir'deki Kırgız yiğitlere ve bu oyunları dünyaya ve Türkiye'ye tanıtan Kırgızistan Dünya Göçebe Oyunları Festivali ve Dünya Etnospor kurucusu Asqat Akıbaev'e bir vefa örneği göstererek şükranlarımızı sunmakta fayda var.

Arzumuz; geleneksel mücadeleye dayalı Türk spor oyunlarının, aşık atma, mangala gibi stratejik akıl oyunlarının bütün toplum tarafından benimsenmesi ve izlenmesidir. Bunun için panayırarda, şenliklerde, şölenlerde, düğün ve diğer özel eğlence ve pikniklerde bu spor oyunlarının oynanmasının teşvik edilmesi, desteklenmesi gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önem arz etmektedir. Çünkü geleneksel spor oyunları içeriğinde Türklerin yaşam biçimini, Türklerin yaşam kültürünü görmek mümkündür.

Özetle belirtmek istersek hedefimiz ve arzumuz yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Türk Spor Oyunları Olimpiyatı'nın düzenlenmesine katkı sunmaktır.

Resim 2: Malaga oyunu ¹⁹²

Resim 3: Atlı akrobasi ¹⁹³

¹⁹² Mangala Oyunu, Mangala Nedir? <https://www.mangala.com.tr/nedir-ne-demek-mangala>, Erişim Tarihi:14.12.2023.

¹⁹³ Trt Haber, Atlı Akrobat Yaptığı Cesur Hareketlerle İzleyenleri Etkiliyor, Yayın Tarihi: 23.10.2018, <https://www.trthaber.com/haber/yasam/atli-akrobat-yaptigi-cesur-hareketlerle-izleyenleri-etkiliyor-390617.html>, Erişim Tarihi:12.012.2023.

Resim 4: Kuşak güreşi¹⁹⁴

Resim 5: Türk dünyası ata sporları şenliği¹⁹⁵

¹⁹⁴ World Etno Spor, Kuşak Güreşi, <https://worldethnosport.org/etnosporlar/kusak-guresi>, Erişim Tarihi:19.12.2023.

¹⁹⁵ Etkinlik afişinden aktarılmıştır

Resim 6: Kökbörü oyunu¹⁹⁶

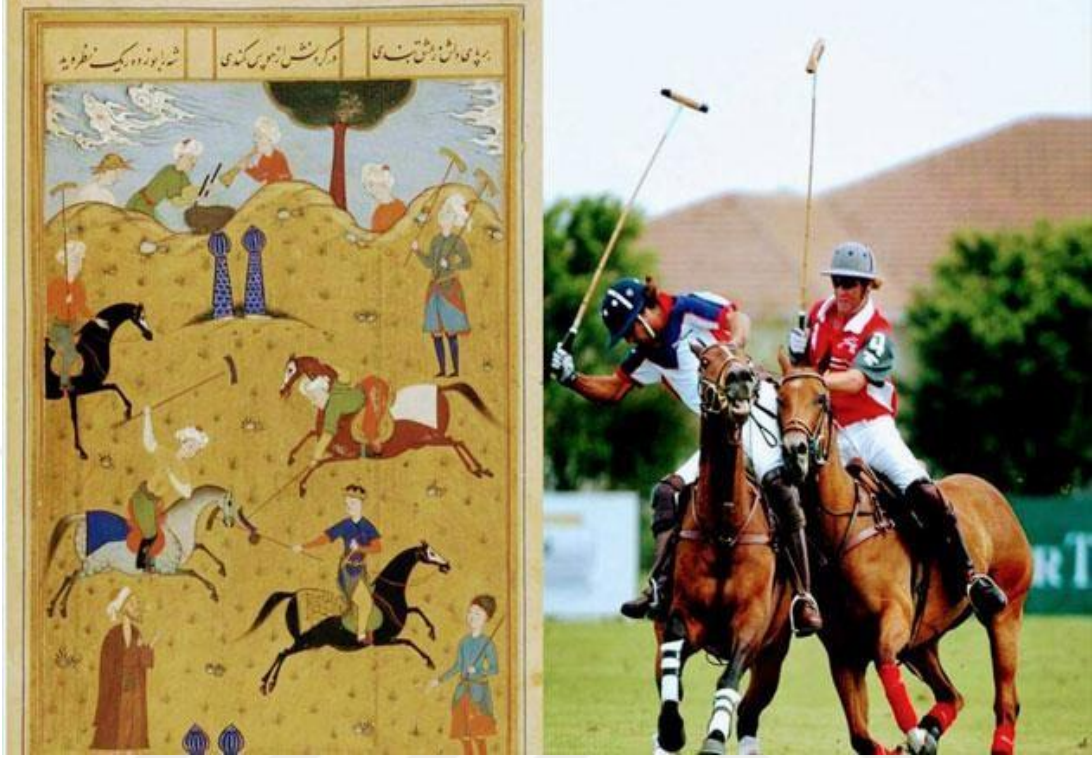

Resim 7: Okçuluk¹⁹⁷

¹⁹⁶ Marmara At Sporları Federasyonu, Gelenekten Geleceğe Kökbörü Oyunu, <https://www.atasporlari.org.tr/arastirmalar/gelenekten-gelecege-kokboru-oyunu>, Erişim Tarihi: 16.12.2023

¹⁹⁷ Burcu Çalık, Türk Okçuluğu Gelecek Yıl Unesco'da, Anadolu Ajansı, Yayın Tarihi:02.12.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-okculugu-gelecek-yil-unescoda/1327318>, Erişim Tarihi:26.12.2023.

Ek 2 : Atlı Sporlara Ait Görseller

Resim 8: Polo (çevgan, çögen)¹⁹⁸

¹⁹⁸Türk Toyu, <https://www.turktoyu.com/cevgan-bir-ata-sporu-ve-polo-oyununun-atasi> , Erişim Tarihi: 02.11.2023.

Resim 9: Cundilik¹⁹⁹

Resim 10: Cundilik²⁰⁰

¹⁹⁹Son Düzlük, Türklerde Geleneksel At Yarışı ve Oyunları, <https://www.sonduzluk.com/haberler/6344-turkiye-de-geleneksel-at-yarisi-ve-oyunlari.html>, Erişim Tarihi:17.11.2023.

²⁰⁰ Son Düzlük, Türklerde Geleneksel At Yarışı ve Oyunları, <https://www.sonduzluk.com/haberler/6344-turkiye-de-geleneksel-at-yarisi-ve-oyunlari.html>, Erişim Tarihi:17.11.2023.

Resim 11: Gökboru²⁰¹

Resim 12: Mızrak oyunu²⁰²

²⁰¹ Akademik Tarih, Eski Türklerde Spor, <https://www.akademiktarihtr.com/eskiturklerdespor/>, Erişim Tarihi: 18.11.2023.

²⁰² Kalemimden, Türklerde Spor, <http://blogkalemimden.blogspot.com/2017/07/turklerde-spor-tarihi.html>, Erişim Tarihi: 17.11.2023.

Resim 13: Post kapma oyunu²⁰³

Resim 14: Ok atışları (atlı)²⁰⁴

²⁰³ Yeni Şafak, En Eski Türk Savaş Oyunu 'Kökbörü', <https://www.yenisafak.com/foto-galeri/spor/en-eski-turk-savas-oyunu-kokboru—2019941>, Erişim Tarihi: 21.10.2023.

²⁰⁴ Yusuf Dumlu, Atlı Okçuluk, Yayın Tarihi: 14.09.2019, <https://sporubenimletani.org/atli-okculuk/>, Erişim Tarihi: 22.10.2023.

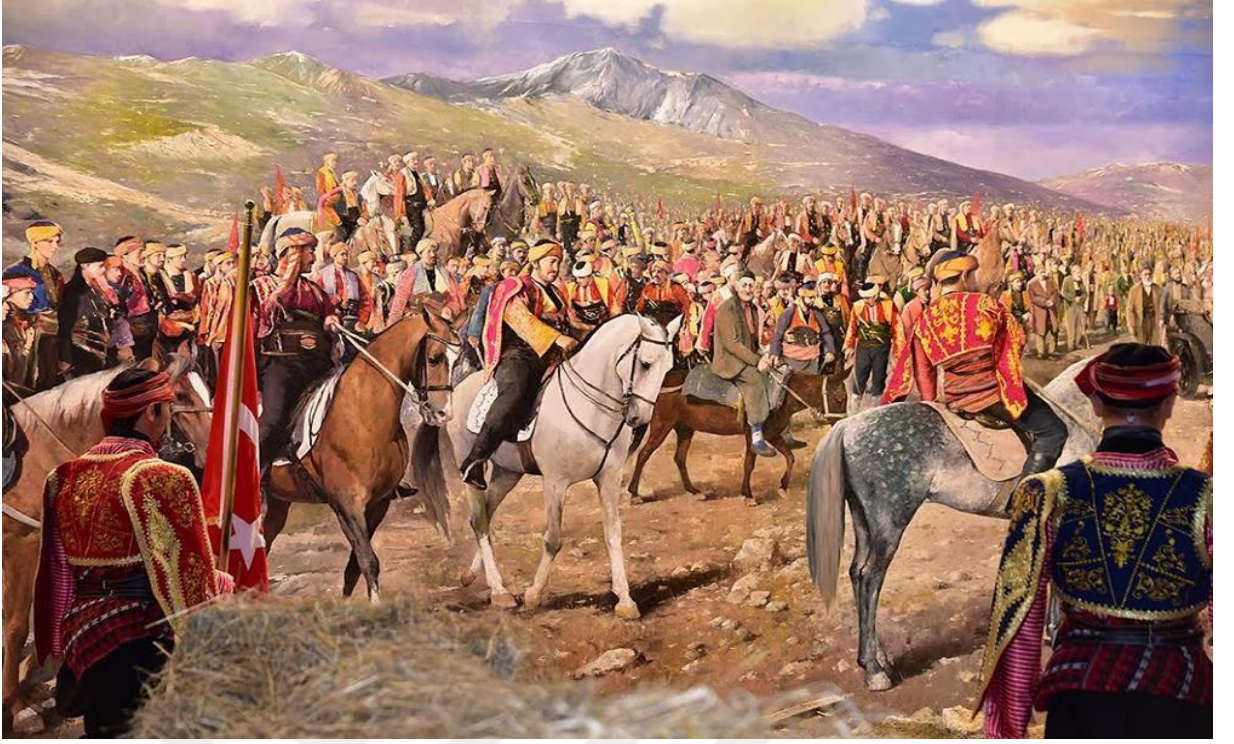
Resim 15: Çıplak yarış²⁰⁵

Resim 16: Seymen / Ankara / 27 Aralık 1919²⁰⁶

²⁰⁵Alanya Time, Dünyaya Nam Salmış Türk Atı: Ahal Teke, Yayın Tarihi: 26.12.2020, <https://www.alanyatimehaber.com/dunyaya-nam-salmis-turk-ati-ahal-teke/38575/>, Erişim Tarihi: 31.11.2023.

²⁰⁶Anka Enstitüsü, Atatürk'un Ankara'ya Gelişi ve Seymenler, <https://ankaenstitusu.com/ataturkun-ankaraya-gelisi-ve-seymenler/>, Erişim Tarihi: 15.12.2023

Resim 17: Seymen alayı²⁰⁷

²⁰⁷ Haber 7, 29. Geleneksel Atatürk ve İstiklal Kupası At Yarışları, Yayın Tarihi: 26.08.2018, <https://www.haber7.com/kastamonu/2698653-29-geleneksel-ataturk-ve-istiklal-kupasi-at-yarislari>, Erişim Tarihi:23.05.2023.

Resim 18: Dörtncal yarışları²⁰⁸

²⁰⁸ Haber 7, 29. Geleneksel Atatürk ve İstiklal Kupası At Yarışları, Yayın Tarihi: 26.08.2018, <https://www.haber7.com/kastamonu/2698653-29-geleneksel-ataturk-ve-istiklal-kupasi-at-yarislari>, Erişim Tarihi:23.05.2023.

Resim 19: Atlı cirit²⁰⁹

²⁰⁹A Haber, Padişahlar ve Şehzadelerin Fanatik Rekabeti! GS ve FB'nin Mücadelesini Aratmıyor! Osmanlı'da 4 Asırlık Derby Evliya Çelebi'nin Dişini Kırdı!, Yayın Tarihi: 05.02.2023, <https://www.ahaber.com.tr/galeri/yasam/padisahlar-ve-sehzadelerin-fanatik-rekabeti-gs-ve-fbnin-rekabetini-aratmiyor-osmanlida-4-asirlik-derbi-evliya-celebinin-disini-kirdi>, Erişim Tarihi: 25.12.2023.

Resim 20: Erzurum atlı cirit oyunları²¹⁰

Resim 21: Yorga (rahvan) binicilik²¹¹

²¹⁰ Sözcü Gazetesi, Asırlık Gelenek Cirit, Erzurum'da Yaşatılıyor, Yayın Tarihi: 30.10.2020, <https://www.sozcu.com.tr/asirlik-gelenek-cirit-erzurumda-yasatiliyor-wp6104393>, Erişim Tarihi:15.12.2023.

²¹¹ Ordu Manşet Haber, Ünye'de Rahvan Atlar Yarıştı, Yayın Tarihi:03.07.2017, http://ordumanset.net/haber-unyede_rahvan_atlar_yaristi_-8851.html, Erişim Tarihi: 12.12.2023.

Resim 22: Beyge²¹²

Resim 23: Beyge²¹³

²¹² Akademik Tarih, Eski Türklerde Spor, <https://www.akademiktarihtr.com/eskiturklerdespor/>, Erişim Tarihi: 24.11.2023.

²¹³ Akademik Tarih, Eski Türklerde Spor, <https://www.akademiktarihtr.com/eskiturklerdespor/>, Erişim Tarihi: 24.11.2023.

Resim 24: Oodariş (at üstünde güreş)²¹⁴

²¹⁴Celal Demirbilek, Ata Sporumuza Orta Asya'dan Kardeş Geldi: At Üstünde Güreş, Karar Gazetesi, Yayın Tarihi: 14.05.2016, <https://www.karar.com/ata-sporumuza-orta-asyadan-kardes-geldi-at-ustunde-gures-122843>, Erişim Tarihi: 25.12.2023

Ek 3 : Atsız Yarışlar ve Oyunlar

Resim25: Kılıç²¹⁵

Resim 26: Menzil ciriti²¹⁶

²¹⁵ Avaz Türk, Türk Oyunları Festivali Nefesleri Kesti, Yayın Tarihi: 10.07.2017, <https://www.avazturk.com/turk-oyunlari-festivali-nefesleri-kesti-32320h.htm>, Erişim Tarihi: 14.12.2023.

²¹⁶Javelin silhouette, Cirit Atma, Euro Sport, 27.08.2023, https://www.eurosport.com.tr/atletizm/cirit-atma_sto3401249/story.shtml, Erişim Tarihi: 26.11.2023.

Resim 27: Karakucak greřleri²¹⁷

²¹⁷Tarih Eğlencesi, Türk Devletlerinde Spor,
http://www.tariheglencesi.com/FileUpload/op207895/File/ilk_turk_devletlerinde_spor.pdf, Erişim Tarihi: 15.06.2023

Resim 28: Aba gürüşleri²¹⁸

Resim 29: Tepük²¹⁹

²¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kapışmalı Aba Gürüşü, <https://www.gsdf.gov.tr/tr/album/asirtmal-ve-kapismali-aba-guresi-fotograflari>, Erişim: 14.10.2023

²¹⁹ Akademik Tarih, Eski Türklerde Spor, <https://www.akademiktarihtr.com/eskiturklerdespor/>, Erişim Tarihi: 24.11.2023.

Resim 30: Kayak²²⁰

Resim 31: Kızak²²¹

²²⁰ Dağcı, Kayak Sporları, <http://dagci.com.tr/doga-sporlari/kayak/>, Erişim Tarihi: 01.08.2023

²²¹Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı, Geleneksel Kızak, <https://www.gsdf.gov.tr/tr/spor/geleneksel-kizak>, Erişim: 14.10.2023.

Resim 32: Yüzme²²²

²²²Ankara Yüzme Dersi, Yüzmenin Tarihçesi, <http://ankarayuzmedersi.com/yuzme-bilgileri.html>, Erişim Tarihi: 25.11.2023.

Resim 33: Yüzme²²³

²²³ Ankara Yüzme Dersi, Yüzmenin Tarihçesi, <http://ankarayuzmedersi.com/yuzme-bilgileri.html>, Erişim Tarihi: 25.11.2023.

Resim 34: Matrak²²⁴

²²⁴ Matrak Federasyonu, <http://matrakfederasyonu.org/>, Erişim Tarihi: 19.11.2023.

Resim 35: Tomak²²⁵

Resim 36: Tuluk²²⁶

²²⁵Tarih Bilimi, Tomak Oyunu, <https://www.tarhibilimi.gen.tr/tomak-oyunu/>, Erişim Tarihi: 16.12.2023.

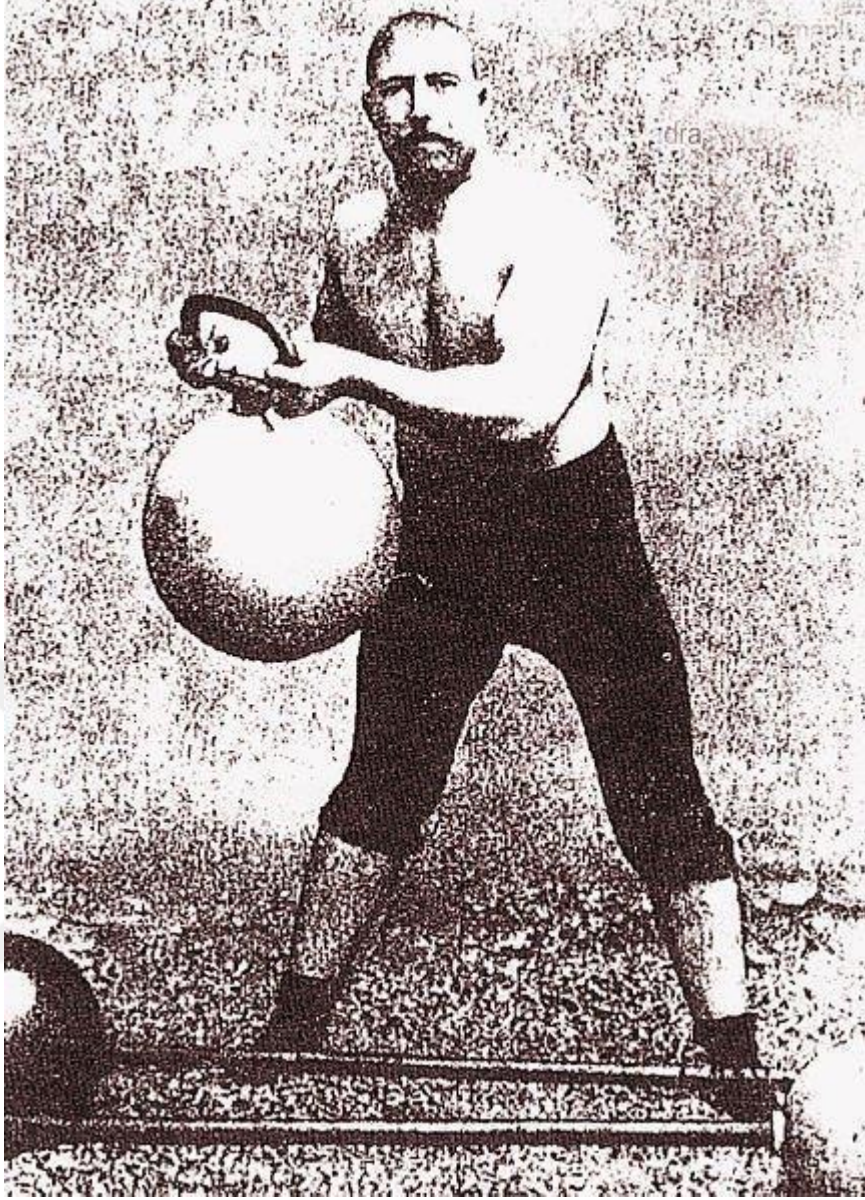
²²⁶Geek Yapar, Türk Ata Sporları, <https://geekyapar.com/metro/var-midir-boyle-seylere-meraginiz-turk-ata-sporlari-ustelik-bir-debonusu-var/>, Erişim Tarihi: 12.10.2023.

Resim 37: Ağırlık kaldırma²²⁷

²²⁷ Türkiye Gırya Akademi, Taksim Pera Müzesi'nde Gırya,
<http://www.girya.com.tr/turklerdeagirlikkaldirma.html>, Erişim Tarihi:03.12.2023.

Resim 38: Ağırlık kaldırma²²⁸

²²⁸ Türkiye Gırya Akademi, Taksim Pera Müzesi'nde Gırya,
<http://www.gırya.com.tr/turklerdeagırlıkkaldırma.html>, Erişim Tarihi:03.12.2023.

Resim 39: Güz²²⁹

²²⁹Türkiye Girya Akademi, Taksim Pera Müzesi'nde
<http://www.girya.com.tr/turklerdeagirlikkaldirma.html>, Erişim Tarihi:03.12.2023.

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimimi Bartın da tamamladı. 2002 yılında Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunu kazanarak 2008 yılında mezun oldu. 2002 yılında tenis hakemliği, 2005 yılında engelli tenis antrenörlüğü eğitimi alarak İzmit Tenis kulübünde engelli tenis takımı antrenörü olarak işe başladı. 2006-2007 yılında BESF da Tenis Eğitim ve teknik kurulunda görev yaptı, aynı zamanda Veteranlarda yardımcı antrenör olarak da görev yaptı. 2007-2009 yılları arasında eğitim kurumlarında uzman antrenör olarak çalıştı. Uzman tenis antrenörü, His ve Wellnwss antrenörlüğü, hentbol antrenörlüğü, uluslararası pilates eğitmenliği, usta öğretici ve masörlük eğitimleri alarak dil konuşma bozukluğu, özel eğitim gerektiren bireyler ve otizmlili bireyler için eğitim seminerleri gibi eğitimlere katıldı.